

Židovské listy

Vydává Občanské sdružení MAGEN

Únor 2013

OBSAH

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

3-6

ŽIVOT KOLEM OBCÍ

7-10

Památník v Černovicích oslavil 10 let ■ Výstavu Židé v boji a odboji vidělo již 14 tisíc lidí ■ Jak se volilo na Federaci židovských obcí ■ S Robertem Appelem o Teplickém cimesu 2012

UDÁLOSTI

11-17, 27

Neexistující Palestina nečlenským státem OSN ■ Konec krále jménem Netanjahu? ■ „Ztracený kmen“ Izraelitů se vrací z Indie ■ Každý pátý Němec je antisemita ■ Židovská komunita ve Velké Británii má nového vrchního rabína ■ Zemřel Albert O. Hirschman

TÉMA

18-23

Druhý pražský seminář Spolku akademiků Židů ■ Není připomínání holokaustu náhradním náboženstvím? ■ Pražský proces

ROZHOVORY

24-26

Měl jsem zakázáno se stýkat s kamarády z lágru

HISTORIE

28-31

Neuvěřitelný život Antonína Reimanna ■ Zimní sen

ŽIDOVSKÝ KALENDÁŘ

32-33

Brit milah – obřizka – barbarský zvyk?

KULTURA

34-39

Židovská šlechta v podunajské monarchii ■ Jakob van Hoddis ■ Vzácny dopis Franze Kafky v aukci ■ Osudové pozvání na Requiem

TUŽKA NA PROVÁZKU

40

TIRÁŽ:

Židovské listy vydává Občanské sdružení MAGEN jako neprodejnou tiskovinu.

Registrace MK ČR 16543.

Redakce: V. Dvořáková, E. Grafová, T. Jelínek, D. Stecher

Redakční rada: J. Fischer, J. Fistein, V. Kraus, A. Kusák, A. Štefanová, P. Weiss, K. Wichs

Ilustrace: Jan Laštovička

Sazba: Luděk Neužil

Tisk: Nakladatelství ČVUT, výroba Zikova 4, 166 36 Praha 6

Kontaktní adresa:

PO box 11, Požárníků 38, 252 62 Horoměřice

E-mail: novinymagen@seznam.cz

Číslo konta: 1966267349/0800, Česká spořitelna, a. s.

Toto číslo vychází s podporou čtenářů

Ve čtvrtek 15. listopadu se v prostorách poslanecké sněmovny konal Druhý pražský seminář Spolku akademiků Židů (s.18-22).

Setkání Birkenau Boys v Izraeli v roce 1990. O životních osudech jednoho z „osvětimských kluků“ ŽL vyprávěl John Freund (s. 24-26).

Židovská liberální unie slavila kulatá životní jubilea „otců zakladatelů“. Předsedkyně Věra Dvořáková s kantorem Viktorem Schwarczem (vlevo) a místopředsedou Františkem Fendrychem (s. 3).

5773-28

ÚVODNÍK

VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

přinášíme dlouho očekávané vydání Židovských listů (ŽL) a děkujeme za vaši trpělivost. Česko má za sebou první zkušenost s přímou prezidentskou volbou. Stejně jak toto politické klání rozdělilo společnost a mnohé rodiny, i v židovské komunitě to vřelo, což si můžete přečíst v diskusích na blogu zidovskelisty.blog.cz. Oproti původnímu záměru si tak raději na povolební analýzy „židovských témat“ necháme více času, až emoce opadnou.

Ve společenské rubrice přinášíme nekrology za zesnulou Štefánii Lorándovou, Annu Tučkovou a Pavla Poláka. Právě Polákovým osudem v období 2. světové války se otevírá jedno neplánované téma „Birkenau Boys“, kterým je toto vydání ŽL na několika místech propojeno.

Před rokem nás opustil profesor Koloman Gajan a vzpomínce na něj se věnuje profesor Ludevít Végh.

Jsme rádi, že můžeme vzpomenout i životní jubilea Zuzany Růžičkové, Viktora Schwarcze a Františka Fendrycha. Pokud se již nyní díváte, proč si připomínáme u „první dámy cembala“ nekulaté výročí, tak na vině je archiv ARD v Německu, který ji trochu omladil. Když jsme při korekturách chybu našli, tak se nám zas nechtělo článek vyřazovat.

Volby v Praze i Vídni

Řada míst v Česku si v minulém roce připomínala 70. výročí transportů. Referujeme o nich na našem blogu. Zde vybíráme připomínku v Černovicích. Věnujeme se volbám na Federaci židovských obcí a na židovské obci ve Vídni. Možná, že vzhled do zkušeností v Rakousku může v něčem inspirovat i naše domácí. S Robertem Apelem z občanského sdružení Ulpan Teplice jsme si povídali o druhém ročníku Teplického cimesu.

Uplynulé měsíce byly plné událostí, které se týkají vývoje na Blízkém východě. O volbách v Izraeli napsala Delana Mikolášková. Gita Zbavitelová se ohlíží za udělením statutu pozorovatelského nečlenského státu OSN Palestině. V této souvislosti přinášíme i zprávu vlády ČR o návštěvě izraelského premiéra v Praze. Daniela Tamášová píše o návratu Židů z Indie do Izraele, nově jmenovaném rabínovi Ephraimu Mervisovi ve Velké Británii a zesnulém světoznámém sociologovi a ekono-

movi Albertu Hirschmanovi. Denny Stecher připomíná Deklaraci svědomí z roku 1987, v ní se skupina slovenských intelektuálů omluvila za deportace slovenských Židů v době Slovenského státu. Richard Seemann popisuje projednávání zprávy o antisemitismu na německé politické scéně.

Pro koho je holokaust náhradním náboženstvím?

Spolek akademiků Židů po pěti letech uspořádal Druhý pražský seminář „Holokaust jako dávný příběh či morální apel?“. V souvislosti s 27. lednem přinášíme na stránkách ŽL referáty od Tomana Broda (též jeden z Birkenau Boys) a profesora Tomáše Halíka, které se věnují obecným otázkám významu holokaustu. U obou autorů jistě naleznete řadu výzev k zamyšlení či reakci. Budeme rádi, pokud se o ně s námi podělíte.

Slánského proces a Johnny Freund

Dokumentaristka Zuzana Justman navštívila Česko, aby zde ku příležitosti výročí procesu s „protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského“ ukázala svůj dokumentární film. O něm i svých zážitcích z 50. let píše Richard Seemann. Hlavní rozhovor je věnován životním osudům (Jana) Johna Freunda, který dnes žije v Kanadě, ale je jednou z hlavních duší Birkenau Boys.

V rubrice Historie přinášíme první díl poutavého příběhu Ireny Veverkové o osudech světově proslulého architekta Antonína Reimanna. Petr Bučka pokračuje ve svém psaní o předválečných Makabiádách. Tentokrát o zimním klání židovských sportovců v Banské Bystrici v roce 1936.

Juraj Eckstein nás seznamuje s aktuální debatou o obřizkách v Německu, která před časem vyvolala velký zájem i v zahraničí.

Židovská šlechta a básník Hoddis

Koncem loňského roku vyšla výpravná kniha Jana Županiče „Židovská šlechta podunajské monarchie“. Jsme rádi, že nám autor pro ŽL napsal text, který toto unikátní téma představuje našim čtenářům. Zlata Kufnerová představuje expresionistického židovského básníka Jakoba van Hoddise, s jehož dílem by se český čtenář mohl blíže seznámit v právě připravované knížce nakladatelství H&H. Kulturní rubriku uzavíráme povídkou Ireny Ravelové a básní Uriho Basse.

Těšíme se na vaše ohlasy a příspěvky, které posílejte na noviny Magen@seznam.cz.

Veselý Purim všem!

Vaše redakce

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

Opravdu významné narozeniny

Mrzne jen trochu, letošní zima nás pokouší, jen aby se neřeklo, a tak se 6. ledna v podvečer schází k oslavě kulatých narozenin pánů Viktora Schwarcze a Františka Fendrycha plno lidí. Kantor a zakladatel ŽLU slavi spolu svá životní jubilea. Neuvěřitelné a běžné. Některé lidi člověk v životě potkat prostě musí, protože jinak by život byl chudší a prázdnější. Mezi takové patří oba dva.

Viktor Schwarcz (vlevo) a František Fedrych krájí svůj narozeninový dort. Vladimír Erban vše dokumentuje.

Ing. Viktor David Schwarcz se dožil neuvěřitelných 90 let. Mnoho roků patří do Židovské liberální unie, kde byl až do svých 90. narozenin kantorem, dnes už nám jenom občas vypomáhá. Viktor pochází z ortodoxní rodiny a židovství má v sobě dané od narození, je prostě v něm. Životní cesty jsou ale spletité, a tak vše, co prožil a přežil, ho nakonec nasměrovalo k libe-

rálnímu judaismu a dovedlo ho až mezi nás. Jeho služby jsou pro nás darem, naučil nás mnohému, dokáže vyprávět židovské příběhy s opravdovým zaujetím. Říkám o něm, že je liberál s ortodoxním zaujetím a tak trochu anarchista.

Na oslavu Viktor přišel, jak se na muže sluší a patří, v padnoucím pěkném obleku, s motýlkem a jiskrou v oku. Občas na něm

bylo znát dojetí, chvílemi skoro až dětinská radost z lidí, kteří mu přišli poblahopřát. Zpíval nám nejenom několik krásných písní, ale nezapomněl zapálit svíčky za všechny mrtvé z 2. světové války. Ano, to je Viktor, člověk, který přežil holocaust, kterému bylo dopřáno postavit se německému nacistickému nepříteli se zbraní v ruce.

Ing. František Fendrych, PhD. slavil toho dne 60. narozeniny. Většinou je všichni vnímáme jako významné a ukazující nám, že se blížíme do životního finišu. Jenže slavíte-li je s 90letým přítelem, vypadáte najednou jako takový holobrádek, co teprve bude poznávat život. Nicméně 60 let je již jistě zralý věk. František je pro Židovskou liberální unii jeden z nejdůležitějších lidí, je nejenom zakladatelem spolku, ale i její duší a aktivním hnacím motorem. Někdy to až svádí ke rčení, nebylo-li by Františka, nebylo by ŽLU. Jednu věc mají oba oslavenci společnou, i on je liberál a tak trochu anarchista. Proto také oba stáli v čele pochodů proti neonacistům v Maislově ulici, v Pařížské ulici, kdy ŽLU organizovala demonstraci na Staroměstském náměstí, ale i v německých Drážďanech.

Myslím, že nedělní večer byl opravdu nejenom příjemný, dojemný, krásný, ale byl prodchnut vzájemným respektem a radostí ze setkání všech, kteří si těchto dvou mužů vážili.

Mazl tov, pánové, a až do 120!

Věra Dvořáková
předsedkyně ŽLU v ČR

Podpořte vydávání Židovských listů!

Židovské listy vycházejí již sedm let především díky trvalé finanční podpoře čtenářů a obětavé práci řady členů o. s. Magen.

**Prosíme, posílejte své příspěvky na
č. ú. 1966267349/0800 u České spořitelny**

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

Zuzana Růžičková

Představovat čtenářům Židovských listů světoznámou cembalistku Zuzanu Růžičkovou lze přirovnat k známému českému přísloví o nošení dříví do lesa. Tato „první dáma cembala“ se 14. ledna dožila 86 let.

Zuzana Růžičková se narodila v Plzni roku 1927, tam také navštěvovala gymnázium. Veškerým studiím byl konec obsazením Československa nacistickým Německem. Byla s celou svou rodinou jako 14letá odvečena do koncentračního tábora Terezín, prošla však i hrůzami Osvětimi-Březinky a Bergen-Belsenu.

Domů se vrátila s hrůznými zážitky a pocitem, že nemá nic cenu. Již v Terezíně se seznámila s významnými vězněnými hudebníky, za všechny jmenujme operního pěvce Karla Bermána.

Růžičková je známá interpretací J. S. Bacha. Říká, že právě Bachova hudba jí po válce pomáhala a doslova ji vytáhla z největší deprese. Podle jejích slov má Bach v sobě úžasný řád a rozpětí od největšího lidského utrpení až po tu nejjasnější radost. Od metafyzická po potěšení z dýmky a dobrého vína.

V letech 1945–47 studovala v Plzni hru na klavír, od roku 1947–51 klavír a cembalo na pražské AMU. Již v roce 1956 zvítězila v Mnichově na mezinárodní cembalové soutěži, odešla na studie do Paříže. Za svoje umění byla mnohokrát oceněna. Získala celkem čtyřikrát pařížskou cenu Grand Prix du Disque Académie Charles Cros udělovanou od roku 1948 francouzskou Akademií Charles Crose za vynikající nahrávky hudebních skladeb po stránce umělecké i technické. V roce 2003 jí byl udělen francouzský

titul Rytíře umění a literatury. V roce 2011 převzala v Cáchách Cenu Karla IV. a loni jí byl udělen čestný doktorát Akademie múzických umění v Praze. Za své nahrávky získala i platinovou desku Supraphonu. Ten jí k této významné příležitosti vydal průřezové dvojalbum. Obsahuje především skladby J. S. Bacha a je na něm zastoupena i tvorba jejího manžela, hudebního skladatele Viktora Kalabise, který v roce 2006 zemřel.

V současné době již Zuzana Růžičková na cembalo nehraje. Sama k tomu s úsměvem dodává: „Jeden z mých přátel říká, že je lepší, když lidé říkají: To je škoda, že už nehraje, než aby říkali: To je škoda, že ještě hraje.“

Židovské listy přejí Zuzaně Růžičkové zdraví a ještě mnoho krásných chvil s její milovanou muzikou.

Věra Dvořáková

Odešla novinářka Anna Tučková (27. 11. 1923–1. 11. 2012)

Čtenáři ŽL si možná vzpomenou na zajímavý text, který Anna Tučková napsala o svém bratranci Hansi Leipeltovi v debatě k osudu židovských mišenců v nacistickém Německu. Tučková patřila mezi výrazné české novináře 50. a 60. let a společně se svým druhem Aloisem Svobodou tvořili uznávanou reportérskou dvojici. „Řečeno současnou terminologií patřili Alois Svoboda a Anna Tučková k novinářské elitě šedesátých let. Jejich s talentem psané texty na různá zajíma-

vá témata znali čtenáři novin, časopisů i knih. Hloubkou svého pohledu a důkladností, s jakou přistupovali ke svým námětům, by dnes náleželi k tzv. investigativním žurnalistům,“ napsala novinářka Olga Šulcová v Listech v roce 2009.

Anna Tučková se narodila ve smíšené brněnské rodině. Její matka Annemarie Löwová pocházela z židovské rodiny sládka pivovaru v Černé Hoře nedaleko Brna. Otec JUDr. Karel Novotný byl advokátem v Brně

a od roku 1918 byl za lidovou stranu poslancem v Národním shromáždění. Pocházel ze čtrnácti dětí chudého znojemského krejčího. Po přijetí tzv. židovských zákonů se Anna stala mišencem I. stupně. O svých rodinných osudech v době okupace sepsala vzpomínky, které byly otištěny v Terezínských studiích a dokumentech 1999. Svůj první velký článek do brněnské Rovnosti napsala v létě 1945, věnoval se nacisty zneužití misi Červeného kříže do Terezína.

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

Padělatelka a překladatelka Štefanie Lorándová (22. 11. 1919 – 26. 10. 2012)

Ve věku nedožitých 93 let zemřela v Praze Štefanie Lorándová, aktivní účastnice židovského odboje proti nacismu a fašismu. Narodila se 22. 11. 1919 v Košicích v židovské rodině. Po smrti otce se s matkou a sestrou přestěhovala do Žiliny k babičce a ke strýčkovi, kde se zapojila do aktivit hnutí Hašomer Hacair. Již v devatenácti letech se stala členkou bratislavského vedení, které organizovalo odjezdy do Palestiny. V roce 1942 byla vybrána pro funkci ilegální pracovnice v Maďarsku, kde měla židovským i nežidovským emigrantům ze Slovenska obstarávat falešný rodný list, policejní přihlášku i podnájem. Měla pro tuto práci ideální předpoklady. Jazykové nadání a vzhled pohledné blondýnky. V Budapešti se z ní stala profesionální padělatelka, která nejčastěji vystupovala pod jménem Margita Deméterová.

I když byla uvězněna za svou činnost, její skutečná identita nebyla odhalena. Po propuštění z internačního tábora Bačka Topola se opět zapojila do práce pro Hašo-

mer Hacair a díky výborné znalosti jazyků se dokonce dostala i do německé tiskové kanceláře. Ovšem po chycení dvou uprchlíků, kterým pomohla, byla opět uvězněna.

Po obsazení Maďarska německými vojáky se situace nadále zhoršovala. Štefanie Lorándová byla prozrazena a byla na jaře 1944 zařazena společně se sestrou do osvětimského transportu. Dostala se však velmi rychle s dalšími transporty mimo Osvětim.

Po válce vstoupila do KSČ. S ohledem na její zkušenosti z levicového odboje dostala příležitost působit na důležitých místech v Praze. Pracovala jako sekretářka náměstka předsedy vlády Viliama Širokého, posléze se stala pracovnicí zpravodajského oddělení ministerstva vnitra. Působila krátce v Sovětském svazu jako pracovnice pro repatriaci volyňských Čechů. Po návratu na ministerstvo vnitra pracovala v oddělení vydávání pasů. Posléze přešla na kádrové oddělení a na tiskové oddělení ministerstva zahraničí. V roce 1955 byla demonstrativně vylou-

čena ze strany kvůli kritickému dopisu o poměrech v zemi, který poslala Širokému. Následně až do 90 let pracovala jako tlumočnice a překladatelka.

TJ

Zemřel Pavel Polák, jeden z „Birkenau Boys“

V neděli 30. prosince zemřel po krátké a těžké nemoci Pavel Polák. Narodil se 15. listopadu 1929 v rodině mežgiacha Michelské synagogy v Praze. Byl to nenápadný a tichý člověk, o jehož statečnosti se dozvídáme z náznaků jeho těžkého osudu. V roce 1942 se dostal do ghetta v Terezíně. Jako čtrnáctiletý se ocitá v Osvětimi, kde byl před likvidací rodinného tábora vybrán s desítkami dalších chlapců (tzv. Birkenau Boys) pro práci mimo tábor.

Po válce se Pavel Polák vrátil do rodné Michle. Během holokaustu zahynuli jeho matka a bratr, přežil pouze otec, který však již v roce 1946 odešel do USA. Pavel Polák však odmítl opustit svůj domov, na který se po celou dobu věznění tak těšil. Vyučil se kuchařem a číšníkem, v tomto oboru působil celý život. Před důchodem pracoval jako vedoucí kuchyně vysokoškolské menzy VŠCHT. V období komunismu však prožil i těžká období. Byl internován na Pankráci

Dne 3. ledna, rok od pohřbu profesora Gajana, zorganizovala Lena Arava-Novotná vzpomínkové setkání v synagoze DorVaDor v Paříži.

za napomáhání k „nedovolenému opuštění republiky“. Později byl na práci v dolech.

Pavel Polák byl velice platným členem výboru Sdružení židovských odbojářů

a vojáků v Praze. Pohřeb se konal za účasti rodiny a přátel ve středu 2. ledna na pražském Novém židovském hřbitově.

EB, red

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

Za Kolomanem Gajánem

Dne 27. prosince 2012 uplynul rok ode dne, kdy nás ve věku 93 let navždy opustil Koloman Gajan-Edelmann. Byl jedním ze zakládajících členů Spolku akademiků Židů (SAŽ) a jeho dlouholetým aktivním spolupracovníkem jako jeho statutární místopředseda. Byl jedním ze statečných Židů, členů pražské židovské obce, spravedlivý a dobrý kamarád.

Tato reminiscence na Kolomana Gajana je věnována vzpomínce na jeho záslužnou spolupráci při založení a formování činnosti Spolku akademiků Židů uvnitř ne příliš jednotné poválečné pražské židovské obce.

Poslání Spolku, který jsme v letech 2004–2005 zakládali, určují stanovy SAŽ, v nichž se mimo jiné píše, cituji (zkráceně): „SAŽ má přispívat k tomu, aby budoucí generace nejen Židů, ale i jiných etnik a národů byly chráněny před opakováním historie holokaustu.“

Stanovy SAŽ byly schváleny ministerstvem vnitra dne 1. března 2004 s označením Spolek akademiků Židů (SAŽ). Zahájení činnosti spolku bylo zásluhou tříčlenného statutárního týmu SAŽ ve složení L. Végh, K. Gajan, P. Weiss. Přípravných prací se dále účastnili T. Jelínek, tehdejší předseda židovské obce, a M. Kocman, právnícký redaktor stanov.

Ačkoliv Spolek historicky navázal na více než 130 let trvající tradici židovských spolků existujících od roku 1876, hlavním motivem pro iniciativu k založení SAŽ byly spíše tehdejší poměry v pražské obci a velký počet akademicky vzdělaných členů obce. Byl to jakýsi kolektivní pokus o příspěvek ke „konsolidaci“ poměrů v ŽOP na demokratických principech. Čas nám dá odpověď.

Koloman Gajan jako statutární místopředseda byl jedním z pilířů uvedených tendencí. Členové našeho Spolku si jistě pamatují sérii jeho masarykovsky laděných přednášek (například přednášku o návštěvě T. G. Masaryka v Palestině), které výše uvedené tendence vyjadřovaly a podporovaly.

Při vzpomínce na Kolomana Gajana u příležitosti prvního výročí jeho odchodu z řad živých je snad na místě zmínit se o mimořádně těžké životní cestě, kterou musel Koloman Gajan projít od svého dětství v chudé vesnické židovské rodině až po významný post univerzitního profesora, historika a uznávaného vědce České republiky.

Koloman Gajan¹ se narodil dne 7. listopadu 1918 jako sedmé dítě v rodině drobného židovského obchodníka Edelmanna ve vesnici Hamburek (dnes Brezovička) na rozhraní Spiše a Šariše na východním

Dne 3. ledna, rok od pohřbu profesora Gajana, zorganizovala Lena Arava-Novotná vzpomínkové setkání v synagoze DorVaDor v Paříži.

Slovensku. Po absolvování obecné školy v rodné obci a dvouleté Talmud-Tora školy v Prešově odešel do Brna, kde za podpory jedné židovské rodiny navštěvoval reálné gymnázium. Maturoval již za protektorátu v roce 1939. Vzhledem k nenávisnému postoji režimu nového Slovenského štátu vůči Židům se už Gajan-Edelmann na Slovensko nevrátil.

V roce roku 1940 odešel na statek Miče u Křivokláta do „hachšary“ pro zemědělské dělníky, kde působil do 31. března 1942. Místo aby v roce 1942 nastoupil podle příkazu do transportu do Terezína a v mylném přesvědčení, že na Slovensku se deportace Židů ještě neorganizují, zvolil za pomoci členů sionistického hnutí Hašomer Hacair ilegality na Slovensku. Tam se různě ukrýval a žil s pomocí falešných dokladů znějících na jméno Ján Gajan (jméno Gajan si po válce ponechal). V době Slovenského národního povstání byl nápomocný východoslovenskému protinacistickému odboji. V prosinci roku 1944 byl v Prešově na základě udání zatčen gestapem a odvezen do Německa.

Prošel několika koncentračními tábory jako Sachsenhausen, Bergen Belsen, Landsberg Kaufering, Dachau aj.

Po válce studoval na filozofické fakultě UK, kde zůstal po svých studiích pracovat.

Pro svou angažovanost a odmítavý postoj vůči okupaci vojsk Varšavské smlouvy měl za normalizace zákaz publikační a pedagogické činnosti ve svém oboru. Od roku 1971 působil jako lektor jazyků v Parku kultury.

Od roku 1989 opět přednášel několik let na FFUK. Věnoval se moderním světovým a československým dějinám. Zvláště se věnoval osobnosti a pracím T. G. Masaryka. V devadesátých letech se stal předsedou Masarykovy společnosti. Zúčastnil se i projektu věnovaného rezistenci československých Židů v letech druhé světové války: Židé v boji a odboji a věnoval se spolkové činnosti ve Sdružení židovských vojáků a odbojářů.

Od roku 2005 až do konce svého života se aktivně podílel na práci místopředsedy ve Spolku akademiků Židů. Právě této poslední aktivitě Kolomana Gajana je zejména věnována tato vzpomínka.

Koloman Gajan, náš stále klidný a usměvavý spolupracovník a přítel, zůstává v našich myslích jako významný historik, aktivní a odvážný průkopník pokrokových myšlenek a poslání Spolku akademiků Židů.

L. Végh

zakladatel a čestný předseda SAŽ

(1) viz: Zlatica Zudová-Lešková: „Odešel statečný a pracovitý muž, odešel historik a pedagog – Koloman Gajan“

ŽIVOT KOLEM OBCÍ

Památník v Černovicích oslavil 10 let

Projekt vznikl z iniciativy Michala Arenda a dalších členů občanského sdružení „Židovský památník Černovice“. Koncept památníku vypracoval sochař Michael Deiml. Slavnostní odhalení se uskutečnilo 10. listopadu 2002 při příležitosti šedesátého výročí transportu černovických židů do ghetta Terezín. O deset let později se v Černovicích konal třídenní kulturní program, který vedle koncertů nabídl i zajímavou výstavu „Něco židovského“. V loňských akcích, ale i historii vzniku památníku, jsme si e-mailem s Michaelem Deimlem (MD) a Evou Halterovou-Arendovou (eha) promluvíme.

Jaká byla historie rodiny Arendových v Černovicích?

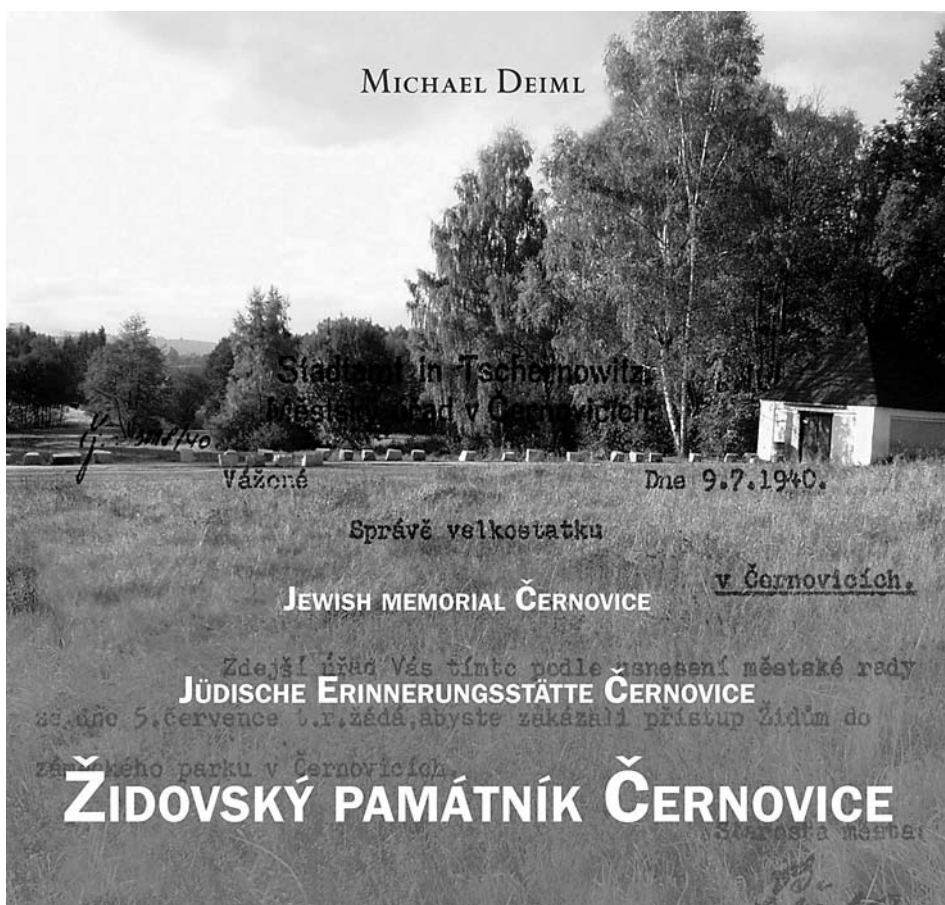
(eha) Naše maminka byla rozená Nagelstocková. Vždycky říkávala, že její tatínek pocházel z Černovic u Tábora. Stopy rodiny Nagelstockových v Černovicích se datují až do třicátých let 19. století. V roce 1829 je jistý Michael Nagelstock v tehdejších pozemkových dokumentech veden jako majitel domu č. 111. V další generaci se vyskytuje Samuel Nagelstock, který byl sklenářem a přistěhoval se do Černovic v roce 1873 z Humpolce. Samuel byl také židovským „kostelníkem“. Před sobotní bohoslužbou v synagoze obcházel domy a klepal na okna, aby si lidé pospíšili, a říkalo se mu proto „Klepáč“. Podle zachovalého náhrobku na černovickém židovském hřbitově zemřel 16. 10. 1883.

Jeho syn Michael Nagelstock (1844 – 15. 7. 1914 v Černovicích) vyráběl sýrové homolky, měl později obchod s kůžemi a se smíšeným zbožím, kolem roku 1900 obchod s obilím a od 1907 krupařství. Oženil s Terezií (1845–1920), dcerou Lazara Tauba. Měli dvě děti, dceru Annu (narozena 1874, zemřela před válkou, přesné datum je neznámé) a syna Viléma, našeho dědečka, kterého jsme neznali, protože na rozdíl od naší maminky nepřežil Osvětim.

Kdo s památníkem v roce 2002 pomohl?

(MD) Černovický památník je výsledkem privátní iniciativy, projekt, na kterém pomohlo ideově, prakticky a finančně mnoho jednotlivců i různých organizací.

Stavbu a slavnostní odhalení finančně podporovala rodina Arendových, Nadační

Při příležitosti loňského výročí vydalo občanské sdružení Židovský památník Černovice publikaci, jejímž autorem je Michael Deiml.

fond obětem holocaustu, nadace Open society Fund Praha, Goethe Institut Praha, Braginsky Stiftung v Curychu, Česko-německý fond budoucnosti a kraj Vysočina.

Počáteční problémy týkající se porozumění uměleckého konceptu se tehdy podařilo objasnit pomocí členů vedení ŽOP L. Pavláta a E. Lorencové, která později pomohla i při redakci výstavních tabulí. Při přípravě a organizaci slavnostního odhalení se aktivně zapojili a pomohli předseda ŽOP T. Jelínek a tajemnice O. Dostálová.

V pozitivním duchu proběhla spolupráce se společností Matana, která spravuje i židovský hřbitov v Černovicích a poskytla do dlouhodobého užívání část potřebného pozemku. Při právním zabezpečení projektu pomohli manželé E. a P. Klimešovi.

Při sběru informací a archivních materiálů pomohli pracovníci muzea Beith Terezín

v Izraeli, Židovského muzea a Národního archivu v Praze.

Velmi významná byla i podpora černovických rodáků „první generace“, architekta Pavla Janečka, pana K. Matyáška a Alfréda Teller, který je dnes správcem památníku a dodnes památníkem provádí návštěvníky a žáky škol.

Důležitá byla i duchovní podpora tehdejšího černovického starosty L. Novotného, který se zasadil o pozitivní klima pro vznik památníku ve městě. Město se dodnes stará o vnější úpravu areálu.

Jak je památník navštěvován? Máte o tom nějaké informace? Využívají jej školy?

(MD) Přesnější přehled o tom, kolik návštěvníků památník navštěvuje, nemáme, protože se památník nachází v otevřeném prostranství, takže není nikoho, kdo by návštěvníky systematicky počítal. V době

ŽIVOT KOLEM OBCÍ

turistické sezony, od dubna do října, je průměrně jednou v týdnu pro zájemce naším tamním správcem otevřena i stálá výstava, umístěná v bývalé márnici židovského hřbitova. U návštěvníků se většinou jedná o místní obyvatelstvo a jeho návštěvy, turisty nebo cyklisty, kteří projíždějí městem. Odhadem se dá mluvit o šesti až sedmi stech návštěvníků ročně. Mezi nimi jsou i žáci škol se svými učiteli. Kromě škol z Černovic a blízkého okolí víme např. o tom, že tam pravidelně jezdí žáci gymnázia ze Svitav, jejichž učitel byl vyškolen během pedagogického semináře ŽPC pro učitele v roce 2004.

Během vzpomínkových dnů v listopadu 2012 byly s odborným výkladem památníkem provedeny tři skupiny, s celkem asi třiceti návštěvníky. V sobotu byla také oficiálně představena nová publikace o Židovském památníku Černovice, při které M. Deiml objasnil nejen vznik památníku, ale také vývoj svých průzkumů za posledních deset let, během kterých byly nalezeny nové, doposud neznámé dokumenty a fotografie obětí, které památník připomíná.

Jak proběhl vzpomínkový víkend 9.–11. 11. 2012? Kdo se do akce zapojil?

(MD/eha) V malém městě jako Černovice nelze počítat s obrovským zájmem obyvatelstva. Přesto se zahajujícího koncertu křesťanské a židovské hudby, provedeného smyčcovým kvartetem „Verner Collegium“, zúčastnilo více než sto lidí. („Verner Collegium“ se skládá částečně z potomků černovického rodáka architekta Ing. Pavla Janečka, který pomáhal i při výstavbě památníku.) V sobotu vystoupila česká skupina Klec, která hrála

v Černovicích už také před 10 lety při zasvěcování památníku, a švýcarská skupina klezmerské hudby Cheibe Balagan.

Hlavní náplní byla výstava pod titulem „Něco židovského“ v městském úřadě, organizovaná Michalem Arendem a Katarinou Holländerovou ze Švýcarska. Výstava byla otevřena v neděli za účasti starosty města a zástupkyně hejtmana kraje Vysočina.

Zvláštností výstavy bylo, že úlohou návštěvníků bylo nejen přijít, ale hlavně přinést osobní příspěvek ve formě jakéhokoli exponátu, který podle jejich přesvědčení má podle nich nějaký vztah k Židům nebo židovství. Návštěvníci přinesli přibližně 30 exponátů, každý komentovaný vysvětlujícím textem.

Mezi exponáty byla např. mísa zakoupená v obchodě židovského souseda matkou nynější majitelky. Ta jí vyprávěla, že při každém používání mísy, kterou koupila před svou svatbou v roce 1939, si vzpomněla na tohoto souseda, jenž zahynul v koncentračním táboře. Předmětem se zajímavou historií byla také starožitná panenka s židovskou hvězdou na zátylku, kterou sestřenice matky sourozenců Arendových, Getruda Karatschunová, rozená Nagelstocková, den před odchodem do transportu s manželem a synkem (Transport M, 14. 12. 1941 z Prahy do Terezína a pak dále do Varšavy, nikdo z nich se nevrátil) darovala dcerce nájemníků v jejich domě, a ti ji v roce 2010 darovali sourozencům Arendovým nazpět a přispěli takto společně panenkou i k výstavě. Dále žáci místní školy svými kresbami vyjádřili své představy o židovství a Izraeli.

Zvlášť poutavé byly příspěvky dnes již starších černovických obyvatel, kteří vyprávěli o svém dětství před více než sedmdesáti lety, vzpomínky na židovské vrstevníky a sousedy a jejich deportaci v onen slunný listopadový den, ve kterém byly ulice městečka jako po vymření. Tehdejší děti pozorovaly se strachem a neporozuměním za zataženými záclonami své židovské sousedy, jak odcházeli s kufry na černovické nádraží. Teprve nyní pro tyto pocity studu našli slova.

Odpoledne byly exponáty přispěvateli osobně představeny. Obzvlášť působivý byl příspěvek Alfreda Telera. On, syn doktora Emila Telera, vyprávěl o nejhorších Vánocích ve svém životě. Tehdy, 24. prosince 1941, zastavilo před jejich domem černé auto. Vylezl z něj gestapák z Tábora, předal rodině balíček a s přáním příjemných svátků zase odejel. Po otevření balíčku se ukázalo, že obsahuje zaletovaný hrnec. Z úmrtního listu, který byl připojen, se rodina dozvěděla o smrti otce a pochopila, že se v nádobě nacházejí tělesné pozůstatky otce. Emil Teler byl zavražděn 3. 12. 1941 v koncentračním táboře Ravensbrück. Jeho osudu je věnována i obšírná kapitola v nové publikaci o černovickém památníku.

Vzpomínkový víkend byl ukončen krátkou přednáškou historika Jana Arenda, který reflektoval své dojmy a poznatky z výstavy na základě pojmů sousedství a prázdnota. Co se stane s jednotlivci a se společností, když židovští sousedé, spolužáci a vrstevníci „zmizeli“? Co se stane s pocity a vzpomínkami v okamžiku šoku a po tolika letech? Následovala intenzivní diskuse s účastníky.

TJ

Výstavu Židé v boji a odboji vidělo již 14 tisíc lidí

Sdružení židovských odbojářů a vojáků (SŽOV) získalo do své správy výstavu Židé v boji a odboji 1938–1945 v roce 2004 a od té doby ji rozvíjí s mimořádnou péčí.

Celá expozice byla za uplynulých osm let představena ve 40 destinacích, z toho třikrát v zahraničí, a zhlédlo ji přes 14 tisíc návštěvníků. O panely a celou logistiku se v posledních letech stará jako dobrovolnice Hana Krchová.

Výstava, která se obecně věnuje odboji československých Židů, byla představena v minulém roce na několika místech na Slovensku. V Česku

byla vystavena v turnovské synagoze, v Městském muzeu Nejdek a Městském muzeu Karlovy Vary. V květnu v Třebíči v městském kulturním středisku, kde byla uvedena při příležitosti vzpomínkové akce věnované uctění památky obětí holokaustu při příležitosti 70. výročí odjezdu trebičských transportů.

Podle Hany Krchové chybějí prostředky pro výrobu přenosné konstrukce,

na níž by bylo možné panely instalovat. Za současných podmínek může být výstava zapůjčena jen do prostor, kde je možné panely zavěsit na zdi. SŽOV za tímto účelem shání částku 20 000 Kč. I tak je zájem o expozici značný. Již koncem loňského roku se jednalo o čtyřech dalších destinacích, kde by měla najít své diváky.

redakce

ŽIVOT KOLEM OBCÍ

Jak se volilo na Federaci židovských obcí

Loňské volby vedení Federace židovských obcí (FŽO) nepostrádaly napětí a zákulisní vyjednávání. Hlavní kandidáti na funkci předsedy byli oznámeni v dostatečném předstihu. Jako první byl zástupci děčínské židovské obce nominován Michal Hron (63), který je předsedou liberecké obce. Předseda olomoucké obce Petr Papoušek (35) byl navržen dosluhujícím předsedou FŽO Jiřím Daničkem a zástupcem Olomouce. Jako poslední byl zástupkyní Tereziňské iniciativy v radě FŽO nominován František Bányai (65), který byl do nedávných voleb předsedou v Praze. Všichni tři kandidáti oslovili členy rady FŽO osobními dopisy.

Mimopražský předseda

Ve středu 18. prosince byl členy rady Federace židovských obcí (FŽO) zvolen předsedou Petr Papoušek z Olomouce. Poprvé od roku 1989 se stal statutárním orgánem střešové organizace židovských obcí v Česku mimopražský kandidát. Papoušek zvítězil až ve druhém kole, v němž získal 30 hlasů. V prvním kole jej podpořilo 22 členů rady, což není potřebná nadpoloviční většina. František Bányai skončil v této volbě se 14 hlasy druhý a Michal Hron s 10 hlasy třetí. Ve druhém kole příznivci Hrona většinově podpořili Papouška a Bányai byl poražen poměrem 30:14.

Petr Papoušek se narodil v Olomouci v roce 1977. V devadesátých letech se zapojil do života olomoucké obce, účastnil se židovských táborů v zahraničí a setkání evropské mládeže v Paříži. Během studia na ekonomické fakultě Vysoké školy báňské strávil jeden školní rok v Jeruzalémě na Hebrejské univerzitě. Po návratu v roce 2003 dokončil své vysokoškolské vzdělání v oboru makroekonomie a získal roční stipendium ve Stockholmu na Evropském

institutu pro židovská studia – Paideia. Od roku 2004 je zaměstnán na Židovské obci Olomouc, kde působí ve funkci předsedy. Byl zvolen i do prezidia FŽO a zastupoval ji v mezinárodních organizacích, jako jsou Evropská rada židovských komunit a Mezinárodní výbor pro vzdělávání, připomínku a výzkum holocaustu. Za FŽO byl nominován do správní rady Evropského institutu odkazu šoa.

Kam bude kráčet FŽO pod novým vedením?

Prioritami nového předsedy jsou především otázky využití církevních restitucí pro budoucí roky, dokončení projektu revitalizace a pokles členské základny v menších obcích. Jako Olomoučák musí na sekretariát FŽO dojíždět. „V Praze jsem každý týden na jeden až dva dny. Pokud to situace vyžaduje, i častěji,“ říká Papoušek. Prozatím nechce měnit složení sekretariátu. V rámci státního narovnání s církvemi a náboženskými společnostmi bude FŽO dle Papouška přerodžlovat jen částku na podporu činnosti, která nahrazuje minulé dotace na platy duchovních. Takzvaná finanční náhrada nebude spotřebována, ale

bude investována k zajištění budoucích příjmů. Za hlavní mezinárodní partnery FŽO považuje Evropský židovský kongres, Světový židovský kongres, Point, Claims konference a Sochnut. Papoušek pobírá za svou funkci předsedy finanční odměnu, obdobně jako jeho předchůdci.

Členové vedení pražské obce se nedostali do prezidia

Pro fungování FŽO je důležitým orgánem prezidium, jeho sedm členů bylo zvoleno až napočtvrté. Již v prvním kole však získalo šest kandidátů podporu nadpoloviční většiny přítomných. Poslední členka prezidia byla zvolena až ve čtvrtém kole, kdy kandidovala jako jediná. Zcela propadli současný předseda pražské židovské obce Jan Munk (odstoupil z kandidatury před 3. kolem) a jeho předchůdce František Bányai (odstoupil z kandidatury před 4. kolem). Vedle nového předsedy Petra Papouška bude v prezidiu FŽO zasedat jeho předchůdce Jiří Daniček (Praha), Eva F. (Praha), Peter Gyori (Bejt Praha), Michal Hron (Liberec), Michal L. (Teplice), Jiří L. (Plzeň), Tatjana P. (Brno).

redakce

Listopadové volby na židovské obci ve Vídni

Přišlo volit 62 % oprávněných členů, kteří vybírali z deseti volebních bloků

Význam vídeňské židovské náboženské obce pro Rakousko podtrhl zpravodajský program ZIB (Zeit im Bild = Čas v obraze) rakouské státní televize ORF tím, že v pátek 9. listopadu informoval rakouskou veřejnost, že v Židovské obci ve Vídni se budou konat v neděli volby, ve kterých současný úřadující prezident Oskar Deutsch bude mít vyzyvatele, jímž je psychoanalytik Martin Engelberg.

Volební účast byla vysoká, kolem 3500 členů, což odpovídá 62 % oprávněných voličů. Z voleb vyšel vítězně blok ATID vedený současným prezidentem. Získal 7 z 24 mandátů, i když o tři méně než v roce 2007. Jeho soupeř Engelberg, který vedl blok CHAJ – Jüdisches Leben (Židovský život)

– skončil na třetím místě s 11,59 % hlasů.

Oskar Deutsch, který začátkem roku převzal funkci prezidenta po odstoupjícím Arielu Muzicantovi, po volbách prohlásil, že volební výsledek je pro něho signálem, aby pokračoval ve své práci jako prezident vídeňské obce. Nic nenechal náhodě a již před setkáním nově zvolené reprezentace oznámil, že se mu podařilo domluvit se na koalici s Josefem Sarikovem, vedoucím skupiny Sefardim – Bucharští židé (6 mandátů), s Mordechaiem Mandlem z Náboženského bloku (2 mandáty), Danielem Müllerem za Khal Israel (1 mandát), Johnnym Davaršvilim, který zastupuje Gruzínské židy (2 mandáty) a Robertem Sperlingem ze

Svazu sociálnědemokratických židů Avoda (1 mandát).

Oskar Deutsch tedy disponuje většinou 19 z 24 členů reprezentace vídeňské obce, a byl tak potvrzen prezidentem na dalších 5 let. Před volbami si určité naděje dělal psychoanalytik Martin Engelberg, jehož blok Chaj se voleb zúčastnil poprvé a získal 3 mandáty, se kterými skončil na třetím místě, ale vytvořit koalici, která by měla většinu, se mu nepodařilo. Bude v opozici spolu s blokem Initiative Respekt, který získal pod vedením Soni Feiger 2 mandáty. Do reprezentace se nedostaly skupiny Mizrahi a Kavkazští židé.

Denny Stecher

ŽIVOT KOLEM OBCÍ

Nejdůležitějším tématem je jednotná obec

Rozhovor s Oskarem Deutschem, staronovým předsedou vídeňské židovské obce

ŽL: Pane Deutschi, srdečně blahopřejeme k vašemu znovuzvolení předsedou Židovské náboženské obce ve Vídni. Velice si vážíme toho, že v koalici je sjednoceno tolik různých názorových směrů. Jak se vám to podařilo a jak vidíte stav vaší obce na počátku roku 2013?

Podařilo se mi vytvořit koalici téměř ze všech názorových proudů uvnitř naší jednotné obce. Všichni ti noví zástupci různých stran jsou velice motivováni. Pro mne je potěšení pracovat s tolika angažovanými lidmi, společně s nimi řešit problémy a tak spoluvytvářet naši obec.

ŽL: Jak se volí ve Vídni? Je možná korespondenční volba? Jaká byla témata voleb?

V případě korespondenční volby vás musím zklamat, ta ve Vídni možná není. Nejdůležitější témata voleb: jednotná obec, antisemitismus, otevření obce navenek, mládež, sociální situace členů obce vzhledem k současné ekonomické situaci, obřízka atd.

ŽL: Jak často jste konfrontován s antisemitismem?

Osobně vůbec ne. Ovšem od členů obce dostávám zprávy o vzrůstajícím antisemitismu a pak také politici z krajně pravicového politického spektra se na veřejnosti častěji vyjadřují antisemitsky.

ŽL: Jak je činnost vaší obce financována?

V rozpočtu je 8 % pokryto subwencemi Rakouské republiky a města Vídně. Velká část

rozpočtu je financována z příspěvků členů, příjmů z nemovitostí a z fundraisingu.

ŽL: Ústřední rada Židů v Německu uzavřela s vládou SRN státní smlouvu. Je nějaká obdobná smlouva v Rakousku?

Není.

ŽL: Jak vidíte spolupráci se židovskými obcemi v Evropě a v jakých mezinárodních židovských organizacích jste aktivní?

Všechny židovské obce v Evropě jsou zastoupeny v Evropském židovském kongresu (European Jewish Congress). Na této úrovni se projednávají mnohé naléhavé úlohy. S některými židovskými obcemi máme užší kontakty, např. s Německem nebo Švýcarskem, a více výměn než s ostatními. Přirozeně máme spojení také se Světovým židovským kongresem (World Jewish Congress), Americkým židovským výborem (American Jewish Committee), Bnai Brith, Anti-Defamation League a dalšími.

ŽL: Děkujeme za rozhovor.

Denny Stecher, Tomáš Jelínek

S Robertem Appelem o Teplickém cimesu 2012

Předsedy občanského sdružení Ulpan Teplice Roberta Appela jsme se zeptali na druhý ročník festivalu židovské kultury, který na severu Čech pořádá skupina nadšenců. O tom, že současná izraelská muzika může být „opravdu mazec“ se Tepličáci mohli přesvědčit ve dnech 21.–24. listopadu loňského roku.

Proč jste se vůbec v roce 2011 rozhodli dělat Teplický cimes?

V roce 1890 byla teplická židovská obec s počtem 1865 osob po Praze hned druhou největší židovskou obcí v Čechách. Později měla až 5000 členů. Tepličtí židovští továrníci, obchodníci a inteligence se výrazně podíleli na rozvoji „Malé Paříže“, tedy města Teplic. Myslím, že připomínat význam Židů v Teplicích do druhé světové války je nutností. Když ne příslušných institucí, tak občanského sektoru. Hlavně proto se naše občanské sdružení ujalo této aktivity.

Na co byl loňský Teplický cimes zaměřen? Měl nějaké jednotné téma? Jak se lišil od prvního ročníku?

Původně bylo v plánu programově vyplnit, a tedy věnovat Teplický cimes 2012 osobě spisovatele Arnošta Lustiga. Nebylo však možné promítnout film TVOJE SLZA,

MŮJ DĚŠT: PŘÍTOMNOST ARNOŠTA LUSTIGA a zároveň se na poslední chvíli naskytla možnost uvést film AGNIESZKY HOLLAND: V TEMNOTĚ. Z původní myšlenky přetrvávala jen přednáška ředitelky Centra Franze Kafky dr. Markéty Mališové: Spisovatel a člověk Arnošt Lustig. Teplický cimes 2012 neměl tedy jednotné téma a byl obdobně jako první ročník zaměřen na všeobecně-kulturní židovská témata a představení.

Kdo akci tentokrát organizoval?

Teplický cimes organizuje Občanské sdružení Ulpan Teplice. Toto sdružení vzniklo roku 2008 z účastníků kurzu moderní hebrejštiny. Výuka původně probíhala na Židovské obci v Teplicích (ŽOT). Po dodnes nevysvětlitelném ukončení výuky hebrejštiny ze strany ŽOT se někteří účastníci kurzu rozhodli pokračovat ve studiu a založit o. s. Ulpan Teplice. Nutno dodat, že někteří členové o. s. Ulpan Teplice jsou zároveň členy ŽOT. Více se o nás můžete dozvědět na: www.ulpanteplice.cz.

Kdo vás podpořil?

Snad největší dík patří Nadačnímu fondu obětem holocaustu. Letos nás výrazněji

podpořilo i Velvyslanectví Státu Izrael. Z místních nás podporuje kamarád Jirka Mašek. Podpora města Teplice není tak výrazná, jak bychom si přáli. Letos byl Teplický cimes finančně podpořen i členy samotného sdružení. Nadstandardně s námi spolupracují teplické gymnázium, knihovna a jazz club.

Jak lidé v Teplicích přijímají dny židovské kultury?

Účast teplických občanů je dle mého názoru překvapivě vysoká. Při letošním koncertu izraelských The Shuk bylo nejen vyprodáno, ale byl to opravdu mazec!

TJ

UDÁLOSTI

Neexistující Palestina nečlenským státem OSN

Přesně 65 let poté, co OSN schválila plán na rozdělení britské mandátní Palestiny na židovský a arabský stát a Arabové ten svůj odmítli, požádal předseda palestinské samosprávy Mahmúd Abbás Valné shromáždění téhož orgánu, aby Palestinu uznalo znovu udělením pozorovatelského statusu nečlenského státu, i když Palestina tím opět nevznikne.

Udělal to, přestože mu to rozmlouval celý Západ. Uznání Palestincům v praxi nic nepřinese, ale bude mít nepříjemné důsledky pro samosprávu, OSN, vztahy s Izraelem i pokračování mírového procesu.

Pro neexistující Palestinu hlasovalo 138 ze 193 států. Evropské země jako Británie, Německo nebo Nizozemsko nedodržely dřívější slib a hlasování se zdržely, a Francie s Itálií dokonce Palestinu podpořily. Proti bylo jen devět zemí – kromě Spojených států, Kanady, Panamy a několika tichomořských ostrovů také Česká republika jako jediná z Evropské unie, která stejně jako Izrael soudí, že Palestina může vzniknout pouze jednáním zúčastněných stran. 138 států tak schválilo jednostranný palestinský krok představující porušení řady mezinárodních smluv včetně rezolucí OSN a dohod z norského Osla, které jednostranná rozhodnutí zakazují a zdůrazňují řešení bilaterální dohodou; schválily Palestinu, jejímž představiteli před třemi lety vypršel mandát a který skoro polovinu tohoto „státu“ neovládá.

Řada evropských zemí souhlasila se vznikem Palestiny, jejímž čtyřiceti procentům vládne Hamas, vedený na evropském seznamu teroristických organizací.

Podle schváleného textu se má Palestina rozkládat na „území okupovaném od roku 1967“. Rezoluce nemá v praxi žádný dopad, ale tato formulace zásadně ztíží jednání o míru. Označuje za palestinské území i všechny izraelské osady s 300 000 Izraelci, přestože i Palestinci dříve souhlasili, že ty největší případnou Izraeli a vymění se za jiné území. Schválené znění tak v podstatě upírá Izraeli právo určit si bilaterálním jednáním hranice, které mu zaručí bezpečnost, nebo právo na nejposvátnější místo judaismu, Zeď nářků, ke které Židé před rokem 1967 neměli přístup.

Mahmúd Abbás ví, že Palestina ve čtvrték nevznikla, a je si vědom i následků. Potřeboval si však vylepšit klesající popularitu u Palestinců, kterým už mnoho let nic nepřinesl. Poslední ránu mu zasadila listopadová válka

Izraele s pásmem Gazy, která posílila Hamas a zvýraznila bezvýznamnost Abbáse, který se ani nepodílel na jednání o příměří.

Druhým motivem byl přístup k Mezinárodnímu trestnímu soudu v Haagu, který Palestincům nový status umožňuje. Od touhy podávat k němu žaloby na Izrael je neodradil ani hrozící ekonomický kolaps samosprávy.

Americký Senát už připravil dva návrhy na úpravu finanční pomoci Palestincům – jeden snižuje částku na příští rok z původně předpokládaných 440 milionů dolarů na polovinu, zatímco druhý ji zcela ruší v případě, že samospráva bude žalovat Izrael v Haagu. Senát rovněž navrhuje snížit o polovinu americké příspěvky OSN a o 20 % pomoc každé zemi, která palestinskou žádost podpořila. Takto už přišlo vloni o čtvrtinu svého rozpočtu UNESCO.

Izrael zpočátku hrozil tak dramatickými opatřeními, jako jsou vypovězení dohod z Osla nebo anexe Západního břehu, ale nakonec naznačil, že s nezvratnými rozhodnutími počká. Zřejmě však samosprávě nevyplatí výnosy z cel a daní a použije je na úhradu jejího dluhu za odběr elektřiny, který už překročil 200 milionů dolarů. Další reakci zvaží až podle příštích palestinských kroků, jako je případné podání žaloby v Haagu.

Jednou z prvních by mohla být obžaloba z vraždy Jásira Arafata, prohlásil Taufík Tiráwí, předseda palestinské komise vyšetřující Arafatovu smrt. V úterý nechala samospráva jeho mrtvolu exhumovat a zahraniční odborníci z ní odebrali vzorky. Chtějí prošetřit jarní tvrzení televize al-Džazíra, podle které našli Švýcaři letos na šatech Arafata zbytky radioaktivního polonium-210. Arafatova vdova pak spustila vyšetřování manželovy otravy, kterou podle většiny Palestinců provedl Izrael. Na jejich přesvědčení nic nemění ani fakt, že polonium-210 má poločas rozpadu 138 dní a Arafát zemřel před osmi lety.

Pozorovatelská nečlenská Palestina je bezvýznamná a nepředstavuje žádnou vel-

kou katastrofu. Způsob, jakým Palestinci nový status získali, je však názornou ukázkou, jak usilují o samostatný stát. Mohli ho mít v roce 1948 nebo 2000 v Camp Davidu anebo před čtyřmi lety od izraelského premiéra Olmerta. Žádnou nabídku nepřijali a poslední čtyři roky o svém státě dokonce odmítali jednat. Ve čtvrték jeho vznik opět oddálili.

Svůj podíl viny má však i premiér Benjamin Netanjahu. Kdyby se byl přemohl a alespoň dočasně splnil Abbásovu podmínku zmrazení výstavby osad, mohla dnes probíhat jednání a čtvrtetní hlasování se vůbec nemuselo konat.

Gita Zbavitelová

přetištěno se souhlasem ČRo 6

Na co si Evropa a USA hrají?

Pokud vím, tak Bibi asi před rokem zmrazil výstavbu na štachim, aby nějakým způsobem přivedl Abu Mazena k jednacímu stolu. Toto zmrazení, pokud si pamatuji, mu vyčítali a kritizovali někteří politici a aktivisté z ještě více národoveckých kruhů, než je Likud (Ichud leumi) a někteří jeho straníci (Moshe Feiglin, Zeev Elkin a další). Ono to také nemělo žádný účinek, Abu Mazen si kladl další podmínky a nacházel stále vytáčky, aby nemusel zasednout s Bibim k jednacímu stolu. Mám za to, že to včera řekl Bibi jasně. Palestinci nikdy neuznají samu existenci Izraele jako státu židovského národa, ani v jeho hranicích z června 1967. To je fikce. Kdyby to nebyla, nevznikla by OOP v r. 1964, kdy ještě žádná tzv. okupovaná území Západního břehu, pásma Gazy a Východního Jeruzaléma neexistovala. Co tedy chtěla OOP osvobodovat? O Hamásu není žádných pochyb. Hamás považuje, jakožto i Džihád, celé území Izraele s i bez štachim za nedělitelnou teritoriální jednotku waqf islámu, který náleží pouze muslimům, tj. Palestincům. Proto nikdo nemá právo na jakékoliv jednání s Izraelem, který je pro ně (strategicky i pro Abu Mazena) Dár al-charb – území meče, neboli území islámské, které nevěřící nepřátelé okupují. Toto území je nutno osvobodit džihádem. Tak tedy páni demokraci, na co si tady Evropa, USA a ostatní krasoduchové hrají?!

**Poznámka rabína Daniela Mayera
z diskuse na blogu ŽL.**

UDÁLOSTI

Izraelský premiér: Děkujeme české vládě za podporu

Premiér Benjamin Netanjahu v Praze osobně dne 5. prosince poděkoval české vládě za podporu Státu Izrael při hlasování v OSN.

Česká republika hlasovala proti návrhu rezoluce o povýšení statusu Palestiny na nečlen- ský pozorovatelský stát OSN. Tento krok podle českého premiéra poškodí vyhlídky blízkoovýchodního mírového procesu, který Česká republika dlouhodobě podporuje. Budoucností a dlouhodobým řešením tohoto problému je existence dvou samostatných zemí, Státu Izrael a palestinského státu, a toho lze dosáhnout pouze přímým jednáním mezi palestinskou a izraelskou stranou.

„Česká republika vyzývá obě strany, aby se zdržely jednostranných kroků, a doufá, že tato přímá jednání budou co nejdříve obnovena,“ uvedl předseda vlády Petr Nečas.

V rámci pracovní cesty na mezivládní konzultace do Berlína se premiér Benjamin Netanjahu a další ministři izraelského kabinetu zastavili v Praze, aby oficiálně poděkovali české vládě za podporu. „Děkujeme za opozici vaší vlády proti jednostranné rezoluci OSN, za vaše přátelství, za vaši odvahu,“ řekl premiér Benjamin Netanjahu.

Připomněl paralelu s rokem 1938 a Mnichovskou dohodou, kdy světové mocnosti donutily demokratické Československo obětovat jeho vitální zájmy ve prospěch naděje na dosažení míru, která se však brzy ukázala marná. V této souvislosti dále konstatoval, že konflikt Izraele s Palestinci může být vyřešen jediné jednáním, které zohlední potřeby obou stran. Nikoli jednostrannými rezolucemi v OSN, které neberou v potaz potřeby Izraele a nepřispívají k míru v oblasti.

Povinností každého státu je chránit své obyvatele

V souvislosti s nedávným konfliktem v Gaze předseda vlády Petr Nečas ujistil izraelské partnery, že ČR jednoznačně ctí právo Izraele na obranu proti raketovým útokům z pásma Gazy.

Oba premiéři rovněž společně odsoudili pokračující krveprolévání v Sýrii a vyjádřili víru v brzké politické řešení tamního konfliktu. V souvislosti s vývojem ohledně jaderného programu v Íránu se pak shodli na tom, že mezinárodní společenství musí řešit nepřijatelné kroky

ve vojenské části íránského jaderného programu.

Vztahy obou zemí jsou na historicky nejlepší úrovni

Důležitým tématem rozhovorů Petra Nečase a Benjaminu Netanjahu byly česko-izraelské vztahy. „Česká republika považuje stát Izrael za svého strategického partnera. Naše vztahy ve všech oblastech se rozvíjejí velmi zdárně,“ uvedl předseda vlády. Pokud jde o konkrétní projekty, premiéři jednali o dalším prohloubení spolupráce v perspektivní oblasti vědy a výzkumu. Přivítali pokračující rozvoj spolupráce českých a izraelských univerzit, ale i společné projekty aplikovaného výzkumu na podnikové úrovni.

Mezi Českou republikou a Izraelem roste vzájemná obchodní výměna a především posiluje český export do Izraele, který letos dosáhne rekordní výše. Izrael je nejdůležitější obchodní partner ČR v regionu Blízkého východu a 5. nejdůležitější mezi mimoevropskými státy.

Také v rámci česko-izraelské kulturní výměny je na území ČR ročně realizováno cca 80 kulturních projektů, což je číslo svědčící o mimořádném zájmu a popularitě izraelské kultury v ČR.

Requiem za Osvětim – V pražském Rudolfinu se večer 4. listopadu představilo českému publiku hudební dílo Requiem za Osvětim, které složil romský umělec Roger Moreno Rathgreb poté, co navštívil koncentrační tábor v Osvětimi. Nastudování se ujal Romský a Sinti filharmonický orchestr z Frankfurtu nad Mohanem, v němž vystupuje 60 profesionálních romských umělců z Německa, Maďarska, Rakouska, Rumunska a dalších států. Jeho uměleckým ředitelem a dirigentem je Riccardo Sahiti, který vystudoval Fakultu hudební vědy v Bělehradě. V pražském publiku se setkali zástupci různých skupin obětí nacistického běsnění. Celá akce je součástí mezinárodního projektu, v němž jsou zapojeny Polsko, Maďarsko, Česká republika, Nizozemí a Německo. Jejím hlavním cílem je zvýšení povědomí o tragédii Romů za druhé světové války. Právě povědomí o tomto zapomenutém holokaustu je nezbytné pro boj se současnými protiromskými projevy.

UDÁLOSTI

Konec krále jménem Netanjahu?

Izraelskému premiérovi Benjaminu Netanjahuovi právě končí veleúspěšné volební období. V uplynulých čtyřech letech se tomuto státníkovi podařilo manévrovat složitými vodami izraelské politické scény tak úspěšně, že jej časopis Time označil za „Krále Bibiho“, který v Izraeli nemá rovnocenného soupeře. Výsledky posledních voleb do Knessetu, jež se konaly 22. ledna 2013, však naznačují, že éra Netanjahua jako superpolitika je u konce.

První krůčky na cestě k premiérskému křeslu

Netanjahu má po lednových parlamentních volbách již potřeby reálnou šanci stát se izraelským premiérem. Připomeňme si však jeho první premiérské krůčky. Poprvé se do čela vlády dostal po volebním vítězství Likudu v roce 1996. Tehdy nezkušený Netanjahu však učinil několik hrubých chyb souvisejících především s korupčními skandály okolo jeho osoby, které ho v roce 1999 stály premiérské křeslo. Následná prohra Likudu ve volbách konaných ve stejném roce jen zpečetila Netanjahuovu politickou porážku. Zhrzený politik se proto na několik let stáhl z veřejného života.

Druhou šanci stát se premiérem dostal muž, kterému nikdo v Izraeli neřekne jinak než Bibi, až v roce 2009. Ačkoliv Likud v těchto volbách nezískal největší počet mandátů, podařilo se mu jako předsedovi druhé nejsilnější strany bezchybně využít zaváhání nejsilnější strany Kadima pod vedením Tzipi Livni při koaličních vyjednáních. Prezident Šimon Peres nakonec pověřil sestavením nové vlády právě Netanjahua.

Netanjahu tehdy k jednacímu stolu přizval jak radikální pravicovou stranu Jisrael Beitenu kontroverzního politika Avigdora Liebermana, tak ortodoxní náboženské strany Šás a Spojený judaismus Tóry či ultrapravicové uskupení Židovský domov. Zkušený politik nepohrdl ani spoluprací s levicovou Stranou práce vedenou v té době Ehudem Barakem, s nímž měl velmi úzké osobní vztahy již od dob společné služby v elitní armádní jednotce Sajeret Matkal. Výsledkem jednání byla silná pravicová koaliční vláda, která dokázala bez větších obtíží překonat vnitřní i vnější politické ořesy.

Bibiho království

Za první strategický úspěch Netanjahua lze považovat jeho dobře cílenou snahu upozadit osobnost Avigdora Liebermana, kterému v nové vládě udělil post ministra zahraničních věcí. Kontroverzní Lieberman, známý svým silným ruským akcentem, nesmlouvavým postojem k izraelským Arabům a občasnými neuváženými politickými výpady, se navzdory vysoké ministerské

funkci rychle ocitl v premiérově stínu. Netanjahu na důležitých zahraničních cestách prakticky eliminoval jeho vliv.

Netanjahu úspěšně překonal vládní krizi v lednu 2011, když část poslanců koaliční Strany práce požadovala odchod z vlády, k čemuž nakonec skutečně došlo. Od Strany práce se však vzápětí odtrhla malá část poslanců vedená Ehudem Barakem, kteří zformovali vlastní frakci pojmenovanou Nezávislost a v Netanjahuově vládě setrvali. Strana Nezávislost se stala marginálním politickým uskupením čítajícím pouze čtyři poslance, z nichž tři byli zároveň také ministři. Rozhodnutím ponechat si ve vládě Baraka jako ministra obrany Netanjahu nejen potvrdil důležitost osobní vazby mezi oběma politiky, ale rovněž si stranického odpadlíka Baraka, jenž se ocitl v politickém vakuu, připoutal ještě blíže k sobě. Barak si byl dobře vědom své existenční závislosti na Netanjahuovi, a stal se proto poslušným ministrem obrany s minimálními výpady proti svému chlebodárci.

Výmluvný důkaz o stabilitě Netanjahuovy vlády poskytly také masivní socio-ekonomické protesty v létě 2011, které se z bulváru Rothschild v centru Tel Avivu rychle rozšířily do dalších izraelských měst. Premiérské křeslo se pod Netanjahuem nekývalo ani v momentě, kdy do ulic Tel Avivu vyšlo na 300 000 lidí, volajících po jeho odstoupení. Premiér, jenž si byl jistý neotřesitelnou podporou svých koaličních partnerů i v této těžké situaci, zaujal k protestujícím davům rezervovaný přístup. Navíc vzal v úvahu plachet demonstrantům rozhodnutím jmenovat expertní komisi, která se bude jejich požadavky zabývat a připraví návrh velké ekonomické reformy. Protestní hnutí se poté z nedostatku agendy rozpadlo.

Pomyslnou vládu nad izraelským politickým královstvím Bibi upevnil v květnu 2012 překvapivým rozhodnutím přizvat do vládní koalice největší opoziční stranu Kadima vedenou Šaulem Mofazem, jež čítala 28 poslanců. Hlavní politickou motivací spojení Likudu a Kadimy byla jejich společná snaha prosadit zrušení výjimky z povinnosti

absolvovat vojenskou službu pro členy ultraortodoxní komunity. To se však ani po třech měsících od vstupu Kadimy do vládní koalice nepodařilo a zdiskreditovaný Mofaz byl nucen vládu opustit. Za krátké spojení s Netanjahuem zaplatil vysokou daň – jeho strana Kadima se prakticky rozpadla. Její potupná porážka byla definitivně dokonána v letošních lednových volbách, kdy strana získala pouhé dva mandáty. Netanjahu se tak účinně zbavil dalšího politického rivala.

Král je mrtev, ať žije premiér!

Poslední čtyři měsíce představovaly na izraelské politické scéně značně turbulentní období. Na počátku loňského října Netanjahu poněkud překvapivě oznámil, že izraelští voliči půjdou k volebním urnám předčasně již v lednu 2013 a nikoliv v listopadu 2013, jak bylo původně plánováno. Krátce poté navíc Netanjahu s Liebermanem deklarovali sloučení svých domovských stran pro nadcházející volby v jednotnou stranu, odtud vystupující pod společným názvem Likud-Beitenu.

Na první pohled se může zdát, že Netanjahu těmito sebevědomými politickými kroky pouze usiloval o upevnění vlastní mocenské základny. Je však stejně tak možné, že matador izraelské politické scény znervózňel, když preference Likudu zaznamenaly za loňský podzim mírný propad. Dlouhé čekání na termín řádných listopadových voleb by se izraelské pravici nemuselo vyplatit. Netanjahu viděl jediné východisko – získat čas na svou stranu. Vyhlášením předčasných parlamentních voleb se postaral o to, aby zvýhodnil Likud-Beitenu před ostatními politickými stranami, které tak měly kratší čas na přípravu předvolebních kampaní a obtížněji mobilizovaly své voliče.

Letošní lednové volby do Knessetu však přes veškerou Netanjahuovu snahu ukázaly, že jeho pozice je o poznání slabší než před čtyřmi lety. Ačkoliv blok Likud-Beitenu volby 2013 vyhrál se ziskem 31 mandátů, před čtyřmi lety získaly obě strany dohromady celých 42 poslaneckých křesel. Dalším překvapením letošních voleb bylo až příliš vyrovnané rozložení sil mezi pravicí a levicí v novém

UDÁLOSTI

Knesetu: blok pravicových a náboženských stran nyní disponuje 61 mandáty, středo-levý blok společně s arabskými stranami pak obsadí dohromady úctyhodných 59 křesel.

Již teď je zřejmé, že sestavením nové vládní koalice bude v roce 2013 opět pověřen staronový premiér Netanjahu. Jeho pravicový Likud-Beitenu se však nejspíš

nevyhne spolupráci s druhou nejsilnější parlamentní stranou Ješ Atid, vedenou úspěšným novinářem Jairem Lapidem, jejíž agenda je spíše středová. Koaliční vyjednávání tak představují pro Netanjahu, dosud zvyklého rozhodovat de facto samostatně, novou výzvu. Čtyřletá neohrožená vláda krále Bibiho nad izraelským politickým

královstvím, v průběhu které se mohl vždy spolehnout na stabilní podporu silné pravicové koalice, spěje ke svému nevyhnutelnému konci. V roce 2013 do politické arény vstupuje nový Netanjahu – tentokrát však v roli pouhého premiéra, který bude nucen hledat politické kompromisy.

Delana Mikolášová

„Ztracený kmen“ Izraelitů se vrací z Indie

V pondělí 24. prosince 2012 přistál na telavivském letišti Bena Guriona letoun, na jehož palubě se do země svých předků „vrátila“ zhruba padesátka indických Židů, potomků jednoho z deseti „ztracených kmenů“ Izraelitů. Podle očitých svědků je v příletové hale nadšeně vítala část jejich někdejších krajanů, kteří byli do Izraele přesídlení již před 7 lety. V nadcházejících týdnech je očekáván přilet stovek dalších

příslušníků tohoto kmene, známého pod jménem Bnej Menaše.

Jak známo, Bnej Menaše, kteří odvozují svůj původ od kmene Manases, byli po vpádu Asyřanů do severní části izraelského království odvezeni spolu s devíti dalšími kmeny Izraele do exilu. Podle své ústně předávané tradice putoval kmen Bnej Menaše přes Persii, Afghánistán, Tibet a Čínu až do severovýchodní části Indie k hranicím s Barmou a Bangladéšem, kde dodnes žije v počtu cca 7000 osob. Příslušníci Bnej Menaše stále praktikují judaismus, slaví šabat a svátky dle židovského kalendáře a dodržují kašrut.

V březnu 2005, po několikaletém šetření, uznal vrchní izraelský rabín Šlomo Amar příslušníky kmene Bnej Menaše za přímé potomky Izraele. Díky tomu mohlo následně asi 1700 z nich provést aliju do Izraele, kde se pak podrobili konverzi. Dnes žijí přede-

vším v osadách Kirjat Arba, Ofra a Bejt El na Západním břehu.

Dva roky poté však vláda Ehuda Baraka vystavování viz indickým Židům zastavila. V té době se také v Izraeli ozývaly kritické hlasy zpochybňující autenticitu jejich původu a zdůvodňující jejich úsilí o emigraci do Izraele přetrvávající bídou v Indii. Nyní, po opětovné změně postoje izraelské vlády, lze podle Michaela Freunda z organizace Shavej Izrael doufat, že se postupem času podaří z Indie přestěhovat a do izraelské společnosti úspěšně začlenit všechny zbývající indické Židy toužící vrátit se do Zaslíbené země.

Mimochodem, ke zdařilé integraci má tentokrát přispět i to, že nově přichází již nebudou umisťováni do osad vně zelené linie, jak tomu bylo v první vlně, nýbrž do blízkosti severoizraelského města Akko.

Daniela Tamášová

podle zahraničních a domácích zdrojů

Deklarace svědomí, na kterou všichni zapomněli nebo zapomenout chtějí

V říjnu 1987 vydala skupina slovenských intelektuálů prohlášení, ve kterém se omluvili Židům za deportace do vyhlazovacích táborů a za všechna příkoří a křivdy, kterým byli vystaveni za tzv. samostatného Slovenského štátu.

25. výročí tohoto odvážného činu připomněl jedině slovenský týdeník *Týždeň*.

Při této příležitosti chci připomenout, že dodnes mnohými Slováky velebený „samostatný“ Slovenský štát přijal již v roce 1941 Židovský kodex, nařízení 198/41 o právním postavení Židů, velmi podobný norimberským rasovým zákonům.

Charta 77 neměla na Slovensku mezi obyvatelstvem velkou podporu, o to větší význam měla *Deklarácia svedomia*, se kterou bylo tehdy spojováno hlavně jméno

Dominika Tatarky, protože ze všech 24 signatářů byl veřejnosti nejvíce známý. Dnes je tento odvážný čin hrstky slovenských intelektuálů zapomenut.

Prohlášení slovenských intelektuálů rozlítlo vládnoucí Husákův komunistický režim takovým způsobem, že jak v bratislavské Pravdě, tak i Rudém právu vyšly antisemitské pamflety, které nejen odsoudily signatáře, ale zároveň tvrdily, že slovenský národ se nemusí za nic Židům omlouvat. Na nátlak StB tyto odporné antisemitské výpovědi podepsalo i vedení českých i slovenských židovských náboženských obcí.

Deklaraci svědomí tehdy vysílal Hlas Ameriky. Mezi těmi, kdo podepsali Deklaraci, byli kromě již jmenovaného Dominika Tatarky např. Ján Langoš, Ján Čarnogurský,

Hana Ponická, František Mikloško, Vladimír Jukl, abych jmenoval alespoň některé. Podle časopisu *Týždeň* signatáři našli k tomuto odvážnému aktu inspiraci v tehdy zakázané disertační práci historika Ivana Kamence *Riešenie židovskej otázky na Slovensku*.

Časopis *Týždeň*, který je známý svou vynikající žurnalistickou úrovní, se věnuje důsledně odbourávání mýtů, jež jsou na Slovensku dosud živeny hlasy, že nejlíp bylo Slovákům za Slovenského štátu. Díky Štefanu Hríbovi, který časopis *Týždeň* vede jako šéfredaktor, se odbourává další živý mýtus, že také za Gustáva Husáka bylo Slovákům dobře. Na toto téma je na obálce čísla 46 z roku 2011 portrét Gustáva Husáka s názvem Druhý Tiso (*Týždeň* 46/2011).

Denny Stecher

UDÁLOSTI

Každý pátý Němec je antisemita

Politici všech stran zastoupených v německém Bundestagu vydali v říjnu společné prohlášení, ve kterém vyzývají k rozhodnému nástupu proti antisemitismu. Jak prohlásil spolkový ministr vnitra Hans-Peter Friedrich, není to jen téma pro židovské společenství, ale týká se základů demokracie.

To byl hlavní závěr debaty ke zprávě expertů k tomuto problému, kteří již v listopadu 2011 došli k závěru, že dvacet procent německého obyvatelstva jsou latentní antisemité.

„K synagoze vás nepovezu!“

Ministr vnitra, stejně jako jiní řečníci, to připomněl v souvislosti s přepadením generálního tajemníka ústřední rady Židů v Německu Stephana Kramera na berlínské ulici koncem minulého měsíce. Ten doprovázel dvě své děti a v rukou držel židovskou modlitební knížku. Útok odvrátil jen díky tomu, že měl u sebe pistoli. Protože neslo v hlavním městě o první antisemitský útok, vládnoucí starosta, sociální demokrat Klaus Wowereit, co nejostřeji tento čin odsoudil. Považuje za zcela nepřijatelné, aby byli na ulicích napadáni židovští občané a občanky, jak se to předtím stalo v srpnu jednomu rabínovi.

Tomu předcházel jiný incident. Taxikář odmítl svézt ženu s rodinou, když udala jako cíl své cesty synagogu. Starosta slíbil, že v Berlíně bude konsekventně odmítána jakákoliv forma intolerance a násilí a bude trestně stíhána bezpečnostními orgány. Vedle toho se však občanská společnost musí postarat o to, aby rozhodně odmítla jakoukoliv formu antisemitismu.

Při této příležitosti bylo uspořádáno před Brandenburskou branou shromáždění, na kterém křesťansko-demokratický senátor

Frank Henkel a zástupci evangelických, židovských, muslimských a baháistických věřících žádali mírové soužití jednotlivých vyznání. Senátor zdůraznil, že sází především na projekty určené mládeži, která nebyla zasažena posledními antisemitskými událostmi. Poslanci opozičních sociálních demokratů, zelených a strany levice požadovali především lepší financování projektů a programů boje proti antisemitismu.

Nad zprávou o antisemitismu v Německu

Téměř dvousetstránková zpráva o antisemitismu, která byla předložena Bundestagu, byla vypracována na základě pověření vlády v listopadu 2008 při příležitosti 70. výročí pogromu tzv. křišťálové noci. Byla zpracována nezávislým expertním týmem a vyplynulo z ní, že devadesát procent antisemitsky vyznačujících se trestných činů šlo na účet pravicově extremistického pozadí. Zbytek pak měl spojitost s aktivitami levého politického spektra, jehož příslušníci se vyznačují kritikou Izraele, kapitalismu a islamismu. Zpráva upozorňuje na šíření antisemitismu pravicových extremistů, popíračů holokaustu a islamistů prostřednictvím internetu. Komise došla k závěru, že se na tomto médiu stereotypním způsobem antisemitismus tematizuje. Podle hodnocení odborníků to má za následek, že dnes se u přibližně dvaceti procent obyvatelstva projevují antisemitské tendence. Přitom

platí, že hlavním nositelem antisemitismu v zemi je pravicově extremistický tábor.

Viceprezident Bundestagu za sociální demokracii Wolfgang Thierse zdůraznil, že z předložené zprávy je nutno vyvodit jednoznačné závěry. Boj proti antisemitismu se musí ve Spolkové republice Německo stát věcí všech demokratů a slušných lidí. Aby se situace uklidnila, je nutno tomuto problému věnovat trvalou pozornost. Zelení ústy Wolgera Becka žádají ofenzivní přístup v boji proti antisemitismu.

K tomu se musejí sejit všechny poslanecké frakce se spolkovou vládou a poradit se, jak dále postupovat. Přitom je nutno postupovat rychle, prohlásil zelený poslanec zřejmě s narážkou, že to trvalo tři roky, než byla expertní zpráva předložena k projednání. Zástupkyně strany levice Petra Pauová žádala koordinaci boje proti antisemitismu a stěžovala si na nedostatek finančních prostředků. Upozornila, že antisemitismus prorůstá všemi společenskými vrstvami, jakož i politickým táborem, a proto potřebuje daleko více prevence než dosud. Jak prohlásil poslanec za liberální Svobodné Stefan Ruppert, je nutno vystupovat každý den proti antisemitskému fenoménu. Ten je zakořeněn i v občanské společnosti, a proto musí být účinně potírán.

Richard Seemann

Přetištěno se souhlasem ČRo 6

V Praze byla založena iniciativa za vznik muzea Šoa

V prosinci a lednu se v médiích objevily články, které v souvislosti s novým urbanistickým řešením pozemků kolem vlakového nádraží Bubny v Praze 7 zmiňují, že v bývalé nádražní budově by mohlo být muzeum holokaustu. Nejde o žádnou novinářskou kachnu, i když jsou takovéto úvahy v současné chvíli předčasné s ohledem na složitost různých zájmů této městské části.

V říjnu 2012 byla v Praze založena obecně prospěšná společnost Památník Šoa Praha. Jejími zakladateli jsou doku-

mentarista Pavel Štingl a herec Tomáš Töpfer. Dalšími členy orgánů společnosti jsou např. tajemník FŽO Tomáš Kraus, sochař Jaroslav Róna či herečka Taťána Fischerová. Památník Šoa Praha doposud veřejně nepředstavil svůj záměr, ale dle informací ZL již proběhla pracovní jednání se zástupci Federace židovských obcí a Terezínské iniciativy.

Zakladatelé chtějí provozovat památník jako kulturně vzdělávací zařízení, které by vedle pořádání kulturních produkcí a vý-

stav mělo být rovněž místem pro výzkum v oblasti historie. Výběr lokality na nádraží Bubny je více než symbolický, protože z tohoto místa odcházela většina pražských transportů.

O podobu využití nádraží Bubny se vede spor mezi pražským magistrátem a radnicí Prahy 7. Zastupitelé hlavního města koncem ledna rozhodli, že nechají zpracovat změnu územního plánu, která by měla umožnit zástavbu sta hektarů dotčených pozemků.

redakce

UDÁLOSTI

Židovská komunita ve Velké Británii má nového vrchního rabína

Po důkladném osmiměsíčním výběrovém procesu byl v polovině prosince oficiálně jmenován novým vrchním rabínem Unie hebrejských kongregací Britského společenství národů (Chief Rabbi of the United Hebrew Congregations of the Commonwealth) Ephraim Mirvis. Před 56 lety v Kapském Městě narozený Mirvis tak ve funkci vystřídá dosavadního vrchního rabína lorda Jonathana Sackse, jenž se doma i v zahraničí těší velkému respektu nejen jako duchovní vůdce britských Židů, ale i jako veřejný intelektuál a uznávaný autor. Nejen proto to jeho nástupce Mirvis nebude mít snadné – až se v září 2013 ujme svého úřadu, bude se muset vyrovnávat s řadou dalších nemalých výzev.

Ephraim Mirvis, jenž byl 12 let vrchním rabínem Irska a jehož posledním působištěm byla severolondýnská ortodoxní kongregace Finchley United Synagogue, již prohlásil, že chce „promlouvat jménem všech britských Židů“. Přísně vzato byl však jmenován, a bude tudíž zaměstnáván pouze sdružením United Synagogue, největším křídlem středového ortodoxního proudu judaismu ve Spojeném království, které existuje již 140 let a skládá se z 62 komunit. Sílíci progresivní hnutí (tj. reformní a liberální komunity) na straně jedné a rychle se rozrůstající ultraortodoxní komunity (charedim) na straně druhé ho podle všeho v této chvíli za svého reprezentanta nepovažují. Nezůstalo například bez povšimnutí, že zástupci reformního proudu jeho jmenování sice uvítali, ale současně jej označili za „ortodoxního vrchního rabína“.

Ephraim Mirvis, syn a vnuk rabínů, chce do debat celonárodního významu vnést „etický hlas“ a domnívá se, že „náboženská identita nebyla nikdy relevantnější a naléhavější než v našem rychle se měnícím světě“. V rámci komunity chce klást ještě větší důraz na židovské vzdělávání – formální i neformální, hodnoty a ideologii. Nábo-

ženské vzdělávací programy pro dospělé, jež například inicioval na svém předchozím působišti ve Finchley, se těšily velké popularitě. „Vidím kolem sebe obrovskou žízeň po spirituálním růstu,“ vysvětluje Mirvis, jenž je považován za dobrého a oblíbeného komunitního „manažera“ a skvělého duchovního. Zda se mu podaří tyhle kvality přetavit do „celonárodního vůdcovství“, zůstává však otázkou.

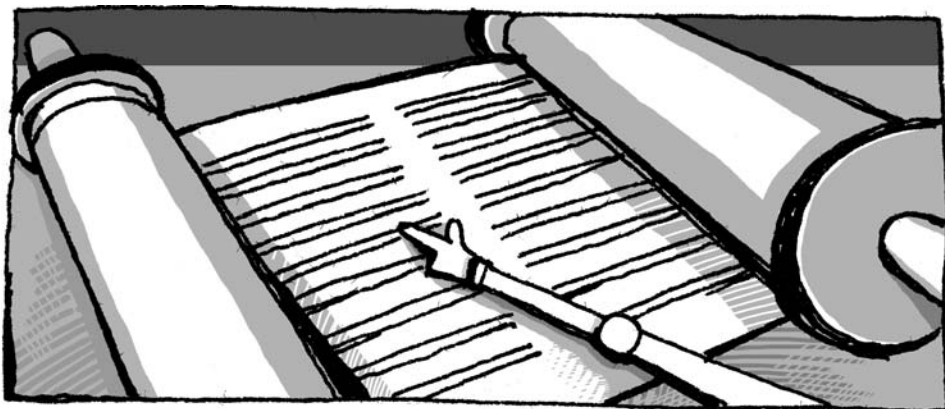
Jako nový britský vrchní rabín se bude muset rovněž vypořádávat s dlouhodobými problémy, jimiž jsou klesající návštěvnost synagog, snižující se počet praktikujících Židů a setrvalý nárůst smíšených manželství mezi příslušníky mladé generace.

Podle Miri Freudové-Kandelové, specialistky na moderní judaismus v Oxfordském středisku pro hebrejská a židovská studia (Oxford Centre for Hebrew and Jewish Studies), bude pro Mirvise největší „vnitřní výzva“ londýnský Bejt Din. Tento soud je sice oficiálně součástí zmíněné United Synagogue, tedy onoho proudu židovství Spojeného království, které vrchního rabína Unie hebrejských kongregací Britského společenství národů jmenuje a oficiálně zaměstnává, ale byli to právě soudci tohoto Bejt Dinu, kteří například zablokovali větší část pokrokové agendy, s níž před bezmála 22 lety nastoupil do úřadu Mirvisův předchůdce Sacks. Podle Freudové-Kandelové bude proto zcela zásadní, do jaké míry se Mirvisovi podaří prosadit v rámci Bejt Dinu váhu své vlastní autority. Právě odtud se bude odvíjet jeho schopnost ovlivňovat náboženské směřování komunity.

Daniela Tamášová

podle JTA, The Times of Israel, BBC

Vítězství v boji za sňatky párů stejného pohlaví

Hnutí Liberálního judaismu slaví významný úspěch v boji za sňatky párů stejného pohlaví, když premiér podpořil snahu uzavírat tyto svazky v liberálních synagogách (ve Velké Británii, pozn. překl.). Vůdce Konzervativní strany David Cameron ohlásil svoji podporu pro sňatky osob stejného pohlaví v náboženských institucích. Učinil tak po mnohaletém úsilí hnutí Liberálního judaismu a podobně smýšlejících církevních sdružení kvakerů, unitářů a hnutí Reformního judaismu.

Dokončení na str. 17

UDÁLOSTI

Zemřel Albert O. Hirschman

*Ve věku 97 let zemřel v pondělí 10. prosince v americkém státě New Jersey Albert Otto Hirschman, ekonom a sociolog světového věhlasu. Byl jedním z duchovních otců institucionální ekonomie, odborníkem na rozvojovou ekonomii, tj. hospodářskou problematiku rozvojových zemí a autoritářských režimů Latinské Ameriky. Jeho kniha *Development Projects Observed* (1967) je považována za jedno z nejlepších a nejzajímavějších děl o rozvojových projektech, jaké bylo kdy napsáno.*

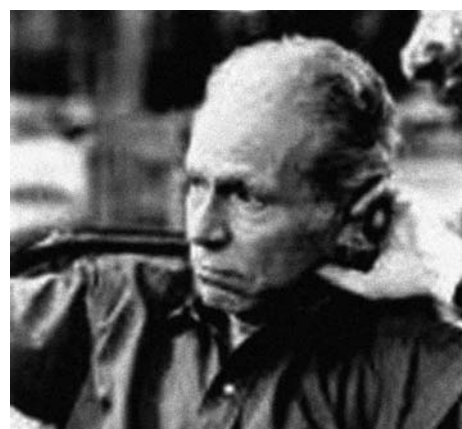
Charakteristickým rysem jeho vědecké práce byl tzv. trespassing, tj. překračování hranic jednotlivých vědních oborů. Jeho spisy jsou v důsledku toho zajímavé nejen pro ekonomy, ale i pro sociology, politology a filozofy. Překračováním hranic se ale vyznačoval i jeho život; Albert O. Hirschman byl „poutníkem“ mezi třemi kontinenty – Evropou, Severní a Jižní Amerikou.

Narodil se do asimilované židovské rodiny v Berlíně, kde také zahájil svá studia. Pokračoval v nich na pařížské Sorbonně, na London School of Economics a na univerzitě v italském Terstu. Po vypuknutí války uprchl do Francie a dobrovolně se přihlásil do francouzské armády. Během německé okupace se ukrýval pod falešnou identitou v Marseille, kde se zapojil do činnosti tajné protifašistické organizace Emergency Rescue Committee vedené americkým novinářem Varianem Fryem, jejímž cílem bylo dostat do bezpečí osoby prchající před nacismem. Fry (ostatně první americký občan, jemuž byl udělen titul Spravedlivý mezi národy), Hirschman a další dobrovolníci vytvořili záchranou síť, díky níž se podařilo zachránit přes 2000 uprchlíků, které převáděli z Francie přes Pyreneje do Španělska a neutrálního Portugalska a odtud dál do USA. Byla mezi nimi i řada známých evropských umělců a intelektuálů, např.

Hannah Arendt, Marc Chagall, Max Ernst, Heinrich Mann, Lion Feuchtwanger, Franz Werfel, André Breton a další.

Sám Hirschman unikl hrozcímu zatčení na poslední chvíli, když díky stipendiu Rockefellerovy nadace získal vstupní vízum do USA. Do Evropy se však zakrátko vrátil jako voják americké armády bojující v letech 1943–1945 v Itálii a severní Africe.

Po válce působil jako vedoucí ekonom sekce západní Evropy americké centrální banky (Federal Reserve Board), kde měl mimo jiné na starosti Marshallův plán. V padesátých letech pracoval ve službách Světové banky v Latinské Americe a později jako nezávislý poradce kolumbijské vlády. Důvěrně se tak seznámil s problematikou rozvojové pomoci v jihoamerických zemích. Své zkušenosti shrnul ve své patrně nejznámější a nejvlivnější knize, *The Strategy of Economic Development* (1958), která mu vydláždila cestu k akademické kariéře. Byl jmenován profesorem ekonomie na Yale University v New Havenu, přednášel mezinárodní hospodářské vztahy na Columbia University v New Yorku i na Harvard University v Bostonu. Jeho posledním pracovištěm byla katedra sociálních věd na Institute for Advanced Study v Princetonu, kde působil ještě jako emeritní profesor do vysokého věku.

Brilantní stylistik Hirschman je autorem řady významných odborných publikací a nositelem mnoha vědeckých vyznamenání. Prestižní americká výzkumná instituce Social Science Research Council uděluje od roku 2007 cenu za přínos společenským vědám nesoucí jeho jméno. Na webových stránkách tohoto institutu se o něm mimo jiné píše:

Tento život lze chápat jako podobenství hrůz a nadějí 20. století. Jeho motivací byla touha porozumět světu a dychtivá snaha jej změnit.

Význam osobnosti Alberta O. Hirschmana si na své prosincové plenární schůzi připomněli i poslanci Evropského parlamentu.

Daniela Tamášová

Dokončení ze str. 16

V britské Dolní sněmovně má proběhnout příští rok volné hlasování (free vote, tj. poslanci nebudou mít doporučení svých stran, pozn. překl.), které má podporu i vůdce Labour Party Eda Milibanda a vicepremiéra Nicka Clegga, vůdce Liberálních demokratů. Výkonný předseda hnutí Liberálního judaismu rabín Danny Rich řekl: „Liberální judaismus byl samozřejmě průkopníkem ve snaze o zrovnoprávnění (těchto svazků, pozn. překl.) a vytvořil pro tyto obřady příslušnou liturgii již v roce 2005. Jsem velmi rád, že premiér pomohl napravit historické křivdy a že tato proce-

dura má nyní podporu napříč politickým spektrem“. Všechna náboženská uskupení budou mít nyní možnost využít chystaný zákon a rozhodnutí, zda povolit sňatky osob stejného pohlaví, bude záležet jen na nich.

Tento posun přichází v době, kdy startuje významný projekt Liberálního judaismu „Židé s duhou“ (Rainbow Jews), jehož cílem je oslavit historii a odkaz židovských lesbiček, gayů, bisexuálů a transsexuálů ve Spojeném království. Ředitelka projektu „Židé s duhou“ Su Rathgeber Knan dodala: „Rovnoprávné sňatky jsou posledním vítězstvím v dlouhém úsilí LGBT (Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender) za jejich práva, úsilí,

jež má více než padesátiletou historii. Projekt Židé s duhou má dokumentovat a připomenout tuto historii, rovněž tak vytvořit odkaz pro budoucí generace. Rovnoprávné sňatky na místech určených pro modlitby budou milníkem, který naše hnutí uvítá, a zároveň tento fakt vejde do dějin.“

www.liberaljudaism.org/news/

překlad Petr Weber

Pozn. překladatele: Dlouholetým významným činitelem Liberálního judaismu ve Spojeném království je i v ČR a SR známý a desítky let působící rabín Andrew Goldstein, nyní náboženský konzultant (Rabbinic Advisor) Evropské Unie Progresivního judaismu.

TÉMA

Druhý pražský seminář Spolku akademiků Židů

Spolek akademiků Židů (SAŽ) uspořádal ve čtvrtek 15. listopadu v Poslanecké sněmovně Druhý pražský seminář s názvem „Holokaust jako dávný příběh či morální apel? Výzkum, paměť a česká společnost“. Druhý pražský seminář SAŽ byl tentokrát připraven ve spolupráci s Fakultou humanitních studií UK a navazuje na obdobné akademické setkání v roce 2007, které bylo věnováno dopadům holokaustu na českou a slovenskou společnost ve druhé polovině 20. století. Seminárii udělili zástupci AVČR prof. Jiří Drahoš, poslanec Robin Böhnisch a děkan FHS UK doc. Ladislav Benyovský.

Celodenní program byl rozdělen do čtyř bloků: Současný stav výzkumu holokaustu, Dnešní podoby antisemitismu, Paměť a role institucí, Holokaust jako dávný příběh či morální apel? Na seminář, v jehož

rámci vystoupilo 26 řečníků, se přihlásily více než dvě stovky účastníků od zástupců akademické obce až po studenty středních škol, kteří se v rámci výuky věnují bližšímu zkoumání otázek holokaustu. SAŽ

připravuje v letošním roce vydání kolektivní monografie, do níž přispějí jednotliví přednášející. Čtenářům ŽL přinášíme dva zajímavé texty, které se týkají ústředního tématu semináře.

NĚKOLIK ÚVAH, NEJEN O HOLOKAUSTU

Chtěl bych krátce říci několik slov o sobě. Narodil jsem se v Praze roku 1929. Má židovská rodina byla čtyřčlenná, měl jsem ještě staršího bratra. Zatímco otec umřel ještě před válkou, matku s bratrem a se mnou deportovali do Terezína a Osvětimi. Přežil jsem pouze já, jediný.

Je obecně známo, že naše neštěstí, neštěstí českých Židů, začalo nacistickou okupací v roce 1939. Kořeny našeho utrpení, aby chom byli přesní, však nutno hledat daleko dříve. Právě v této souvislosti bych chtěl předestlat, že jsem prožil krásné dětství v první Československé republice. Byli jsme upřímnými vlastenci, hrdí na náš svobodný, samostatný stát, na demokracii, obdivovali jsme svého prezidenta Osvoboditele. Těšili jsme se, že kráčíme spolehlivou cestou, naplněnou životní jistotou i jasnými vyhlídkami do časů příštích. Bohužel, ona cesta se ukázala být ošidnou, veškeré jistoty se proměnily v iluze a budoucnost vyústila v katastrofu.

Musím se tedy ve své úvaze vrátit přinejmenším do roku 1918. Naše politická reprezentace v čele s T. G. Masarykem za první světové války věřila, že na troskách Rakouska-Uherska povstanou nová státní společenství, jejichž vůdčí ideou bude humanismus a demokracie, jejich politikou pak vzájemná spolupráce a přátelské vztahy.

Po skončené válce spojovala pak Praha své optimistické vize zvláště s vítěznou spojeneckou Francií. Spoléhala, že si francouzská velmoc udrží ve střední Ev-

Toman Brod při přednášce

ropě svou dominantní roli, že zde bude garantem stability a bezpečí pro tamní národy a státy, a tedy i pro nově vzniklý stát československý.

Do nadšení nad zrodem Československé republiky se ovšem u českých představitelů mísila starost, která vyřeší problém s mnoha národnostmi, které nový stát přijal do svého rámce. Od samého počátku nastaly potíže zejména s německým etnikem, jež čítalo více než tři miliony občanů. Pražští politikové pod vlivem vítězné euforie však byli přesvědčeni, že vítězové ve válce zůsta-

nou vítězi i v dobách mírových, kdežto poražení – tedy hlavně Němci – zůstanou trvale poraženými, poníženými a bezmocnými. Pokud šlo o Němce domácí, Češi doufali, že dříve či později se s novým politickým i státoprávním stavem smíří. A v Praze věřili, že si časem poradí i s případnými dalšími nespokojenci.

Jenže holá realita se nijak nedržela přání ani předpokladů české politické reprezentace, neboť čeští politikové nevzali na vědomí několik zcela nepominutelných zásad – stát s tak složitou národnostní mozaikou může totiž svou dlouhodobou existenci zajistit pouze v případě, že všechny v něm žijící etnika jej přijmou za svůj, že uznají vzájemnou rovnoprávnost, že v těžkých dobách projeví pevnou solidaritu, nepodlehnou vábení iredenty a naopak v kritické chvíli státu budou hotovy i k jeho obraně.

Víme, bohužel, jak se Československo s těmito zásadními podmínkami vyrovnalo; žádná harmonie mezi zdejšími národnostmi nenastala, žádný z vnitřních národnostních problémů republiky se během let nepodařilo uspokojivě vyřešit. Nikoli pouze zdejší Němci, ale i ostatní zde žijící národy v osudové chvíli odmítli žít za dosavadních podmínek s Čechy ve společném státě.

TÉMA

Avšak ani žádný z poválečných státních útvarů v daném regionu nepřijal za své ideály demokratické a humanitní, žádný z nich (s výjimkou ubožáckého a bezcenného Rumunska) se nestal přítelem, natož spojencem svého československého souseda. Co však ještě horšího, zklamala i Francie – demoralizována strašnými ztrátami v minulé válce, stáhla se do pacifistické defenzívy a mlčky přihlížela rozpínavosti obnovené německé velmoci, postupné likvidaci versailleského systému.

A tak se záhy nachýlil čas vratkého míru v Evropě. Československá republika, jejíž zrod kdysi provázal takový výbuch radosti a budil takové naděje, nepřežila v roce 1938 první vážnou krizi své existence, ztroskotala po necelých dvaceti letech svého bytí. Možná, že si v hodině úzkosti alespoň některý z Čechů vzpomněl na onoho dvouhlavého orla, jemuž kdysi tolikrát ve spravedlivém hněvu lál, ale jehož ochranná křídla nyní nad národem i zemí chyběla, aby čelila vnějším i vnitřním původcům zmaru.

Československá republika byla již při svém zrodu křehkým dítkem, složitou pospolitostí, silně závislou na vnitřním i okolním politickém klimatu, na vývoji i změnách ovzduší, špatně vybavenou pro nepřízeň počasí a zajištěnou proti bouři, jež se rozpoutala.

Katastrofa, rýsující se již drahý čas, naplnila se pak v průběhu dalších týdnů, měsíců a roků v celé své šíři a vyústila pro židovský lid v hrůzu, kterou dnes nazýváme šoa či holokaust. Líčením oněch hrůz se nebudu zabývat. Protože si však při shromážděních a přednáškách na toto téma obvykle slibujeme, že učiníme vše, aby se taková genocida již nikdy neopakovala, musím přičinit několik svých poznámek.

Především tedy – doufám, že pohroma holokaustu, ty masové vraždy židovského lidu, se opravdu už nikdy opakovat nebude; za předpokladu ovšem, že se světové demokratické společnosti zbaví své letargie a zabrání levicovým intelektuálům Evropy i Ameriky, aby v jednotě s palestinskými i ostatními arabskými násilníky zlikvidovali Stát Izrael. Jiným genocidám, obávám se, však zabránit nedokážeme. Imanentní zlo, jež je skryto v každém člověku a jež se znásobuje počtem jeho potenciálních společníků, může totiž za jistých podmínek vždy znovu propuknout a vyústit v hromadné vraždění.

Semináře se účastnily na dvě stovky posluchačů.

Jsou společnosti, která svou duševní, mravní i společenskou úroveň jsou apriori náchylná k bezuzdnému násilí. Avšak i ta společnosti, u nichž bychom mohli předpokládat jisté civilizační normy, mohou propadnout davovému šílenství ve chvíli, kdy je ovládnou síly zla, síly šířící bezuzdně nenávisť k příslušníkům jiných etnik, jiných náboženství, jiných ras. Řekněme, že autoritativní vládcové či diktátoři prohlásí v nějaké zemi dosavadní etické normy a vžitá pravidla za překonaná a vyzvou své poddané, aby zlikvidovali „nepřátele národa“ veškerými prostředky, neboť ony jsou nyní nejen dovoleny, nýbrž i žádoucí. Za těchto okolností nejen příslušníci společenské spodiny, nýbrž i lidé považovaní za lidi slušné, mohou odvrhnout zábrany, jež jim dosud ukládaly zvyklosti, mohou uvolnit brzdu svého vnitřního zla a začít páchat zločiny, jejichž podobu i rozsah si dříve ani představit nedokázali.

Není „obyčejných“ ani „výjimečných“ genocid. Každá genocida je jevem obecným, jedinečným a navzájem nesrovnatelným. Bylo nejen apokalyptické tažení hitlerovců, byl i vražedný, léta trvající teror bolševického režimu – byl účelový a pragmatický, v praxi sice často nahodilý a nevypočitatelný, ovlivněný zlovůli, náhlým rozmarem jediného paranoického vůdce, leč ten, kdo náležel do okruhu třídních nepřátel, měl malou

šanci k přežití. Bolševická hrůzovláda, Leninem a Trockým počínaje, Stalinem a jeho profesionálními zabijáky konče, si vyžádala miliony mrtvých.

Bylo i vražedné, likvidační tažení čínské komunistické moci, která svou nesmyslnou politikou „velkého skoku“ zavinila rovněž smrt milionů, nadto dala pak ještě volnou ruku fanatickým rudým gardám, aby v takzvané kulturní revoluci pozabíjely všechny občany, kteří se nehodili k převýchově.

Do vraždicího běsnění se kdysi pustil také komunistický intelektuál Pol Pot, jenž si předsevzal, že zbaví Kambodžu neproduktivních městských obyvatel, a stačil za krátkou dobu své vlády vyhubit téměř třetinu tamního národa.

A byly ovšem i další zločiny, hromadné zločiny páchané nejen zločinnými vládci, ale i fanatickou, nenávislnou pospolitostí. Vždyť před několika lety byla v Rwandě důvodem k záhubě snad osmi set tisíců lidí pouhá jejich příslušnost k jistému kmeni. V Kongu jeho sousedé sexuální terorem povraždili nebo zmrzačili desetitisíce žen. Masakry mužů, žen i dětí se děly (a někde dosud dějí) v Libérii, na Pobřeží slonoviny, v Somálsku i v dalších afrických zemích.

Nás pochopitelně nepřestává zajímat jev zvaný holokaust či šoa, jeho příčiny, jeho průběh i veškeré okolnosti s touto genocidou židovského lidu spojené. Z právě řečeného však vyplývá, že hlavní a možná výlučný zájem o tuto tematiku se omezuje toliko na

TÉMA

euro-atlantickou společnost. Domnívám se totiž, že na asijském a africkém kontinentu, kde ale žije většina lidstva, má ona část společenského vědomí, jež udržuje kontakt s obecným děním, zcela odlišné traumatické zážitky a vlastní zkušenosti. Má tedy i zcela jiné priority a přemýšlí-li o katastrofách, jež postihly (a postihují) dané oblasti a etnika, pak má ovšem na mysli katastrofy jiné nežli ty, jež tkvějí v paměti naší, přestože i ony jsou výlučného ražení.

V poslední době je chvalným rysem našich sdělovacích prostředků, že se v publicistických i dokumentárních pořadech často zabývají dějinami židovského utrpení. V této souvislosti věnují pozornost i současným negativním společenským jevům, které spojují s aktivitou různých pravicových extremistů. Jenže vydědenci, o nichž mluví, neonacisté, rasisté a šovinističtí národovci, žádnými pravicovými extremisty nejsou. Tito vyznačují pokleslý názorů a představ se totiž téměř automaticky hlásí k nenávislné teorii a praxi hitlerovských nacistů. Německý nacismus, tedy přesněji národní socialismus, byl však hnutím levicovým, usilujícím o nekontrolovatelnou moc strany a státu, o jednotnou stranickou a státní propagandu, o stejně jednotné myšlení i chování lidových zástupců, o rasovou a národní čistotu árijských Germánů.

Lze mít za to, že vřazení nacistických a s nimi tak či onak spřízněných politických směrů a organizací do tábora pravicového pochází z někdejší komunistické frazeologie, která pochopitelně nemohla připustit, že by „fašistické“ proudy mohly jakkoli náležet k levici.

Je ovšem zřejmé, že stoupenci pravicových názorových směrů mají zcela protichůdné priority. Hodlají totiž, obecně vzato, co nejvíce omezovat vliv státu na životy jednotlivců, jsou přívrženci demokracie, pluralitního politického systému, podporují co nejsvobodnější, různorodou občanskou společnost.

A pokud byla a je řeč o pravicových extremistech, znám jednoho, jediného jejich představitele – je jím, bohužel, onen norský šílenec Anders Breivik, který ve jménu evropských duchovních hodnot a obrany křesťansko-židovských tradic zavraždil desítky nevinných lidí. Není oblednějšího, smutnějšího paradoxu.

Znám vlastně ještě jednoho politického pravicového radikála – holandského Geerta Wilderse.

Dovolte mi k charakteristice toho muže ocitovat několik jeho slov: „Stůjme za Izraelem, protože je to první linie bitvy za přežití Západu. Izrael zapálil světlo svobody a Evropané i Američané musejí Izraelcům pomáhat udržovat toto světlo, aby zářilo v temnotě. Kvůli Izraeli a kvůli nám.“ Jak vidno, je patrně jistý rozdíl mezi mluvou Wildersovou a mluvou, řekněme páně Vandasovou.

Neonacističtí souputníci spolu s komunistickými pohrobky, trockisty, s anarchisty, antiglobalisty i s ostatními desperáty jsou vlastně dravé ryby v jednom rybníce, bojující spolu o co nejvydatnější kořist. Převeď-li své srovnání do roviny politické, mohu konstatovat – všichni z těchto různorodých levicových proudů, byť by se třeba vzájemně nenáviděli, chtějí přesto oslovovat stejného voliče, všichni používají libivá, populistická hesla, všichni chtějí zlikvidovat současné společenské zřízení, všichni usilují o výlučnou moc bez obtížné opozice.

Zastavme se však ještě u oněch neonacistů. Často slyším obavy, jak velké nebezpečí pro naši společnost hrozí z jejich hlučných srazů a provokativních pochodů, z jejich odpudivých antisemitských a jiných rasistických hesel, z jejich brutality. Ano, zajisté. Nelze jejich aktivity přehlížet, nelze bagatelizovat jejich organizaci ani mezinárodní duchovní i faktickou sounáležitost. Jenomže – jejich organizace je organizací podzemní, ilegální, nestojí za nimi žádná reálná politická síla, žádný vládnoucí režim, jehož ideové i mocenské podpoře by se mohli těšit. Jsou to vojáci minulé války.

Kde tedy hledat pro naši civilizaci, kterou ve zkratce nazýváme západní, hlavního nepřitele, hlavní nebezpečí? Kde se proti nám formuje vojsko války současné a především války budoucí? Není pochyb, že příčinou jeho zrodu i vzrůstu jsou ambice a síla radikálního islámu. Ten má mocenskou základnu i nevyčerpatelné finanční zdroje, ten má ideologickou výzbroj i vypracovanou koncepci, návod, jak přemoci židovsko-křesťanské civilizační společenství.

Jestliže jsem mluvil o vojácích a válce, neměl jsem ovšem na mysli skutečné ozbrojené formace a bojové činy. Zmíněná moc totiž nemusí vysílat sebevražedné fanatiky, nepotřebuje chystat bombové atentáty ani používat jiné násilnické metody. Je trpělivá, nemá proč spěchat, má dost času. Může prostě jen prostředky politickými, demografickými i duchovními infiltrovat a postupně nahloďovat společenské prostředí, do něhož její vyznačující pronikli. Třeba říci, že v sou-

časné době, bohužel, evropské společenství vydatně napomáhá vlastní záhubě, neboť ztrácí základy svých tradičních duchovních hodnot, ztrácí vůli i schopnost čelit mocnému, cílevědomému – i když zatím jen potenciálnímu – nepříteli.

Nyní je však nejvyšší čas, abych se na závěr své úvahy vrátil k jakémusi poučení, jež by z mých slov mělo vyplynout. Mluvil jsem o genocidě židovského lidu i o genocidách dalších. Společným rysem těchto hromadných zločinů, ale i zločinů jiného druhu je obvykle teorie a praxe kolektivní viny. Tato zhoubná metoda byla v uplynulém století, ale i v století současném zdrojem perzekuce, utrpení i záhuby milionů lidských bytostí. Kolektivní původ, kolektivní vina, kolektivní trest – deportace, vězení, násilí, smrt.

Přestože zmíněná teorie a praxe napáchala i stále způsobuje ve světě tolik bolesti a neštěstí, ve skutečnosti žádná kolektivní vina neexistuje. Nikdo totiž, žádný jednotlivec ani skupina a ovšem ani žádné etnikum, nikdo nemůže být obviněn a pronásledován pouze pro svůj původ, pro svou státní, národní, náboženskou, kmenovou či jinou příslušnost. Vina může být jenom konkrétní, adresná. Neboť každý je odpovědný a stíhatelný toliko za vlastní přečiny nebo vědomé zanedbání, nemůže odpovídat za poklesky, za selhání ani za provinění (být bylo jakkoli závažné) nikoho druhého, i kdyby šlo o příbuzné, přátele či členy jeho blízké komunity. Mohu se sice hluboce stydět za vše, co spáchali moji bližní, mohu kvůli nim trpět či propadat se hanbou, nikdo však nesmí svévolně na můj vrub přičíst jejich neblahý účet.

Zmíněná zásada platí ovšem pouze ve společnosti civilizované, demokratické. Je proto těžkou morální i reálnou újmou každé vládnoucí moci, každé pospolitosti, ba i každé osoby, jestliže jedná nebo jednala v rozporu s onou – jak by mělo platit – samozřejmou, z logiky věcí plynoucí normou.

Takže tedy – na začátku své úvahy jsem pravil, že naše chabé síly nejsou s to zabránit veškerému katastrofálnímu zlu. Co si však přece učinit můžeme. Naším vkladem, jímž bychom alespoň přispět mohli k humánní, tolerantní, demokratické společnosti zítřka, by mohlo být vědomí, že se v každodenním životě a praxi, hlavně však v každé vypjaté, složité situaci, nepřestaneme řídit výše uvedeným principem. Snad by šlo o jisté poslání i závazek, plynoucí nejen z tohoto shromáždění, nýbrž i z celé naší společenské zkušenosti.

Toman Brod

TÉMA

Není připomínání holokaustu náhradním náboženstvím?

Už z názvu mého příspěvku je patrné, že jde o téma velmi delikátní a nikdy bych se o něm neodvážil veřejně hovořit, kdybych k tomu nebyl povzbuzen svými židovskými přáteli. Ujistili mě, že otázku naznačenou v názvu, kterou si i oni sami kladou a nalézají na ni podobnou odpověď jako já, smím vznést – a že ji mám vznést právě já, který se na toto téma může podívat jaksi zároveň zvnějšku i zvnitřku.

Zvnějšku, protože sám nejsem Žid, a proto také nemohu být ve svém vztahu k tomuto tématu natolik emocionálně vázán, jako jsou pochopitelně ti, kteří holokaust sami prožili nebo v holokaustu ztratili své nejbližší; avšak zároveň zvnitřku, protože má úcta a láska k židovství je všeobecně známa (najdete ji v mých knihách a mnoha přednáškách a snad i čestný titul Člověk smíření, který jsem dostal ve varšavské synagoze za zásluhy o křesťansko-židovský dialog, jsem obdržel nikoli bez důvodu), stejně jako můj odpor vůči všem projevům násilí, nespravedlnosti, rasismu a intolerance. Mnohokrát jsem hovořil na různých konferencích doma i v zahraničí o holokaustu, neboť mi to naprosto není lhostejné. Avšak když jsem si přečetl, že i druhé setkání Spolku akademiků Židů má toto téma, napadlo mě: A co dál?

Věřím ve vyvolenost židovského národa, která podle mého názoru nebyla zpochybněna, nýbrž jen univerzalizována tím, že Židé, Ježíš a Pavel rozšířili v duchu proroků toto zaslíbení přes hranice Izraele. O této vyvolenosti – či spíše oddělení pro určitý náročný úkol – a o jeho univerzalizaci napsal velmi důležité stránky velký židovský filozof Emmanuel Lévinas. Uvědomuji si osudové propojení Židů a křesťanů: My křesťané židovskému národu vděčíme za mnohé – především za Židy Ježíše Nazaretského a Pavla z Tarsu. Na druhé straně díky křesťanům duchovní poklad židovství došel globální úcty a rozšíření: díky rozhodnutí rané církve (v konfrontaci s bludařem Markionem) přijmout hebrejskou bibli jako Boží slovo a tím s úctou přijmout za vlastní i „paměť Židů“ už po dvacet století čtou miliardy lidí s posvátnou úctou židovskou bibli, modlí se žalmy a uctívají židovské patriarchy a proroky, snaží se žít podle Mojžíšem přineseného Desatera, etc. Díky tomuto rozhodnutí rané církve poklad židovství znamená pro lidstvo mnohem víc než „jedno z náboženství“ malého národa na Středním východě.

Tomáš Halík se v úvodu svého vystoupení vyznal ze svého vztahu k židovství.

Má motivace je tato: Přál bych si, aby Židé – i současní čeští Židé – byli více Židy, aby si byli vědomi toho, že jejich duchovní a kulturní identita má hlubší kořeny, než jsou tragédie 20. století. To je smysl mého příspěvku.

Jeden moudrý muž – setkání s ním stojí u počátku mého rozhodnutí zabývat se křesťansko-židovským dialogem a šířit mezi křesťany úctu k židovství – mi ukázal historickou vinu křesťanů, kteří „nechtěli, aby Židé byli Židy“ (viděli v Židech nanejvýš jen potenciální konvertity ke křesťanství), a snad proto nebyli ochotni se více zastat Židů v nejstrašnější hodině jejich dějin. I proto mi leží na srdci, aby Židé byli Židy a byli jimi do hloubky.

Neznamená to, že chci po sekulárních Židech, aby byli více zbožní, to bych si ne-

dovolil; víra je dar a nikdo nemá právo ho vyžadovat; podle křesťanství je víra milost, a rozumím-li dobře judaismu, pak rovněž ponechává Židovi svobodu v otázce způsobu víry – nejde tolik o to, aby Žid v Boha věřil, jako o to, aby zachovával jeho příkázání (a od toho není žádný Žid dispensován ani svým ateismem).

Specifika židovské identity stojí přece na jedinečném spojení země, etnika a víry, stojí na myšlence zaslíbení a smlouvy, na Abrahamovi, Mojžíšovi, patriarchách a prorocích a celé duchovní kultuře judaismu. Není jistý druh sekulárního židovství, pro nějž tím základem židovské identity je připomínání holokaustu, nakonec jakousi lobotomií či kastrací židovské kulturní paměti?

Aby bylo zcela jasno: Pokud se jedná o otázku „připomínat či nepřipomínat holo-

TÉMA

kaust“, má odpověď je zcela jednoznačná: připomínat, nezapomenout!

Nejen každý Žid, ale každý člověk se svědomím je tím zavázán jak vůči obětem holokaustu, tak vůči budoucnosti – nese spoluzodpovědnost za to, aby se nic takového nikdy neopakovalo.

Téma „šoa“ a připomínání obětí holokaustu považuji za jedno z centrálních témat moderní historie, které nesmí být zapomenuto a musí být v každé generaci připomínáno. (Filozofická reflexe těchto událostí a zejména „post-holocaust teology“ je ostatně inspirativním zdrojem pro mou teologii a filozofii – i toto najdete v mých knihách.)

Jde mi pouze o to, aby připomínání holokaustu nezakrývalo Židům ono bohatství jejich tradice, kterou chtěl holocaust vymazat. Pokud to první (a někdy skoro i poslední), co se ozve jako asociace při slově Žid, je „holocaust“, pak to podle mého názoru není dobře. Kromě jiného to – jak mi potvrdil můj přítel rabín – znechucuje mladou generaci Židů, která je inflací tohoto tématu již přesycena – a je to prý jeden z důvodů, proč se mladí Židé (zejména v USA) obracejí v nemalém procentu k buddhismu. A ještě jedna otázka mě napadá: Činí připomínání holokaustu židovskou mysl citlivější i pro ostatní projevy násilí a nespravedlnosti v dějinách i v současnosti – anebo je tu nebezpečí „monopolizace utrpení“? Jinými slovy: Je holocaust symbolem řady dalších genocid 20. stol. (Arméni, Ukrajina, Čína, Kambodža, Jugoslávie atd., atd.), které by neměly být holokaustem zastíněny (zahynulo v nich dokonce mnohem více lidí) – ale samozřejmě by ho neměly ani relativizovat (každé utrpení nevinných je jedinečné). Jistě nelze přeslechnout hlas Afriky. („Vy bílí lidé jste rozrušení tím, že i s vámi někdo nakládal jednou tak, jak jste s námi nakládali po celá staletí.“)

Někdy se mi zdá, že se při jisté interpretaci holokaustu nevědomky kopíruje křesťanské schéma: holocaust jako pašije a vznik Státu Izrael jako vzkříšení.

Není někde zde kořen nebezpečí, že bude pak holocaust politicky instrumentalizován? Nechci zde více mluvit o politické instrumentalizaci tohoto tématu, které je jistě dalším úskalím určitého způsobu připomínání holokaustu; o nevkusu „průmyslu holocaust“ bylo už napsáno dost a toto téma bych nechal Židům samotným.

Avšak jako křesťan a kněz, který se denně modlí žalmy a čte hebrejskou bibli, cítím odpovědnost za uchování tohoto

duchovního pokladu – ano, mezi křesťany, ale i mezi Židy.

Proto jsem si dovolil vyslovit obavu: Je oprávněný můj dojem, že mnozí Židé spojují vědomí své židovské identity natolik s motivem „holocaust“, že zapominají na to, že kořeny židovství jsou daleko hlubší?

Pokud by důraz na holocaust zastíňoval Židům biblické kořeny židovství, neplnili by pak Židé paradoxně Hitlerovo přání?

Vždyť to, co chtěl nacismus především vyhladit, nebylo pouze židovství jako etnikum (byli pronásledováni i konvertité k židovství), ale právě onen duchovně-morální obsah, který spojuje židovství a křesťanství a který byl hlavní překážkou toho, aby Evropu a svět ovládl hnědý mor novopohanského kultu krve a půdy.

A není naším společným úkolem – nás, křesťanů i Židů, kteří cítíme odpovědnost za kulturu a mravní klima tohoto kontinentu – oživit dnes ve věrohodné (tedy nikoli primitivně fundamentalistické) podobě tento kořen evropské identity? Při každém připomenutí holokaustu myslím na ty, kteří i uprostřed pekla holokaustu se modlili za to, aby duchovní poklad judaismu nezanikl a nebyl zapomenut.

Tomáš Halík

Pražský proces

Pod tímto názvem byl promítán v Kulturním středisku pražské Židovské obce dokument Zuzany Justman. Ačkoliv opustila svou tehdy československou vlast v 17 letech v roce 1948 a nyní žije v New Yorku, natočila většinu svých dokumentárních filmů v zemi svého narození a v dalších evropských zemích. Nikdy nezapomněla na svou vlast a patří i mezi finanční podporovatele Hagiboru.

Její bratr Jiří Robert Pick byl českým spisovatelem a dramatikem, který zemřel v roce 1983 ve věku 56 let v Praze. Za druhé světové války byla spolu se svým bratrem a rodiči vězněna po dva roky v terezínském ghettu. Otec zahynul v Osvětimi, ostatním se podařilo přežít. Po „Vítězném únoru“ se svou matkou odjela do Argentiny a později vystudovala slovanskou jazykovědu na Columbia University. Je vdaná za psychiatra Daniela Justmana, má dva syny z předchozího manželství a dvě nevlastní děti z druhého.

Živila se jako spisovatelka a překladatelka a v roce 1989 dokončila svůj první dokumentární film Terezín Diary o koncentračním táboře v okupovaném Československu. Její dokumentární film Hlasy

děti, který vypráví příběh z koncentračních táborů, obdržel v roce 1999 cenu Emmy za nejlepší historický snímek, když již předtím obdržela řadu ocenění za své dokumenty. Film Pražský proces je dokument o tzv. „Protistátním spikleneckém centru na čele s Rudolfem Slánským“ z roku 1952, který skončil jedenácti vykonanými rozsudky smrti. Vzhledem k tomu, že byl natočen v roce 2001, většina vystupujících svědků o tomto inkvizičním tribunálu není již mezi živými.

Jako 18letý mladík jsem vyhrál v roce 1951 konkurz do Zahraničního vysílání Československého rozhlasu, kde jsem se seznámil s řadou aktérů dokumentu Zuzany Justmanové. Především pak s Lise

Rigol-Londonovou, která loňského roku v pozhnaném věku 96 let zemřela v Paříži. Byla vdovou po o rok starším manželovi Arturovi, který zemřel v roce 1986. Jako náměstek československého ministra zahraničí Vlado Clementise, který byl popraven, byl spolu s ním odsouzen v pražském procesu na doživotí. Se svou ženou Lisou měl tři děti. Po smrti Stalina v roce 1953 byl po čtyřech letech propuštěn z vězení a jeho kniha „Doznání“ popisovala mechanismus politických procesů a byla zfilmována.

Jeho životní družka byla interbrigadistkou za občanské války ve Španělsku a po porážce republikánů se vrátila zpět do své francouzské vlasti, kde za okupace pokračovala v protifašistickém odboji.

TÉMA

Obdobně jako její muž byla zatčena gestapem a uvězněna v koncentračním táboře Ravensbrücku, zatímco její manžel v Mauthausenu. Za odbojovou činnost se stala francouzským rytířem Řádu čestné legie a z podlomeného zdraví z věznění se pak až do roku 1948 zotavovala ve Švýcarsku. Pak se přestěhovala se svým mužem do Prahy a zde nastoupila do služeb tehdejšího Československého rozhlasu jako redaktorka francouzské sekce Zahraničního vysílání, kde jsem se s ní seznámil. Vypracovala se na vedoucí francouzské sekce, což umožnilo její postavení v rámci komunistických stran Francie a Československa, které prakticky toto vysílání řídily. Tím byl zpečetěn i její následný životní osud.

Její manžel již jako náměstek ministra zahraničí po pádu ministra Vlado Clementise byl zatčen v lednu 1951 mezi prvými čtrnácti pozdějšího „spikleneckého centra“, které bylo teprve konstruováno. Vždyť ředitelem zahraničního vysílání se ještě koncem téhož roku stal Bedřich Geminder, pravá ruka Rudolfa Slánského. To již bylo v době, kdy v Moskvě bylo rozhodnuto o jejich osudu a několik týdnů poté byli zatčeni a označeni za hlavu tohoto smyšleného velezrádného spiknutí.

Ještě před zatčením manžela byla na svém pracovišti okradena o peníze a doklady. Jak se později ukázalo, šlo o cílenou akci StB.

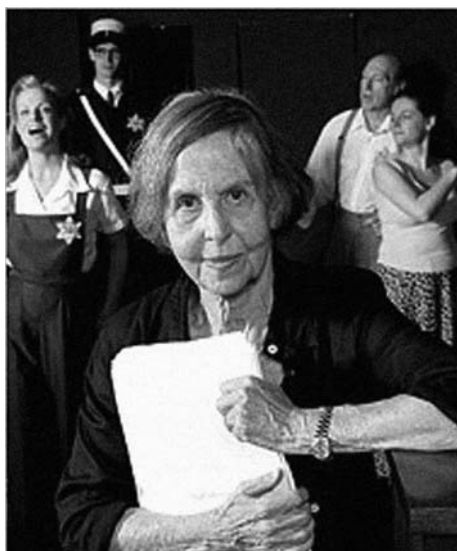
Lise Londonová nikomu o zatčení svého muže v rozhlase neřekla a pokračovala ve své práci. Pochopitelně se to nedalo zatajit a na jedné redakční poradě byla cíleně jednou z agentek StB obviněna, že propašovala do francouzského vysílání antikomunistickou propagandu a útoky proti Československu. Lise se ostře postavila proti tomuto obvinění a v tom ji podpořili i ostatní tehdejší vedoucí zahraničního vysílání, kteří museli později odejít. To ji však nemohlo zachránit, protože na ÚV KSČ bylo již rozhodnuto, že musí opustit Československý rozhlas a nastoupit do továrny.

To však bylo ještě před samotným procesem v listopadu 1952.

Jedenáct rozsudků smrti, z nichž dva obdrželi spolupracovníci Zahraničního vysílání Bedřich Geminder a Otto Katz – André Simone. Oba jsem je osobně poznal a především s Otto Katzem jsem mnohokrát hovořil, protože pracoval pro redakci, do které jsem byl zařazen.

Geminder pocházel z německo-židovské rodiny, s kterou se rozešel. Vstoupil po stře-

doškolských studiích do KSČ, kde pracoval jako novinář a funkcionář. Protože měl polské státní občanství, byl vyhoštěn z ČSR a od roku 1935 do konce války žil v SSSR, kde pracoval v Komunistické internacionále mimo jiné jako tajemník jejího předsedy Dimitrova. Byl nositelem nejvyššího Leninova řádu a v roce 1946 mu bylo uděleno československé státní občanství. Stal se vedoucím mezinárodního oddělení ÚV KSČ, odkud byl odvolán po pádu Slánského. V září 1951 nastoupil na několik týdnů až do svého zatčení jako ředitel Zahraničního vysílání Československého rozhlasu.

Zuzana Justman na snímku NYT při uvedení hry svého bratra Jiřího Picka v USA.

Zde jsem ho osobně poznal. Několikrát se mnou hovořil jako se svým mladičkým podřízeným. Rok poté nebyl již mezi živými: byl urychleně po vynesení rozsudku nad Slánským popraven. Ještě těsně před smrtí Lenky Reinerové v roce 2008 jsem o něm s ní, kterou jsem osobně znal z rozhlasu, hovořil. V roce 1952 patnáct měsíců strávila ve vyšetřovací vazbě v Ruzyni. Po jejím návratu v roce 1953 nám vypravovala o otřesných podmínkách v této věznici. Nyní jsem se dozvěděl, že život jí zachránil Geminder, který odmítl proti ní vypovídat. „Byl to hodný člověk,“ komentovala jeho osobnost.

Nejbližší jsem poznal Andrého Simona, vlastním jménem Otto Katze, který se narodil pro nás v historicky známé Jistebnici v roce 1895 a byl nejstarším ze zavražděných odsouzců pražského procesu. Měl jsem možnost s ním mnohokrát diskutovat především o mezinárodních otázkách, protože se stal komentátorem Zahraničního vysílání. Narodil se v rodině obchodníka s látkami v rozvětvené židovské rodině

Katzů, kteří byli českými vlastenci. Jeho strýc právník Leopold byl nálezcem Jistebnického kancionálu a mecenášem umění, prastrýc Hynek stejně jako strýc Adolf byl činným vlastencem, byli poštmistry v Jistebnici. Bratranec Viktor pak právníkem a známým českým numismatikem.

Simone se stal po první světové válce revolucionářem a působil v Německu, Francii a za války byl v mexické emigraci obdobně jako Reinerová. Po druhé světové válce se vrátil do vlasti a stal se vedoucím zahraničního oddělení Rudého práva. To se mu stalo osudným, protože když se zúčastnil Mírové konference v Paříži v roce 1946, vyslovil kritiku o jeho působení Molotov, vedoucí sovětské delegace. Byl proto odsunut z přední novinářské pozice do Zahraničního vysílání obdobně jako řada nepohodlných komunistů. Byl poslední, který byl zařazen do uměle vytvořeného spiknutí a ještě docházel do redakce v době, kdy již byl zatčen jemu dobře známý Geminder. Na mou otázku, co se to děje, odpověděl pythicky: „V mezinárodním komunistickém hnutí se dějí divné věci.“

V prosinci 1952 ukončil jeho život kat, a to vyvolalo u mne velký otřes. Bylo to nejen vývojem po Stalinově smrti, ale že jsem jako voják základní služby sloužil na kolodějském zámku, kde se připravovaly procesy. Bylo to v době, kdy zde bylo umístěno politické učiliště, když již předtím se zde připravovala měnová reforma. Měl jsem možnost tak rok po skončení procesu vidět sklepení, kde se proces připravoval a jaký vliv toto prostředí mělo na vynucené přiznání Gemindera a Simona-Katze a dalších „spiklenců“.

Stejně jako to byla náhoda, tak jsem se náhodou seznámil v době normalizace se synem Rudolfa Slánského, který byl vedoucím dopravního oddělení jednoho bytového družstva. S jeho strýcem Richardem, bratrem jeho otce, jsem měl možnost hovořit ještě před jeho zatčením v Zahraničním vysílání. Slánský jun. mi poskytoval nákladní auta, abych mohl zavážet prodejnu, kde jsem v době normalizace pracoval, WC mísami z výroby. Setkávali jsme se a mnohé jsem se dozvěděl. Po listopadu 89, když se stal naším velvyslancem v Moskvě, jsem měl možnost zveřejnit naše rozhovory, jakož i informace o jeho zajímavé diplomatické činnosti. Zemřel v roce 2006 v 71 letech, a tak v současné době již nikoho žijícího neznám, kdo prožil pražský proces, o kterém natočila svědecký dokument Zuzana Justman.

Richard Seemann

ROZHOVORY

Měl jsem zakázáno se stýkat s kamarády z lágru

O životě v předválečných Českých Budějovicích, osudech sirotka v Torontu a vzniku Birkenau Boys v Osvětimi jsme si na dálku do Severní Ameriky povídali s Johnem Freundem.

Narodil ses v roce 1930 v Českých Budějovicích. Jaké jsou tvoje vzpomínky na dětství a na rodinu?

Na své dětství si vzpomínám jako na nejkrásnější dny svého života. Na hodné rodiče. Otec byl dětský lékař, měl praxi blízko, kde jsme bydleli. Matka byla jemná žena, velká česká vlastenka, hrála na klavír. Pocházela z Písku, kde dokončila české gymnázium. Byla smutná. Scházela jí sestra Anna, která si vzala rakouského důstojníka a bydlela se dvěma dcerami a strýčkem Robertem v Innsbrucku. Tam žijí ještě dnes jejich vnoučata a pravnoučata. Teta válku přežila. Maminka měla také bratra Leopolda Junga, který byl advokátem v Praze. Byl s celou svou rodinou zavražděn za války. Otec byl synem soudce Alexandra Freunda, který je pochován na židovském hřbitově v Praze. Byla to velká pražská rodina a měli dům v Karlíně.

V Českých Budějovicích jsme bydleli v Jírovcově ulici v domě řezníka Kočera. Měli jsme auto a jezdili se koupat a hledat houby na Šumavu.

Měl jsem v ulici přátele, s nimiž jsme hráli kuličky. S bratrem, který byl o 3 roky starší, jsme se prali. Chodil jsem až do čtvrté třídy do obecné školy a byl jsem jediný Žid ve třídě. Pan rabín Ferda docházel jednou za týden učit židovské žáky, ale ve škole jich moc nebylo. Mezi mými přáteli byl syn školníka v měšťance, Zdeněk Švec, s nímž si ještě dnes dopisujeme.

Podílela se tvoje rodina na životě místní židovské obce? Chodili jste do synagogy a slavili jste židovské svátky?

Myslím, že většina přátel rodiny byli Židé. Do synagogy jsme chodili na svátky. Otec byl liberální a často dělal vtipy o náboženství. Slavili jsme Chanuku a Pesach. Matka byla též z liberální rodiny. Její otec byl major v rakouské armádě. Pamatuji si na několik Bar Mitzvah, třeba mého bratra. Náš rabín Rudolf Ferda měl zlaté zuby – byly malované do zlata – a byl velmi vážený. Jednou jsem hodil kámen přes ohradu, kam mě zamknul můj bratr,

John Freund s manželkou Norou

a kámen bratra zranil. Pan rabín Ferda mi potom huboval.

Jak se změnil život tvoji rodiny po zabrání pohraničí a okupaci? Nesnažili se tvoji rodiče o emigraci?

Život se velmi změnil po okupaci. Vše je známé. Rodiče mluvili o tom, poslat mne a bratra s Wintonem do Anglie, ale bratr byl moc agilní a já moc mladý. Bratr otce, Ernest, který byl šéfem Pražských Business novin, odešel s rodinou do New Yorku. Měli jen jednu dceru.

Do Terezína šla celá rodina transportem v dubnu 1942. Tobě tehdy bylo necelých 12 let, jak jsi tu situaci tehdy vnímal? Měli tvoji rodiče tušení, kam jedou? Terezín už v té době fungoval půl roku.

Šel jsem do Terezína jako ostatní. Otec říkal, že válka brzy skončí a my se vrátíme domů. Moje matka v dopise psaném své sestře do Innsbrucku popisuje problém s hladem a bídou. O Terezíně jsme věděli, že je to ghetto, ale nic víc.

V Terezíně jsi strávil asi rok a půl především v prostředí domova L417, bývalé školy. Jak tě tato doba formovala? Jak vzpomínáš na Arno Erlicha a Avi Fischera?

Byl jsem, ale ne hned od začátku, ve škole, pokoj č. 9. Arno Erlich byl výborný vedoucí. Dal nám morální posílení, jaké jsem nezažil. On ještě žije na Floridě, je mu skoro 92 let. V listopadu jsem ho navštívil. Byl českým vlastencem – ještě pořád je. Avi Fischer byl malý, a ne jako Arno, hezoun. Přinesl nám židovské učení. Dobrý člověk. Navštívil jsem ho v Haifě a on přijel do Prahy na sjezd Dvítakrův roce 1994. V Terezíně jsem měl zkrácené Bar Mitzvah. Rabín Rudolf Ferda mě učil.

Co ty a sport?

Hrál jsem kopanou a ping-pong. Vyhrál jsem první cenu židovské mládeže do 14 let ještě v Českých Budějovicích. Bylo mi jedenáct. V Terezíně jsem byl mezi nejlepšími v ping-pongu. Také jsem hrál šachy. Jinak nic.

Žili v ghettu tvoji další příbuzní?

Sestra otce a její manžel s dcerou přežili Terezín. Strýc Max Weiss byl osobnost. Byl profesor a potom ředitel Union banky. Nevím, jak se jim podařilo zůstat v Terezíně.

V prosinci 1943 jsi s rodiči nastoupil do transportu do Osvětimi-Birkenau a dostali jste se do rodinného tábora. Posledních dvacet let se

ROZHOVORY

věnuješ zachování památky na Birkenau Boys. Jak tato parta kluků v Osvětimi vznikla?

Bylo nás skoro devadesát (možná, že i víc), když v rodinném táboře v Birkenau-Osvětim chlapci mezi 14 a 16 lety, kteří snad mohli být schopni „pomoci říši“, prošli selekcí. To znamená, že asi 300 kluků tohoto věku se postavilo před Mengeleho a on vybral těch devadesát. Ostatní, tak jako zbytek celého rodinného tábora, byl 11. července 1944 zavražděn plynem.

Vím, že ta selekce byla 6. července, protože na otázku „Wie alt bist du?“, jsem odpověděl, že je mi dnes 14 roků a jeden měsíc.

Z těch devadesáti chlapců snad dvě třetiny mluvilo česky a třetina německy (ti byli z Rakouska), několik bylo i z Holandska. Pochodovali jsme hned z rodinného tábora (BIIb) do mužského tábora (BIIId).

Tam jsme byli umístěni v baráku 13, který byl „trestný“. Za několika dnů jsme začali pracovat místo koní s velkým vozem a dováželi jsme dřevo, uhlí nebo čistili sněh. Čas od času byly další selekce buď do plynu, nebo na práci v jiných táborech.

Bydleli jste v mužském lágru v baráku č. 13? Jako kluci jste asi měli nějakého blokového?

Náš blokový byl Emil Bednárek. On byl rád, že tam měl 90 chlapců, radši než 90 ruských zajatců. Zažili jsme tam příšerné věci, ale jen jako diváci. Byl to trestný barák a trestalo se tam!

V lednu 1945 jste byli z Osvětimi evakuováni. Kde ses nakonec dočkal osvobození?

Byl jsem ve vlaku, který jel do Mauthausenu, ale když jsme tam přijeli po té příšerné cestě, tak byl tábor už plný. Vagon, ve kterém jsem byl já, jel dál do Flossenburgu. Většina chlapců zůstala v Mauthausenu. Byl jsem nakonec osvobozen po čtyřdenním pochodu smrti, kde nás hnali přes lesy a vesnice, u města Weiden.

Jaký byl návrat do Českých Budějovic a do osvobozeného Československa? Jak tě přijímali lidé, kteří koncentráky neprošli?

Přijel jsem do Českých Budějovic v lokomotivě, celý černý. Šel jsem do bytu k domácímu v domě, kde jsme před válkou bydleli. Jeho syn a manželka mě pozvali a několik dnů jsem u nich bydlel. Potom jsem se přestěhoval k příbuznému Ofnerovi, který žil ve smíšeném manželství s křesťankou. Srpen jsem strávil na venkově. Pan Ofner mne vzal k zápisu na gymnázium na příští rok. Pan ředitel nám ale řekl, že má psané instrukce nebrat židovské žáky. Taková hrůza! On asi ani nevěděl, že Němci mezitím

Jan Freund (vlevo) na rodinném snímku před transportem v roce 1942.

prohráli válku. Ty instrukce byly datovány rokem 1939. Byla to příšerná rána!!!

Někteří lidé se ke mně chovali příjemně, ale jiní nenávisťně. „Tvůj otec byl Němec.“

Zdeněk Švec byl opět můj přítel. Náš byt byl prázdný. Němci byli vystěhováni.

Jednou jsem stál ve frontě do biografu a vedle mě nadával jeden chlap: „Nevím, kde byli Židi za války, my jsme tu zkoušeli a teď chtějí vše zpět.“ Neměl jsem sílu na to odpovědět.

Po válce jsi měl co dohánět. Jaké byly ty tři roky do komunistického převratu?

Domov jsem našel u tety Weissové. Oni se všichni vrátili z Terezína. Ale strýc Max zemřel hned po válce. Jeho dcera, která se pak jmenovala Landová, zemřela ve věku 89 let minulý rok v Torontu.

Bydleli jsme ve Vratislavově ulici, která se pak jmenovala Baranova, kde žil také Vítězslav Nezval. Weissovi byli bohatí a žili v tom domě již před válkou. Chodil jsem do gymnázia ve Slovenské ulici. Doháněl jsem těžko školu, ale nepropadl jsem. Měl jsem zakázáno se stýkat s přáteli z Terezína a lágru.

Proč ses nesměl stýkat s kamarády z lágru?

Moji příbuzní si mysleli, že musím zapomenout na ty tři roky v zajetí. Oni tam také byli. A být jen „český kluk“. Nikdy jsme se nezmínili o válce, o lágrech a o Židech atd. Jako kdybych to mohl vymazat.

Pamatuješ si na dobu kolem komunistického převratu?

Ve škole byly hádky mezi komunisty a demokraty. Ke komunistům jsem se nepřipojil,

byl jsem sociální demokrat, ale nikdy jsem nevolil, protože mi ještě nebylo 18. Převratu jsem se bál. Také demonstrací dělníků a nadávek do „buržoustů“. Poslouchal jsem hodně rádio. Jako Žid jsem se nebál, protože několik Židů bylo ve vládě. V bytě u tety byla dvě židovská děvčata kolem 18 let a obě byly nadšené komunistky. Smrt Jana Masaryka byla hrozná věc.

Kanada nabízela občanství židovským sirotkům a ty jsi v březnu 1948 tuto možnost využil. Jaká byla tvoje cesta do Kanady?

Odjel jsem z Prahy v den pohřbu Jana Masaryka. Do Kanady jsme jeli lodí z přístavu Southampton v Anglii s třídní zastávkou v Londýně.

Z toho stálého pohybu na velké lodi, která se jmenovala Aquitania, jsem byl docela nemocný. Ale po pěti dnech jsme přistáli v Kanadě.

Z Prahy nás byly asi tři desítky Židů. Většinou Slováci, Poláci a jen jeden český Žid, já. V pasu jsem ale měl napsáno, že jsem se narodil ve Varšavě, jinak bych byl nedostal povolení. Měl jsem s sebou jednu knihu od Karla Čapka, Hovory s TGM a bál jsem se, že se nějak prozradím. To se nestalo.

V Halifaxu nás přivítala skupina židovských dam. Jeli jsme potom vlakem skrz sněhem pokrytou krajinu. V Montrealu nás opět skupina dam vzala na krátkou prohlídku.

Ty jsi ale pokračoval do Toronta?

Ve vlaku z Montrealu do Toronta už nás bylo jen asi 15. Ostatní zůstali v Montrealu. Nějaký pán dal každému z nás 2 dolary. V Torontu nás přivítala malá skupina dobro-

ROZHOVORY

Při plavbě lodí do Kanady v roce 1948. volníků a vzali nás do docela velkého domu, který patřil Jointu, kde nám dali oběd. Tam jsme zůstali asi týden.

Pak jsme měli lekce angličtiny a hledali jsme si bydlení. Nevím už jak, ale já a jeden přítel Tomy, který byl původně ze Slovenska, ale přijel se mnou již z Prahy, jsme se dostali do „boarding house“ – máte tam pokoj a jídlo – k paní Krausové. Joint nám na začátek vše platil. Hledali jsme si s Tomym práci a oba jsme ji našli v malé populární restauraci u jezera Ontario.

Paní Mariana Krausová, které bylo snad kolem 50 let, byla energická vdova, jejíž manžel byl u Petscheků a zemřel za války po příjezdu do Toronta. Ona s pomocí česko-židovských uprchlíků, kteří obvykle

zapírali své náboženství, koupila dům, kde pronajímala pokoje a vařila. Bylo tam asi sedm pokojů. S Tomym jsme měli jeden pokoj.

Kdo ti v Torontu pomáhal vybudovat kariéru a nový domov?

Toronto bylo malé město, skoro úplně anglické. Málo aut, žádná divadla a jen několik biografů. Sport a jiné zábavy byly v neděli zakázané. Za první peníze, které jsem vydělal jako „bus boy“ – uklízel jsem nádobí ze stolu a myl je, jsem si koupil kolo. Potom jsem dostal práci chodit pro předplatné pro jeden židovský týdeník.

Joint měl poradkyně a jednou týdně jsem chodil na schůzku. Nechápal, že nemluvim jidiš. Bylo jim to divné. „Tak co chceš dělat?“ ptaly se.

„Studovat,“ byla má odpověď. Po čase jsem přesvědčil sociální pracovníci, že chci nejdřív dokončit High School. Joint mně platil polovinu na můj „room and board“ u paní Krausové, když si budu dále vydělávat. Tak jsem dokončil dva roky na High School.

Stýkal jsem se většinou s bratry Herzovými z Brna a Jindrou Silbersternem z Teplic. Byli jsme všichni čtyři Birkenau Boys. V neděli jsme chodili jíst do maďarské restaurace L'Europe, kde vařili „jako u nás doma“.

Další kluci byli jinde v Kanadě a USA. Ted' žije jen Jindra, který si vzal kanadskou Židovku. Je už pradědeček a bydlí ve státě New York.

Bratři Martin a Robin Herzovi už zemřeli, ale zanechali po sobě syna a vnoučata.

V létě 1950 jsem byl číšníkem v jednom resortu na sever od Toronta. Pak jsem se přestěhoval k rodině Alanových (původně Altschul z Plzně). Paní Alanová vařila

a pronajímala několik pokojů. Potom jsem se učil a pracoval jako účetní. Pomohl mi k tomu jeden pražský advokát, pan Moller. Scházel jsem se většinou s emigranty, ale také jsem měl několik kanadských přátel. O holokaustu se tehdy moc nemluvalo.

Zdá se mi neuvěřitelné, že jsi deset let po emigraci potkal v Kanadě dívku z Mostu, kterou sis nakonec vzal? Bylo tvoje setkání s Norou náhoda?

To se musíme vrátit k paní Krausové, která měla přítelkyni ve městě asi 80 mil od Toronta. Já už jsem měl auto, pracoval jsem tehdy pro berní úřad. „Johnny“, tak mi říkali, mohl bys mne jednou odvézt navštívit moji přítelkyni paní Adélu Koplovou a jejího manžela? Tak jsme tam jeli jednu sobotu. Koplovi – bylo jim oběma přes 70 – bydleli v malém bungalovu. Když jsme přijeli, byla tam ještě jedna rodina. Vařili kafe a štrúdl. Ta druhá rodina byla bratra paní Koplové, pana Hellera – původně z Oráčova v Sudetech. Byla s ním jeho krásná manželka a 21letá dcera Nora, která pomáhala v kuchyni. Nora byla na letních prázdninách doma z univerzity. Hellerova rodina byla nábožná, ale ne fanaticky. Všichni se dostali do Kanady, protože byli farmáři a patřila jim jedna broskvová farma nedaleko Niagarských vodopádů. Padli jsme si s Norou do oka a začali spolu chodit. Ona skončila univerzitu a rok potom dne 21. června 1959 jsme měli židovskou svatbu v synagoze. Tak to setkání s Norou byla vina paní Krausové.

Jak je dnes velká tvoje rodina? Vzal jsi je do Českých Budějovic?

Nora a já máme tři dcery a 10 vnoučat. Společně s dětmi jsme byli v Evropě a Izraeli a po roce 1989 mnohokrát v Česku.

Tomáš Jelínek

Každý den nové informace!
Čtěte zpravodajství Židovských listů na:
zidovskelisty.blog.cz

UDÁLOSTI

Cesta do Osvětimi začala zničením demokracie. Před 80 lety se stal Hitler německým kancléřem

Jmenování Adolfa Hitlera říšským kancléřem bylo dojednáno již v noci 4. ledna 1933 v bytě bankéře Schrödera na schůzce, kterou svolal bývalý kancléř Fritz von Papen a které se kromě jmenovaných zúčastnil Adolf Hitler a zástupci politické strany německých nacionalistů. Měla být sestavena vláda vedená Hitlerem. Prezident Hindenburg se nechal lehce přemluvit k tomu, aby odvolal úřadujícího kancléře generála von Schleichera a místo něho jmenoval říšským kancléřem Adolfa Hitlera. To se stalo před 80 lety dne 30. ledna 1933 a to, co pro mnohé vypadalo jako pouhá změna vlády, byl počátek „tisícileté“ třetí říše a největšího zločinu v dějinách lidstva.

Letos připadl 27. leden Den památky obětí holokaustu a předcházení zločinům

proti lidskosti na neděli, proto v německém Bundestagu v Berlíně se vzpomínka na oběti šoa konala teprve 30. ledna 2013, v den 80. výročí události, která tyto zločiny umožnila. Předseda Bundestagu Norbert Lammert, který byl nedávno na návštěvě v Praze, prohlásil: „Cesta do Osvětimi začala zničením demokracie.“

Hlavní řečníci letos byla 90letá novinářka a spisovatelka Inge Deutschkron, která přežila šoa se svou matkou v úkrytu v Berlíně. Její řeč byla přenášena živě televizní stanicí Phoenix. Hovořila o atmosféře strachu, o pronásledování nevinných lidí, o protizidovských zákonech. Řekla, že po válce německá veřejnost chtěla na vše zapomenout, Židé měli zapomenout na všechny hrůzy a svým katům odpustit.

Inge Deutschkron také připomněla, že tehdy byla německá veřejnost „chráněna“ svým prvním poválečným kancléřem Konradem Adenauerem, který v parlamentu ve vládním prohlášení tvrdil, že většina Němců byla proti zločinům nacistů, které páchali na Židech. To ovšem nebyla pravda.

Letos se konečně německá média, především regionální stanice prvního programu ARD, zabývala tímto tématem podrobně, často a důkladně. Bylo také řečeno, že není pravda to, co říkala po válce většina Němců „*My jsme o ničem nevěděli*“. Vždyť řada obyčejných Němců se zúčastnila arizace židovského majetku a měla z toho prospěch. Teprve nynější generace mladých historiků se zajímá o to, kde byly a jsou kořeny zla.

Denny Stecher

O vztahu EU k Hizballáhu ve světle teroristického útoku v Bulharsku

Bulharsko zveřejnilo závěrečnou zprávu o vyšetřování červencového teroristického útoku na autobus s izraelskými turisty v Burgasu, při kterém kromě atentátníka zahynulo pět Izraelců a bulharský řidič. Bulhaři za strůjce označili libanonský Hizballáh, jak od začátku tvrdil Izrael. Pachatelé z Bulharska uprchli a žijí v Libanonu.

Vyšetřování ve spolupráci s Europolem ukázalo, že atentát se vlastně nezdařil – autobus byl předčasně odpálen na dálku, když ještě nebyl plný. Útočník nebyl sebevrah a neměl zahynout. Vyšetřovatelé mají na všechno důkazy včetně falešných dokumentů pachatelů s jejich DNA. Jen totožnost zabitého teroristy se zjistit nepodařilo, protože není v žádné mezinárodní databázi. Europol zdůraznil, že vzhledem k důkazům a dalším útokům ve světě v loňském roce hrozí Izraelcům i Židům v Evropě reálné nebezpečí, a varoval evropské země před možností podobných akcí.

Izrael výsledky vyšetřování uvítal. Toto šíitské hnutí podporované Íránem a Sýrií je na seznamu teroristických organizací v USA, Kanadě, Austrálii, Bahrajnu, Egyptě, Izraeli a dokonce i v Nizozemsku a Británii, ale EU jako celek je už přes dvacet let zapsat odmítá, přestože důkazů o jeho teroristické činnosti je víc než dost.

V Libanonu došlo v letech 1982–1986 k 36 sebevražedným atentátům, při kterých bylo zabito 659 lidí. Nejméně 30 dalších Hizballáh unesl a zavraždil. V letech 1992

a 1994 stál za dvěma pumovými útoky na izraelské cíle v Argentíně, při kterých zahynulo 114 lidí. V roce 2002 se podílel na neúspěšném útoku na americké a izraelské lodě v Singapuru a v roce 2008 na americké diplomatické vozidlo v Bejrútu. V roce 2009 zmařil teroristický útok Hizballáhu Egypt a vloni Kypr. V roce 2011 zabil atentát osm Turků v Istanbulu. Loni byli teroristé Hizballáhu zadrženi při chystaných či nezdařených útocích v Thajsku, Keni, Indii, Ázerbájdžánu a Gruzii.

Izrael všechny poznatky Evropě předává, ale marně. EU dosud zdůvodňovala svůj postoj tím, že ji Hizballáh neohrožuje. Teď ale zaútočil v členské zemi a tím se musí zabývat. Už ji k tomu vybídl nejen Izrael, ale i Kanada, Spojené státy a členská Británie.

Evropská ministryně zahraničí Ashtonová slíbila, že EU výsledky bulharského vyšetřování „seriózně posoudí“. Rozhodnutí však musejí přijmout všechny členské země. Hlavní překážkou jsou Francie a Německo. Podle nejmenovaných amerických zdrojů jde jejich odpor tak daleko, že dokonce na Bulhary vyvíjely nátlak, aby Hizballáh za pachatele atentátu neoznačovali.

Libanon je bývalá francouzská kolonie a Francie se bojí, že by zařazením Hizballáhu na evropský teroristický seznam ztratila v zemi vliv. Německo je prostředníkem humanitárních jednání mezi Hizballáhem a Izraelem a chce zůstat nestranné.

Západní zpravodajské služby dlouhodobě upozorňují, že v Evropě, a zejména v Německu, působí tisíce agentů a stoupenců Hizballáhu, kteří shánějí peníze na jeho teroristickou činnost. Kdyby se hnutí na seznam dostalo, znamenalo by to zákaz převodu finančních prostředků z evropských zemí na účty Hizballáhu i vstupu jeho představitelů do Evropy.

Hovoří se i o možném polovičatém řešení, kdy by EU stejně jako Britové označila za teroristické jen „ozbrojené křídlo Hizballáhu“. Hizballáh je ale jen jeden a takové rozhodnutí by v praxi nemělo žádný efekt.

Zapsání hnutí na evropský seznam teroristických organizací by mělo význam právě v této době. Hizballáh je členem libanonské vlády, vlastní obrovský zbrojní arzenál a je jakýmsi státem ve státě, ale jeho postavení v zemi se zhoršuje a zmenšuje se jeho manévrovací prostor. Libanonci mu nezapomněli, že vyvolal válku s Izraelem, zavraždil bývalého premiéra Rafika Harírího a dnes aktivně bojuje za syrský režim. Roste tlak na jeho odzbrojení, které mu nařídilo i OSN. Zařazení na seznam by zasadilo ránu i jeho sponzorovi Íránu. Především by ale omezilo operační možnosti Hizballáhu, a bylo by tak významným krokem v boji proti terorismu, proti kterému EU údajně bojuje.

Gita Zbavitelová

ČRo 6 (redakčně kráceno)

HISTORIE

Neuvěřitelný život Antonína Reimanna

Život je běh na dlouhou trať. Nikdo si nemůže vybrat ani dobu, do které se narodí, ani schopnosti, které podědí. Jestliže století, do kterého jsme se narodili, nemůžeme změnit, stejně jako zděděnou víru, pak je zcela v našich rukách možnost rozvíjet zděděné schopnosti. Rozhodující roli hraje pracovitost a cílevědomost každého z nás. Mezi ty, kteří si již v dětství vytkli svůj životní cíl, patřil i architekt Antonín Raymond.

Kladenské kořeny

Antonín Raymond (vlastním jménem Reimann) spatřil světlo světa v kladenské židovské rodině dne 10. května 1888. Jeho rodiče Alois a Růžena Reimannovi patřili k lidem nového moderního smýšlení, kteří se počítali mezi Čechy s židovskou vírou. V této době nebyl v Kladně obdoby přístup k víře nijak neobvyklý a podobných rodin můžeme najít ve městě několik. Kladno patřilo mezi nově se rozvíjející průmyslová města, kam přicházeli lidé za prací. Většinou hledali práci v dolech a v závodech PŽS a Poldi. Příležitost však v tomto městě byla i pro obchodníky a řemeslníky, právníky a lékaře, kteří si v tomto slibně se rozrůstajícím regionu zakládali obchody a získali povolení na založení vlastní praxe.

Mezi nově přichozí patřily i židovské rodiny, které se po roce 1853 začaly volně stěhovat po celé monarchii. Kladno bylo vhodným městem, kde se usadila řada rodin z hostouňského ghettá. Pro svoje náboženské potřeby si v roce 1866 zakoupili parcelu, nejprve na stavbu modlitebny, později (v roce 1884) na stavbu synagogy.

Přestože hovoříme o konci 19. století, nebyla kladenská židovská obec německá. Ti, kteří se ve městě usadili natrvalo, začali v krátké době tihnout k češtině a o dvacet let později se většina členů náboženské obce hlásila k českému jazyku jako k jazyku mateřskému.

Na pozadí těchto skutečností nás nepřekvapí, že židé, kteří měli své zájmy a přátele mnohdy napříč společenskou skupinou, do níž se řadili, nepatřili mezi ortodoxní vyznavače víry. První přátelství pak vznikala ve škole mezi dětmi, kterou navštěvovali všichni společně, opět bez rozdílu víry.

Vraťme se však k Antonínovi, který prožíval první léta života v harmonickém manželství v rohovém domě na náměstí (čp. 13), zděděném po předcích. V domě byly dva obchody a otec v jednom z nich

podnikal. Během let sice několikrát vystřídal obchodní sortiment, ale s jistotou můžeme tvrdit, že ke konci 19. století obchodoval s textilem.

Toník v době studia

Hráčem zakázaného fotbalu a počátky zájmu o architekturu

Rodina se rychle rozrůstala a v roce 1894 se narodil poslední syn Viktor. Antonín tedy vyrůstal společně se dvěma staršími sestrami a třemi mladšími bratry. Jeho klukovský život se nijak nelišil od života ostatních spolužáků a kamarádů, které potkal v kladenské obecné škole a později v roce 1900 na kladenské reálce. Kluci tajně hráli tehdy zakázaný fotbal a nikoho nezajímalo, že brankář Antonín (hráli pod křestními jmény jako Kladenský Team) je židovského vyznání jako ostatně polovina zmiňovaného mužstva.

Vedle těchto obvyklých zájmů měl Antonín od mládí zájem o stavby domů

a fascinovaly ho barvy. Po celý život si nosil v paměti obraz rodného města a ještě v roce 1973, kdy psal svoje paměti, si velice přesně vybavoval podoby a architektonické styly nejzajímavějších kladenských budov, které před jeho očima v Kladně postupně vyrůstaly.

Ve vzpomínkách se mu i po letech vybavovaly pocity, které měl při pozorování stavby nového kladenského kostela (vysvěcen roku 1898). Zároveň vzpomínal, že dokázal celé hodiny prosedět na parapetu kuchyňského okna, aby pozoroval jednak stavbu chrámu, jednak život města s tradičními trhy na náměstí pod okny jejich domu. Tehdy si sám sobě slíbil, že bude architekt a stavitel. Ihned začaly vznikat jeho první stavby, tehdy ještě z papíru a celofánu, s osvětlením za pomoci svíček, aby tak navodil dokonalou iluzi obydlené budovy.

Jak je tedy vidět, odhodlání, zdravé sebevědomí, kdy dokázal odhadnout svoje síly a schopnosti, to byla pozitiva, která ho provázela na dlouhé životní cestě, jež zpočátku nebyla vůbec přímočará.

Jako dvanáctiletý utrpěl největší ztrátu ve svém životě. Maminka Růžena v roce 1900 zemřela a otec se musel postarat o šest nedospělých dětí. Poměry v rodině se rázem zhoršily. Přesto Antonín pokračoval ve studiu na kladenské reálce a od roku 1903, když otec musel vydražit zadlužený dům a rodina se s malým jměním z dražby domu odstěhovala do Prahy, na pražskou reálce, kde také odmaturoval.

Na pražské technice

Vzhledem ke svým zájmům se zapsal na pražskou techniku, aby studoval architekturu. Při studiu se mu opět dařilo a vzhledem k doložitelným studijním výsledkům patřil mezi posluchače, kteří se snažili získat co nejlepší teoretické základy. Ve výběru pedagogů měl skutečně štěstí. Na pražské technice tehdy přednášely takové kapacity ve svém oboru, jako byl Adolf Liebscher,

HISTORIE

u něhož absolvoval povinný seminář kreslení od ruky. Dalším byl mineralog Cyril Purkyně. Ve výčtu pedagogů musíme připomenout alespoň ještě Františka Kloknera, specialistu na technologii betonu.

Ti všichni a řada dalších pedagogů bezesporu předávali svoje znalosti a zkušenosti mladým posluchačům, mezi něž patřil i Antonín.

Z Evropy do New Yorku a zase zpět

Antonín však svoje studia nedokončil a v roce 1910 za hektických okolností opustil svoji vlast. Na podzim téhož roku se ocitl v New Yorku, kde našel pomoc mezi českými vystěhovalci a díky jim získal místo kresliče v ateliéru Casse Gilberta.

Další zlomový rok byl první válečný rok 1914, kdy se po dlouhé době vydal z USA na studijní cestu do Evropy. V Evropě ho však zastihlo vyhlášení I. světové války. V tuto chvíli nad ním držela štěstěna ochrannou ruku a Antonín se dostal na poslední loď odplouvající zpět do USA. Na palubě cestovala mladá výtvarnice Noémi a setkání s ní bylo osudové. V krátké době se do sebe mladí lidé zamilovali a za několik měsíců se vzali. Antonín tak získal na celý život nejen manželku, ale i spolupracovníci. S ní také na silvestra 1919 odejel do Japonska, aby v Tokiu působil jako stavební dozor kanceláře F. L. Wrighta při stavbě hotelu Imperiál.

Osudové Japonsko

Cesta do této vzdálené země byla pro oba rozhodující. Manželé Raymondovi se do Japonska zamilovali a prožili v této zemi řadu let. Antonín projektoval a stavěl domy

Manželé Raymondovi

Mladý Antonín Reimann hráčem zakázaného fotbalu.

nejen pro soukromníky, ale i instituce a díky dlouholetému pobytu vychoval v zemi vycházejícího slunce řadu vynikajících architektů, kterým vštípl svoji preciznost, pracovitost a poctivost v podnikání.

Život manželů Raymondových v Japonsku se dělí na dvě období. Na léta 1920–1938 a 1948–1973. V prvním období udržoval Antonín úzké styky i se starou vlastí, respektive s Československou republikou. Pracoval ve funkci honorárního konzula a pomáhal navazovat obchodní kontakty s Japonskem. Ve své kanceláři zaměstnával řadu Čechů, mnohdy bývalých legionářů. Zaměstnání u něho našli i někteří architekti českého původu. Neúnavně po celou dobu propagoval Československo a jeho kulturu.

V době těsně před vypuknutím válečného konfliktu, kdy se v Japonsku vzedmula vlna nacionalismu, vrátila se rodina Raymondových (tehdy již se synem Clodelem) do Spojených států amerických, kde Antonín bez problémů pokračoval jako stavební podnikatel.

Vyvrážení rodiny Reimannů nacisty

V Evropě však byla situace zcela jiná. Po mnoha krásných a mírových letech prvorepublikového Československa, kdy byl člověk vnímán jako občan bez rozdílu

víry, se začali lidé opět dělit, tentokrát na rasově vhodné a nevhodné. Antonínovy sourozence „dostihl“ v zabraném Československu jejich židovský původ. Všichni byli vystaveni hrůzám holokaustu a tragicky zemřeli. Antonínovi se přes všechnu snahu nepodařilo žádného z nich zachránit. On jediný přežil z celé rozsáhlé kladenské rodiny Reimannů.

Sourozence od násilné smrti nezachránil ani ten fakt, že nikdo z nich se v roce 1938 již nehlásil k židovské víře. Sám Antonín, snad pod vlivem manželky, se stal evangelíkem a o svém židovském původu nikdy nehovořil. Až do konce života se věnoval milované architektuře a stavitelství.

V dalekém Japonsku se svým dílem zapsal mezi zakladatele novodobé japonské architektury. Především v poválečném období, když se podílel na obnově Japonska jako člen štábu generála MacArthura, dokázal projektovat a stavět moderní betonové budovy, které nejen odolávají pravidelným zemětřesením, ale zalíbily se i Japoncům, kteří je přijali za své a váží si jich natolik, že jsou předmětem památkové ochrany a Antonín Raymond je považován za zakladatele novodobé japonské architektury.

Irena Veverková

HISTORIE

Zimní sen

Z historie Makabiád

Jen dva dny po ukončení IV. zimních olympijských her v Garmisch-Partenkirchenu se v sousední zemi uskutečnily jiné hry. Na rozdíl o těch olympijských, ve kterých se vlajky zúčastněných států ztrácely v záplavě hákových křížů, ty druhé byly manifestací jiných hodnot. Z úst řečníků při otevření II. světových zimních her Makabi zazněla nejen slova odhodlání, ale i obav. Předseda židovské strany v Československu Angelo Goldstein jménem světové sionistické organizace řekl: „Žijeme v době, kdy vznešené myšlenky rovnocennosti všech lidí jsou nebezpečně ohroženy hříšnou teorií o nadhodnotě jednoho národa proti druhému.“

Dříve než se budeme věnovat vlastní sportovní události, připomeňme si, že myšlenka zorganizovat po vzoru olympiád národní židovské hry byla vyslovena při příležitosti světového kongresu Makabi, který se uskutečnil v roce 1929 v Ostravě, a že kromě letních her bylo rozhodnuto, že hry budou mít i svou zimní část. Dodejme i to, že I. zimní makabiáda se uskutečnila v polském Zakopaném. Realizace II. zimní makabiády byla svěřena Československu. Bylo to nejen proto, že získalo na prvních hrách celkově druhé místo za domácím družstvem, ale také proto, že dávalo záruky organizačního zabezpečení a zdárného průběhu. Na sjezdu předsedů Československého svazu Makabi, který se uskutečnil ve dnech 27.–28. října 1935 v Praze se rozhodlo, že hostitelem her bude město Banská Bystrica. V případě tohoto města rozhodly nejen dobré materiální podmínky a organizační zkušenosti, ale v neposlední řadě to byla snaha podpořit dynamicky se rozvíjející hnutí Makabi na Slovensku. V roce 1934 se bystrická Makabi spolupodílela na organizování mezinárodních mistrovství Svazu lyžařů ČSR. O rok později agilní jednota dokončila výstavbu moderní turistické chaty. Organizátoři na podzim 1935 oslovili všechny členské země Světového svazu Makabi se žádostí o vyslání co nejpočetnějších výprav. V pozvánce se doslovně uvádělo: „Pomozte realizovat zimní hry tak, aby se staly důstojným doplňkem Makabiád! Přičíte se o plný zdar tohoto podniku Světového svazu! Vyšlete četné výpravy na II. světové zimní hry Makabi do Banské Bystrice ve dnech 18.–24. února 1936.“ Organizační výbor musel dodatečně nechat dotisknout propagační materiály, protože o hry byl obrovský zájem. Československý svaz Makabi pro všechny účastníky těchto her zařídil zdarma všechna potřebná víza, která povolovala účastníkům vjezd do

Československa. Po dobu trvání zimních her byly připraveny různé výhody. Držitelům účastnické legitimace, která stála 10 Kčs, poskytl Československé státní dráhy od 13. do 29. února 1936 padesátiprocentní slevu na jízdné. Za zvýšenou cenu účastnické

Karol Kürti, nejúspěšnější účastník her legitimace v hodnotě 50 Kčs obsahovala tato legitimace současně vstup na všechny akce zimních her. Na hrách byly zastoupeny tyto státní svazy Makabi: Lotyšsko, Jugoslávie, Švýcarsko, Norsko, Rakousko, Rumunsko, Polsko, Německo, Palestina, Maďarsko a Československo. V pořadatelské zemi po sérii kvalifikačních akcí sestavil Židovský svaz zimních sportů následující československé reprezentační družstvo:

Weiner, Peinel, Futterweit (Žilina), Bergerová (Uherské Hradiště), Abelesová (Karlovy Vary), Kauders (Chomutov), J. Goldwasser, Löw, Bachner (Moravská Ostrava), Petschau, Lebenhart, O. Magolius,

Klein (Hagibor Praha), Freimann (Košice), Freiberg, Hermann, Kraus, Seger, F. Zemánek, V. Zemánek (Liberec), Haas, Komink, Steiner (Plzeň), Diamant (Olomouc), Marburg, Goldreich, Bardoš, Schwarz, Tschiasny, Eckstein, Tschiasná, Singerová, Neufeld, Schuller, Steiner, Birnstein, Kohn, Buchner, Zangen, Wellwarthová, Herzková, Sienbenschinová, Sonnenfeldová (Brno). Hokejové družstvo bylo složeno z hráčů: Lagus, Margolius I. a II., Freund, Borger, Turnovská, Roubíček, Steiner a Petschau (Hagibor Praha) a Grabscheid, Polák, Stiassny (Makabi Prostějov). Tato nominace nebyla definitivní, protože před zahájením her byly v sestavě družstva provedeny částečné změny, což dokumentují startovní listiny.

Do přípravy her byli zapojeni nejen členové místní jednoty Makabi, ale i množství dobrovolníků z dalších tělovýchovných organizací působících ve městě, i vojáci z místní posádky. Úvodní den začal 18. února 1936 o 20.00 hodině nástupem účastníků před budovou krajského soudu v Banské Bystrici. Na čele slavnostního pochodu městem šla reprezentace Norska a průvod uzavíralo Německo. Průvod trval téměř celou hodinu. Pak se účastníci přemístili do Národního domu v Banské Bystrici. Po úvodních projevech vystoupil jménem všech sportovců J. Grünwald z Banské Bystrice, který v hebrejštině složil slib. Dne 18. února 1936 byly zahájeny před 3500 diváky samotné hry. Po uvítacím projevu předsedy Židovského svazu zimních sportů P. Marže zazněly státní hymny a byly vztyčeny prapory. Po krátké chvilce byl zapálen makabejský oheň po vzoru olympijských her. Po těchto formalitách byly zahájeny sportovní soutěže. Na první den her byly naplánovány soutěže: štafetový běh mužů 4 x 10 km a rychlobruslařské závody na 500 m a 5000 m. Na kluzišti ŠK Banská Bystrica začal hokejový turnaj, do kterého se

HISTORIE

Zahájení her

První disciplína – štafety

TABULKA VÍTĚZŮ II. ZIMNÍ MAKABIÁDY			
Disciplína	Kategorie	Jméno sportovce	Země
Štafeta 4x10 km	Muži	Mendák, Popik, Schapira, Klamper	Rakousko
Sjezd	Muži	Schapira	Rakousko
Sjezd	Ženy	Raubitschová	Rakousko
Slalom	Muži	Schapira	Rakousko
Slalom	Ženy	Becková	Rakousko
Saně – jednosedadlové	Muži	Blum	Německo
Saně – dvojsedadlové	Ženy	Falková-Laufrová	Německo
Saně – dvojsedadlové	Směšené	Schlezingarová-Šebök	Československo
Běh na 18 km	Muži	Kúrti	Československo
Běh na 18 km	Muži-starší	Urbach	Švýcarsko
Běh na 7 km	Ženy	Singerová	Československo
Běh na 30 km	Muži	Warenhaupt	Polsko
Skok	Muži	Kúrti	Československo
Závod sdružený	Muži	Kúrti	Československo

přihlášily Československo, Rakousko, Německo a Rumunsko. Protože se začalo oteplovat, rychlobruslařský závod byl přeložen na 19. a 20. února v 7 hodin ráno. Uskutečnil se první hokejový zápas, ve kterém naši hokejisté porazili výběr Německa 2:0 (1:0, 0:0, 1:0). Bohužel byl to jediný hokejový zápas, protože povětrnostní podmínky již neumožnily uskutečnit další utkání stejně jako přeložené disciplíny rychlobruslení, jakož i v dalších dnech plánované krasobruslení. V následující den se uskutečnil sjezd a sánkařské disciplíny. Třetí den Makabiády byl slalom mužů a žen. V pátek to byly závody v běhu na 18 km pro muže a 7 km pro ženy. V sobotu proběhly slavnostní bohoslužby, po obědě setkání Židovské strany Československa a večer ples organizačního výboru. V předposlední den her se odpoledne uskutečnily skoky na lyžích na můstku v Laskomeri. Večer bylo naplánováno vyhlášení výsledků ve velkém sále Národního domu. Celkové pořadí zemí

bylo následující: Československo 107 b., Rakousko 88 b., Německo 53 b., Polsko 29 b., Jugoslávie 17 b., Švýcarsko 7 b. Zbývající země body nezískaly. Československo si nad všechna očekávání odneslo první místo a konečně dokázalo, že i v zimních sportech se dostalo zásluhou svých mladších členů do popředí světového Makabi. Velké uznání si vysloužilo Německo, které za velmi těžkých podmínek ve své domovině vyslalo natolik silné družstvo, jež zajistilo Němcům třetí místo. Hry ukázaly, že žádná jiná židovská organizace nedokáže na všechny členy, ale především ty mladé, působit tak intenzivně jako právě Makabi. Ani jedna z mnoha překážek, které se stavěly svazu do cesty, například politická a hospodářská situace, nedokázaly zabránit tomu, aby se v Banské Bystrici nesešel výkvět židovského sportu ze všech evropských státních svazů Makabi. Švýcarští účastníci o hrách napsali: „Víte,

jak těžko nás museli přemlouvat, abychom přicestovali k Vám? Mysleli jsme, že nám Švýcarům opravdu nemůžete nic nového nabídnout. A jak jsme se mýlili! Pobyt ve vašem kraji a setkání s vašimi spoluobčany byly pro nás takovým zážitkem, na který nikdy nezapomeneme!“ Nemalý byl i ekonomický přínos her. Jeden z garantů her, Obchodní a průmyslová komora v Banské Bystrici, vypočítala že účastníci her pomohli místním podnikům a obyvatelům města získat kolem tří milionů Kčs, což představovalo na tu dobu úctyhodnou částku. I ze současného pohledu se hrám, s ohledem na počet účastníků a mezinárodní ohlas, může v dosavadní historii zimních sportů na Slovensku vyrovnat jen Mistrovství světa v lyžování v severských disciplínách, které se u nás uskutečnilo v roce 1970, případně Mistrovství světa v ledním hokeji z roku 2011.

Peter Bučka

Brit milah obřízka – barbarský zvyk?

(Část I – společenská diskuse)

V červnu minulého roku vynesl Zemský soud v Kolíně nad Rýnem rozsudek, kterým prohlásil nábožensky motivovanou obřízku chlapců za trestný čin ublížení na těle. Ačkoliv postižení byli židé i muslimové, soudní výrok byl převážně větrem do plachet protižidovských animozit, srovnatelných pouze s intenzitou odporu proti rituální porážce, tzv. „košerování“ drůbeže a hovězího dobytka, což se údajně děje ne z antisemitismu, leč pro ideály čistě „humanitní“, a to ve jménu zákazu trýznění ubohých zvířat.

Gurmánům z řad těchto ochránců němých tváří ale nevadí, že se langusty a jiná mořská havěť hází zaživa do vroucí vody před servírováním na talíř. K tematice se rozvinula vehementní diskuse převážně s antisemitským podtónem. Mluvílo se o židovské krutosti, kladlo se rovnítko mezi nesrovnatelná fakta jako obřízku předkožky žaludu penisu a obřízku děvčat, která se provádí v některých afrických zemích, a je skutečným mrzačením ženských pohlavních orgánů. Naproti tomu je obřízka předkožky malým chirurgickým zákrokem zejména u židovských nemluvňat, u nichž v té části těla nejsou ještě plně rozvinuty nervy pro přenášení bolesti a operace se provádí bez lokálního umrtvení. U muslimů se obřad slaví ve věku kolem třinácti let a ten se určitě pociťuje bolestivěji. Pisatel těchto řádků byl přítomen několika brit milah ceremoniím. Křik židovských chlapečků nebyl u toho žalostnější než nářky jeho vlastních děvčátek, když měla bolesti břicha z „nadýmání“. Čerstvě obřezaní chlapečci dostali „cucnout“ pár kapek (košer!) vína, po nichž klidně usnuli.

Koncem srpna bylo proti Davidu Goldbergovi (rabín asi 300 duší čítající židovské obce v bavorském městě Hof – 46 000 obyvatel) podáno trestní oznámení pro vykonanou obřízku, a to s odvoláním na citovaný výrok soudu. Ze zákonů matematické statistiky by se dala očekávat větší pravděpodobnost, že to jako první postihne muslimskou komunitu (více než 3,5 milionu ve srovnání s 100 až 120 tisíc židů v Německu) – navíc i vzhledem k vyšší porodnosti v této skupině, takže počet obřízek v ní daleko převyšuje četnost brit milah v židovské pospolitosti. Objektivy odpůrců obřízky byly však zaostřeny málem výlučně na židovskou komunitu.

Lukáš 2,21: Když uplynulo osm dní a nastal čas k jeho obřízce ...

Kromě jiných argumentů a pseudoargumentů se poukazovalo i na to, že se obřízkou vnucuje dítěti náboženská identita, proti které by se mohlo ohradit až později, když dosáhlo jisté soudnosti (kolem 12 let) nebo až ve věku svéprávnosti. Úmyslně se přitom přehlíželo, že z židovské náboženské obce může její člen vystoupit a pak eventuálně přijmout jiné vyznání, aniž by mu (na rozdíl od muslimů – viz případ Salmana Rushdieho) hrozil trest smrti ze strany bývalých souvěrců. Ať je zde dovolena nesmělá – zajisté impertinentní, avšak pouze rétorická – otázka na okraj: jak je to s křestem nemluvňat, proti kterému odpůrci obřízky nevytáhli do boje, zda se takovým obřadem dětem také nevnučuje něco proti jejich vůli? Ostatně je přirozenou touhou rodičů přenést vlastní tradice na potomstvo

a to se týká i náboženského přesvědčení. Ústavy demokratických států zaručují jak tělesnou celistvost/nedotknutelnost, tak i náboženskou svobodu svých občanů a k té poslední patří i legitimní snaha rodičů o to, aby děti „vrostly“ do jejich náboženského dědictví.

Názory lékařů na užitečnost obřízky se různí – podobně jako i na jiné problémy zdravotnictví. Mnohé studie však zaujímají k zákroku pozitivní postoje. Podle nich odstranění předkožky umožňuje lehčí hygienu, je dobrou ochranou před záněty a některými infekty, snižuje riziko rakoviny krčku dělohy u žen stýkajících se sexuálně s obřezanými muži apod. A tak obřízka není zmračením těla, nýbrž zákrok vzdáleně podobný očkování nemluvňat, které také není zcela bezbolestné. Nelze popřít, že obřízka je nevratným

ŽIDOVSKÝ KALENDÁŘ

dějem a zanechává nesmazatelné znamení na těle. Přesto dokonce i Světová zdravotní organizace (WHO) doporučuje v určitých částech světa obřízku mužů jako prevenci proti infekčním chorobám močových cest a pohlavních orgánů.

Německá pošta vydala v září známku připomínající dvousté výročí Německé biblické společnosti. Na známce je zobrazena bible z r. 1815, otevřená na straně evangelia podle Lukáše a tam ve verši 2,21 čteme: Když uplynulo osm dní a nastal čas k jeho obřízce, dali mu jméno Ježíš... Obřízka na osmý den a pojmenování chlapečka hebrejským jménem je dodnes běžnou praxí judaismu. Edice známky se časově kryla s horkou fází debaty o zákazu obřízky a hodila se k ní tak jako ona příslušná „pěst na oko“. Poštovní správa tím nehodlala zasahovat do diskuse o obřízce; vždyť koncepce známky byla připravena před vypuknutím aféry. Perikopa Lukáše obsahuje populární vánoční příběh, a o ten poště šlo. Málokdo z křesťanů si uvědomuje, že Nový rok občanského kalendáře je dnem výročí brit milah Ježíše. Ve starých kalendářích byl první den v roce označován jako „Circumcisio Domini“ (= Obřízka Páně). Tento fakt se časem vytratil z kulturního povědomí křesťanství – ve světových muzeích zůstalo pouze několik obrazů s tímto námětem. V r. 1999 se v německé odnoži eBay dostal do dražby Rembrandtův obraz „Die Beschneidung Christi“ (= obřízka Krista) s vyvolávací cenou 29 milionů DM.

Ostatně nejen židé a muslimové praktikují obřízku dětí mužského pohlaví. Uvádí se, že asi 60 % novorozených chlapců v USA bývá obřezáno již v porodnicích; dále se odhaduje, že asi 33 % mužského obyvatelstva země je zbaveno předkožky. Obřízka chlapců se provádí i v některých křesťanských církvích (např. koptské a etiopsko-ortodoxní); je tradiční i v anglické královské rodině.

Vlny rozhořčení nad náboženským barbarstvím se z Německa převalily i do sousedních zemí – Rakouska a Švýcarska. Nikde však neprobíhala diskuse s takovou sveřepostí jako v Německu. Z toho se našinec neubrání podivným myšlenkám: Hitler, šéf gestapa Kaltenbrunner, organizátor transportů do fabrik smrti Eichmann a další významní nacisté byli Rakušáci. Švýcarsko svého času intervenovalo u nacistické vlády Německa, aby označila cestovní pasy židů velkým písmenem „J“ (= Jude), v čemž mu bylo vyhověno. Opatření sloužilo švýcarským úřadům k tomu, aby mohli snadněji „vyselektovat“ židovské majitele takových dokladů, kterým se podařil nesnadný útek přes hranice, a vracet je do Říše, ačkoli jim bylo známo, že se to pro postižené rovná rozsudku smrti. Věčná škoda, že generace dědů dnešních bojovníků za zákaz brit milah nevynaložila zlomek jejich starostlivosti o blaho židovských chlapců, aby je ochránila před větší bolestí než obřízkou, a to cestou přes komíny Osvětimi. V období šoa zahynulo na jeden milion židovských dětí – z toho asi polovina chlapců.

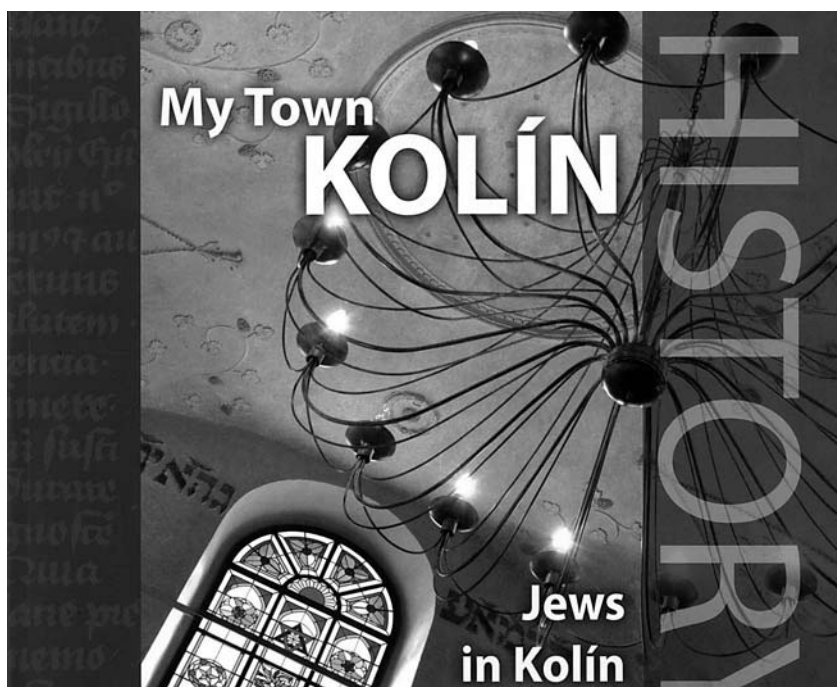
Spolkové ministerstvo spravedlnosti předložilo návrh zákona o obřízce parlamentu, kde byl v prosinci projednán a velkou většinou schválen. Tím se získala právní jistota v kauze obřízky pro židovskou a muslimskou část obyvatelstva Německa. Obřízka chlapců je povolena s podmínkou, že se provádí dle pravidel lékařského umění a při zachování hygienických standardů. Povolení platí i pro speciálně vyškolený nelékařský personál pro obřízku dětí mladších 6 měsíců; u starších musí zákrok provést lékař.

Dnešní odpůrci brit milah se nacházejí v dobré historické společnosti. Řek Antiochos IV. Epiphanes z dynastie Seleukovců, známý z chanukového vyprávění, chtěl vymýtit judaismus, zakázal obřízku a hrozil trestem smrti každému, kdo ji provede. Toto bylo hlavním podnětem k povstání Makabejců v letech 166 až 160 před obč. letopočtem. Podobné snahy měl i římský císař Hadrián (117–138) a vyvolal tím povstání Bar-Kochby v r. 132 obč. letopočtu.

Nakonec by autor této glosy mohl k tématice přispět i zážitkem z vlastní zkušenosti. Podstoupil brit milah podle zákona Mojžišova osmý den po narození. Tento „barbarský“ obřad byl pro něho natolik šokujícím, že asi rok se nemohl postavit na nohy a málem dva roky místo lidské mluvy vydával ze sebe jen neartikulované skřeky.

Druhá část příspěvku bude věnována biblickým aspektům brit milah.

Juraj Eckstein

Tuto anglickou publikaci s množstvím dobových fotografií vydalo v loňském roce Regionální muzeum v Kolíně v nákladu 1000 výtisků. Autorský tým Jaroslav Pejša, Ladislav a Miroslava Jouzovi je známý všem zájemcům o židovské dějiny Kolína a netřeba jej představovat. Anglický překlad byl finančním darem od Dany Brichtové přítelkyni Ireně Ravelové, její sestře Haně Greenfieldové a všem kongregacím po celém světě, které ve svých synagogách čtou z kolínských tór.

red

KULTURA

Židovská šlechta v podunajské monarchii

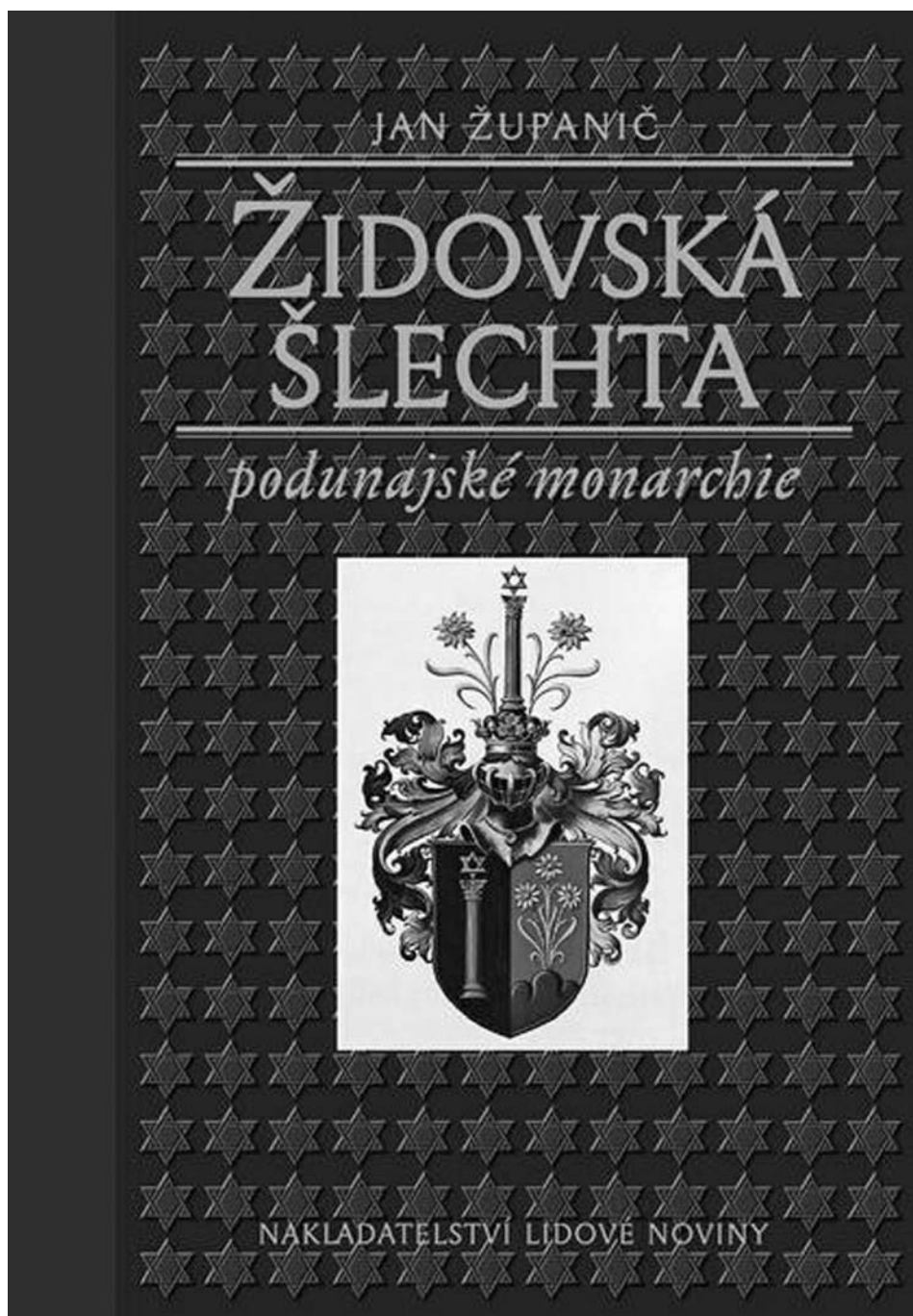
Instituce šlechtictví původně vyhrazená jen křesťanům (samozřejmě včetně konvertitů) se v souvislosti s novým chápáním státu a společnosti v osvícenské éře zásadně proměnila a jedním z průvodních znaků této transformace byly i nobilitace osob židovské víry. Šlo o neklamnou známku počínající židovské emancipace, jejíž stavidla se naplno otevřela po zrušení starých omezení v letech 1848–1849 a zejména po přijetí liberální prosincové ústavy roku 1867.

První židovské šlechtice nacházíme již v raném novověku. Společnost někdejší Svaté říše římské, přestože rozhodně nebyla vůči židům tolerantní, se obvykle vymezovala jen vůči osobám této víry, nikoli původu. V případě konverze ke křesťanství tedy nebylo vyloučeno, aby osoby židovského původu získaly významné postavení v křesťanské společnosti a dosáhly i šlechtického titulu. První historicky doloženou šlechtickou rodinou židovského původu Svaté říše římské a přilehlých oblastí je tak až v 16. století rodina Ricci, která se později rozdělila na hrabata ze Sprinzensteinu a svobodné pány Ritzy z Gruebu.

Mimo možnost sociálního vzestupu ovšem stále zůstávaly osoby, které konvertovat odmítly. Tato situace se zásadním způsobem změnila až v 18. století. Za zásadní přelom lze přitom považovat vládu Marie Terezie a Josefa II. Přestože restriktivní opatření familantského zákona zůstávala v platnosti, význam židů v monarchii rostl. Jen v Čechách patřili podnikatelé židovské víry v první polovině 19. století k nejvýznamnějším průkopníkům industrializace a roku 1807 se 15 z 57 textilních manufaktur nacházelo v jejich rukou. Podíl židovských vlastníků továren se ještě zvýšil ve 20. a 30. letech, kdy pražští židovští podnikatelé založili řadu dalších podniků. V polovině 30. let měla například více než polovina textilek v Praze a okolí židovské vlastníky.

Titul jako záruka právního postavení

Nobilitace měly v této době pro židy velkou cenu, rozhodně větší než pro majoritní křesťanské obyvatelstvo. Již v dřívější době sice panovník židům udílel určité výsady, např. právo usadit se mezi křesťany, nakupovat nemovitosti mimo ghetto či nosit zbraň – většinou ovšem jen ad personam, podobná privilegia udělená dědičně byla naprosto výjimečná.

KULTURA

Šlechtický titul však s sebou přinášel jasně definované právní postavení s přesně definovanými dědičnými privilegii – a ta měla zejména před rokem 1848 skutečně vysokou cenu. Stát si ovšem uvědomoval, že nobilitace židů nebudou bez problémů, a proto se snažil alespoň bránit, aby nakupovali velkostatky a tím pronikli mezi tzv. stavy. V případě židů by proniknutí mezi stavy představovalo skutečně velký problém. Představa, že by žid zasedal na sněmu či usiloval o zemský úřad, byla sice iluzorní, zcela reálná byla ale možnost koupě velkostatku. Židovský vlastník se v takovém případě totiž nejen stal vrchností křesťanských poddaných, ale také patronem škol a kostelů a tím i oficiálním partnerem římskokatolické církve.

Před zrušením poddanství roku 1848 proto sice v Rakousku najdeme nově povýšené šlechtice židovské víry, mezi nimi však rytíře jen velmi vzácně a barony jen ve dvou případech – roku 1822 byl titul svobodných pánů udělen židovským bankéřům Bernhardu Eskelesovi (1753–1839) a pěti bratrům Rothschildům.

Rok 1848 však situaci v říši zásadně změnil. Byla zrušena poslední omezení vycházející z familiantského zákona a v Předlitavsku se díky ústavě z roku 1867 židé dočkali i plného právního zrovnoprávnění. Tehdy také začala velká vlna židovských nobilitací, jež trvala až do roku 1918. V Rakousku do zániku monarchie získalo šlechtický titul kolem 450 (pravděpodobně 444) osob židovské víry či původu, v Uhrách pak dalších 350 rodin. Nejvyšší zastoupení měli židé mezi nobilitovanými obchodníky, finančníky, bankéři a továrníky, kde jejich podíl činil v některých desetiletích i přes 60 procent.

Každý nechtěl být šlechtic

Od třetí čtvrtiny 19. století se ale v monarchii stále zvyšoval počet osob, které o nobilitaci neusilovaly, přestože by pro ni měly společenské i ekonomické předpoklady. V prvé řadě šlo o politiky, jejichž cíle se vždy neshodovaly s cíli a záměry rakouských vlád. Najdeme mezi nimi jak zástupce slovanských stran (zejména Čechů), tak například také stoupence všeneckeckého hnutí.

Je zajímavé, že o titul neměli mnohdy zájem ani představitelé židovských elit, kteří jako jedni z mála přijali „rakouskou“ identitu a představovali jeden z pilířů společnosti monarchie. Nobilitaci údajně odmítli bratři Isidor (1854–1919), Julius (1856–1932) a Ignaz (1857–1934) Petschekové, zcela

jistě pak jeden z nejúspěšnějších podnikatelů monarchie Karl Wittgenstein (1847–1913), a to přesto, že se bohatství i životní styl těchto jedinců mohl směle měřit s předními aristokratickými rody.

Mnohem závažnější byl bojkot šlechtictví ze strany intelektuálů. Samotná instituce byla kritizována a ironizována nejen předními osobnostmi kulturního a společenského života (Karlem Krausem, Franzem Kafkou a dalšími), ale také nejlivnějšími osobnostmi politického života monarchie. Například šedá eminence většiny rakouských vlád přelomu 19. a 20. století a jeden z nejvlivnějších mužů monarchie Rudolf Sieghart (1866–1934), který před konverzí užíval jména Singer. Sieghart, od roku 1910 šéf banky Bodencreditanstalt, o nobilitaci nikdy neusiloval a dokonce později prohlásil, že se „cítí lépe jako sekční šéf než jako nově upečený baron“. Je ovšem charakteristické, že právě tito jedinci, kteří se od honby za

tituly veřejně distancovali, dávali zároveň svou příslušnost k měšťanstvu najevo stejně okázale, jako nobilitovaní své šlechtictví.

Je zcela nepochybné, že častým udílením ve druhé polovině 19. století ztratil šlechtický titul velkou část svého někdejšího lesku. Vzhledem k nárůstu národnostního napětí a vyostřování střetů mezi etniky podunajské monarchie navíc jeho přijetí představovalo pro mnoho osob politikum, jasnou proklamací souhlasu s tehdejší politickou linií. A to byl i případ židů, které ani jednoznačná identifikace s některou národností nedokázala ochránit před stále silícím antisemitismem. Pro mnohé obyvatele monarchie bylo šlechtictví také feudálním přežitkem, které v moderní liberálně-demokratické společnosti již nemělo místo. To vše byly důvody, proč (alespoň v Československu a Rakousku) došlo ke zrušení této instituce záhy po rozpadu říše na podzim 1918.

Jan Županič

Nakladatelství Franze Kafky vydává Životy Evy L.

U příležitosti vydání knihy Životy Evy L. od Evy Erbenové a Markéty Mališové připravilo Knihkupectví F. K. a Společnost F. K. na středu 27. února doprovodné akce. Odpoledne od 16 hodin bude Eva Erbenová stát za pultem Knihkupectví Franze Kafky v Široké ulici a prodávat své oblíbené knihy, pomáhat jí bude architekt a divadelník David Vávra. V 18 hodin se v sále Společnosti F. K. uskuteční za přítomnosti autorek slavnostní uvedení knížky, které bude moderovat režisérka a publicistka Olga Strusková a ukázky přednese herečka Jana Plodková.

Manželé Eva a Petr Erbenovi byli blízcí přátelé Arnošta Lustiga. Právě on zprostředkoval setkání Evy Erbenové s Markétou Mališovou, ředitelkou Centra a Nakladatelství Franze Kafky, která se stala spoluautorkou knihy Životy Evy L. „Při poslední Arnoštově návštěvě jsme dělali „pořádek“ a našli v jedné z krabic dávno zaznamenané události z různých fází mého života. Myslel si, že je to dobré, že se to má jen proškrtat a upravit do knižního vydání,“ vzpomíná Eva Erbenová.

Eva Erbenová se narodila v roce 1930 v Děčíně, o šest let později se s rodiči přestěhovala do Prahy. Roku 1941 byla deportována do Terezína a v roce 1944 do Osvětimi. Na konci války se jí podařilo utéci z pochodu smrti; ve vesnici Postřekov se jí ujala rodina Jahnova, která ji vrátila zpět do života. Po

absolvování ošetřovatelské školy v Praze odjela v srpnu 1948 s manželem do Paříže a poté v roce 1949 do Izraele, kde dodnes žije v Aškelonu. Vychovala dceru a dva syny. Její život se stal předlohou pro několik knih vydaných v Izraeli i v zahraničí a dočkal se také filmového zpracování.

red

Eva Erbenová Markéta Mališová Životy Evy L.

Eva s manželem Petrem „krácejí životem“ u moře v Aškelonu koncem 60. let.

KULTURA

Opomíjený expresionistický básník

Jakob van Hoddis

Jakob van Hoddis (vlastním jménem Hans Davidsohn) patří spolu s Georgem Traklem, Georgem Heymem a Ernstem Stadlerem k nejvýznamnějším představitelům německojazyčného literárního expresionismu. Narodil se 16. května 1887 jako první z pěti dětí berlínského lékaře Hermanna Davidsohna.

Jako mimořádně nadané dítě ho rodiče zhýčkali, a tak dvakrát přerušil studium na gymnáziu kvůli konfliktům s učiteli a těžce hledal předmět studia, který by ho zaujal. Po maturitě začal studovat architekturu na Vysoké škole technické v Berlíně-Charlottenburgu. V roce 1908 přestoupil na klasickou filologii na univerzitě v Jeně, o rok později pak na stejný obor na berlínské univerzitě. Právě tam se dostal do intelektuálního prostředí, jež se bouřilo proti buržoaznímu myšlení a maloměšťáctví vilémovského Německa. Zde vznikaly různé diskusní skupiny, kluby a časopisy, které hledaly nové cesty ve výtvarném umění i literatuře. V jednom takovém literárně-filozofickém studentském spolku se Hans Davidsohn seznámil a spřátelil s Erwinem Loewensonem, s nímž se pak stal spoluzakladatelem diskusního fóra zvaného *Nový klub*. V tomto prostředí ho zaujala literatura natolik, že přerušil studium a pokoušel se žít jako spisovatel na volné noze, v čemž ho zřejmě povzbuzovaly úspěchy při recitaci vlastních básní v *Novém klubu* a od června 1910 také v *Neopatetickém kabaretu*. Právě v té době začal vystupovat pod literárním pseudonymem van Hoddis (což je anagram jeho příjmení), uveřejňoval recenze, krátké prózy a básně. Patřil k úzkému okruhu kolem levicového politického týdeníku *Die Aktion*, který vydával Franz Pfemfert, publikoval však také ve Waldenově časopise *Der Sturm* a ve vídeňském kulturním časopise Karla Krause *Die Fackel*. Léta 1911 a 1912 mu však nepřinesla jen úspěchy. Počátkem roku 1911 byl pro dlouhou absenci vyloučen z univerzity, v dubnu mu zemřel otec a počátkem následujícího roku se při bruslení smrtelně zranil jeho přítel i básnický rival Georg Heym. Tato smrt otřásla v kruhu Heymových přátel některými pracně vykonstruovanými koncepcemi o podstatě skutečnosti vilémovského Německa a vyvolala intenzivnější zájem o fenomén zla. V Hansi Davidsohnovi však především vzbudila pocit, že Heymova smrt nebyla nehoda, nýbrž že ji mohl magicky způsobit sám.

V Mnichově, kam občas zajížděl, se seznámil s drogově závislou herečkou Emmy Henningsovou; ta ho zavedla do tamní katolické společnosti, pod jejímž vlivem nakrátko konvertoval ke katolicismu. To se v té době tematicky projevilo také v jeho básnické tvorbě. Drogy, konverze

ke katolicismu a brzy následující odvrát od tohoto náboženství posílily jeho psychickou krizi, tím spíš, že jeho snahy vybudovat si existenci spisovatele na volné noze selhávaly. Jeho psychickému zdraví neprosplávaly ani různé parapsychologické teorie a kabalistické spekulace, jimiž se zabýval s Erwinem Loewensonem a lékařem Oskarem Goldbergem, a tak v září 1912 strávil měsíc v psychiatrické léčebně ve Wolbeku u Münsteru. Tam debatoval o náboženských otázkách s jedním kaplanem, což ho opět přimělo k odvrátu od katolicismu. Koncem roku 1912 odjel – či spíše uprchl – do Paříže, odkud se vrátil až v dubnu 1913. Od roku 1914 býval kvůli zhoršující se schizofrenii občas v soukromé nebo ústavní péči, čas od času však stále časopisecky publikoval.

Když v roce 1933 emigrovaly jeho dvě sestry s rodinami i matkou do Palestiny, van Hoddis byl umístěn do židovské léčebny pro duševně choré v Bendorfu-Saynu. Odtud ho nacisté 30. dubna 1942 společně se stovkou pacientů a zaměstnanců léčebny deportovali do oblasti Lublinu. Zavražděn byl pravděpodobně ve vyhlazovacím táboře Sobibor mezi začátkem května a 6. červnem téhož roku.

Za básnickova života vyšlo jediné samostatné knižní vydání z jeho díla, obsahující 16 básní původně uveřejněných v týdeníku *Die Aktion*, a to v roce 1918 pod titulem *Weltende* (Konec světa / Světazmar); v roce 1920 pak Kurt Pinthus zařadil pět Hoddisových básní do antologie německého expresionismu *Menschheitsdämmerung* (Soumrak / Úsvit lidstva). Ve své době byl ceněn, o jeho básnické tvorbě se s nadšením vyjadřovali významní básníci nejen v Německu, jako Else Lasker-Schülerová nebo Johannes R. Becher, který mu věnoval báseň, ale také představitel francouzského dadaismu Tristan Tzara nebo surrealista André Breton, jenž některé jeho básně zařadil do své *Anthologie de l'Humour noir* (Antologie černého humoru, 1939). První překlad z Hoddisovy poezie pořídil Louis Aragon, který uveřejnil báseň *Fin du monde* (Weltende/Konec světa / Světazmar) v roce 1922. Celé básnické dílo z van Hoddisovy pozůstalosti včetně nepublikovaných básní, uchovaných jeho přítelem Erwinem Loewensonem, který v roce 1933 rovněž emigroval do Palestiny, vyšlo souborně poprvé až v roce 1958. Velmi precizně je dokumentárně zpracovala a okomentovala literární historička Regina Nörtemannová, editorka nejnovějšího souborného vydání van Hoddisova díla z roku 2007.

Charakter van Hoddisovy poezie je velice různorodý, pestrý a někdy i značně nespořodný co do stylu, námětů, formy i co do výrazových prostředků. Básníkův přítel Erwin Loewenson napsal v roce 1958 o jeho souboru básní, že „musí čtenáři připadat jako rozpadající se věžová stavba se styky, v nichž se podivuhodně zachovaly

KULTURA

pestré skleněné tabule“. Johannes R. Becher upozornil na jeho filozofický princip, simultaneismus neboli potřebu vyjádřit současnost, souběh událostí, ale zároveň i nadčasovost. Právě z této básnickovy filozofické orientace vyvozuje literární věda fakt, že autor v letech 1906 až 1908 přestal své básně datovat, takže z nich lze sotva vyvozovat v jeho tvorbě jakékoli vývojové tendence.

Určitá existenční nejistota společnosti na počátku 20. století se projevila v literární (i výtvarné) expresionistické tvorbě obrazem apokalypsy. Pocit blízkého konce světa se ve van Hoddisově poezii uplatnil velmi intenzivně v řadě básní, i když někdy dostal podobu spíše komické parodie, jako například v básni *Světazmar* (Weltende), která se dokonce údajně stala jednou z nejznámějších expresionistických básní vůbec, což po letech dosvědčil J. R. Becher. Apokalyptické vize, obrazy nadcházejícího zániku světa, jsou nezřídka metaforicky zosobněné d'áblem, ale také vyjádřené obrazy ohně, požáru, plamenů, příšerami blížícími se z vesmíru a tak dále.

Velmi výrazně se v básnickové díle souběžně objevují různá pojetí a rozdílné přístupy. Setkáváme se tu s žertovnou lehkostí, černým humorem, sarkasmem, s ironií i sebeironií, nezřídka až s obsceností a morbiditou, s kabaretní nonšalancí i s dokonalým protikladem nonšalance, patosem.

Ve van Hoddisových básních se zcela přirozeně projevuje inspirace antikou, kterou studoval, v období konverze ke katolicismu pak rovněž symboly křesťanství. Kromě toho zde však najdeme i znevažování křesťanských symbolů; Bůh je vůbec častým objektem básnickových úvah a vizí, v pozitivním i negativním smyslu.

Ve van Hoddisově obraznosti se často objevují zázraky – zázraky přírody i různé jiné divy, požímané nejčastěji ironicky, v některých situacích však vyjadřující spíše různé halucinace. Snad ještě častěji čteme ve van Hoddisově poezii o snech, nočních i denních, příjemných i hrůzných, a také o pohádkových fantaziích. Nacházíme v nich jak metafory psychické pohody, např. „z lesů sem vane sen“, „s láskou objímal háv květů jako sen“, „do tvého snu se podle

vetřít chystá“, „všechny mé kroky stále rušily tvůj sen“, metafory náboženského zánícení, např. „je snem o králi světa“ v *Písni o Ježíši*, tak i charakteristiky přízračných psychických stavů, jako např. „tíživý sen“, „nenávidím sen“, „zlovlný sen ti zrušil většinu soudnosti“, „bezzubá horečným snem“, „moře potácivých snů i žalů“ apod.

Jedním z frekventovaných obrazných prostředků van Hoddisovy poezie je kontrast, ať už jakkoli motivovaný: kontrasty

Město

Viděl jsem měsíc, tisícerou pompu
krutého moře v Egei,
všechny mé cesty zápolily s nocí.

Však sedm pochodní mě mělo pod ochranu vzít,
ty plály mezi mraky, hotovy zvítězit.

„Smím se vzdát nicotě, smí mě snad trýznit
zlý víchř předalekých měst?
Prázdný den života mi tady ztroskotat!“

Ztracené plavby! Vítězství vašich cest
již dávno pohasla. Ach, zvukně flétny
s houslemi se marně snaží přehlušit můj žal.

*

En ego

„Stavíme svět jen z nekonečna
tónů, které nás téměř hrůzně tíží.
Stavíme svět jen z nekonečna
věcí, jež se nám k službám němě plíží.

Vy však klekáte stále před modlami,
těm bůžkům říkám cetky, hlína,
svou bídu přece vyřešíme sami,
jsme Gog i Magog včetně Jehovova syna.“

A k tomu levný salám se salátem pojídal.

(Srdce a hrdost křivdu nesly těžce.)

A k tomu levný salám se salátem pojídal.

(Víc si však dopřát nemohl z prázdného měšce.)

světla a tmy, dne a noci nebo nábožensky motivovaný kontrast anděla a d'ábla jako metafora kontrastu dobra a zla. Noc však v jeho básních není vždycky temná, spíše naopak, bývá prozářena lampami, např.: „tyto noci jsou nám pouze ránem / ohnivých dní“ či „noci jsou bělejší než slunce

vymyšlená / a všechny z jižních dnů, na něž si vzpomenu“.

Také co do formy jsou van Hoddisovy básně nesmírně různorodé, najdeme mezi nimi lyrické útvary ódického typu, básně připomínající lidové písně či šansony, ba dokonce i zdánlivě prosté rýmovánky. Až na několik výjimek dbal básník na promyšlený rým a v jednotlivých strofách jedné básně rýmové schéma nezřídka střídalo, kombinoval rým střídavý a obkročný, často používal rým sdružený a vytvářel i složitější rýmová schémata. Bohatě využíval také lexikálních výrazových prostředků – čerpal ze široce pojaté soudobé slovní zásoby němčiny včetně regionalismů i vulgarismů, ale také si slovotvorně hrál, např. fůrbaß (nohobose), Weltgeist (světaduch), ein Tauto utet (tauto útá).

Vzhledem k faktu, že van Hoddisova literární tvorba vznikala v poměrně krátké době (předpokládá se období let 1907 až 1914), je obsahově i formálně neobyčejně pestrá a literární kritikou často charakterizovaná jako „směs vizionářských a sarkastických rysů“.

Zatímco van Hoddisovým současníkům Georgu Traklovi a Georgu Heymovi (všichni tři se shodou okolností narodili v roce 1887), jimž byl van Hoddis co do významu rovnocenným partnerem, se u nás dosud věnovala mnohem větší pozornost, neboť z jejich poezie již vyšla v českém překladu řada samostatných výborů, van Hoddisova tvorba zůstávala stále opomíjena, prezentována jen jednotlivými ukázkami v antologiích (*Haló, je tady víchř – víchřice!*, 1969, v překladu Ludvíka Kundery, a *Držice v drzých držkách cigarety*, 2007, v překladu Radka Malého) nebo v literárněvědných pracích (např. Ingeborg Fialová-Fürstová, *Expresionismus*, 2000; Marie Rakušanová, *Křičte ústa! Předpoklady expresionismu*, 2007; Helena Kupcová, *Literární Evropa II: 20. století*, 2010). Nová publikace, která shrnuje téměř veškerou dostupnou autorovu literární pozůstalost, včetně většiny krátkých próz a dopisů, a vyjde v nakladatelství H&H, se snaží tuto mezeru v naší překladové literatuře vyplnit.

Zlata Kufnerová

KULTURA

Vzácný dopis Franze Kafky v aukci

Jistá aukční síň v Německu začátkem prosince prodávala dopis Franze Kafky, ve kterém spisovatel popisuje svou panickou hrůzu z myši, píše britský deník Telegraph. Nemocný Kafka v něm popisuje, jak se ho zmocňuje strach, když mu do ložnice vniknou myši, a stěžuje si, že mu kočka znečišťuje pantofle. Majitelem dopisu byli tři němečtí sběratelé, kteří ho nabídli k prodeji aukčnímu domu Kaupp za vyvolávací cenu 42 000 eur. Největší německý literární archiv oznámil, že tolik peněz zaplatit nemůže, a tak se očekávalo, že dopis skončí v nějaké další soukromé sbírce. Zpráva však podnítila zájem několika bohatých anonymních příznivců Franze Kafky, kteří nabídli finanční podporu.

Podle ředitele Německého literárního archivu v Marbachu Ulricha Raulffa se tato vědecká a literární nadšenci, kteří si přejí zůstat v anonymitě, rozhodli, že učiní konec věčnému putování Kafkových literárních skvostů po světových aukcích. Podle něj má jejich rozhodnutí zásadní význam pro zachování písemností, protože mnoho sběratelů si koupí nějaký vzácný písemný materiál a potom jej přechovávají ve skříní v přetopeném pokoji.

Kafka napsal zmíněný dopis svému příteli Maxi Brodovi v prosinci 1917, když se zotavoval z tuberkulózy na statku své milované sestry Ottly v Čechách. O dva roky později pak napsal *Proměnu*, jejíž hrdina se ráno vzbudí a zjistí, že se proměnil v obří hmyz, a v když v roce 1924 na tuberkulózu umíral, napsal svou poslední povídku *Zpěvačka Josefina* o hudebně nadané myši. Ve svém dopise však k hlodavcům vyjadřuje pouze odpor.

„Pocituji vůči myším jen holý strach. Prošetřit jeho původ je na psychoanalyticích,“ píše Kafka. „Stejně jako fobie z hmyzu je jistě spojen s nečekaným, nechtěným, nevyhnutelným, jaksi tlumeným, chmurným a záměrně tajeným zjevováním těchto tvorů a s pocitem, že si ve zdech kolem mne vyhloubili stovky tunelů a číhají v nich...“

Dál Kafka popisuje svůj strach z malých zvířat obecně. „Například představa, že by nějaké zvíře vypadalo přesně jako vepř, je sama o sobě komická, ale kdyby bylo malé jako krysa a vyběhlo chrochtajíc z díry u podlahy, to je představa příšerná.“

Profesor Ritchie Robertson, odborník na Kafku z Oxfordské univerzity, upozornil Telegraph, že dopis má obzvláštní význam, protože zkoumá Kafkova ústřední témata, jako je havěť a nečistota, způsobem, jenž je někdy úděsný a někdy komický. Připomíná také, že Kafka označil za „boj s havěťí“ i svůj boj s otcem. Podle něj je to metafora stránky jeho osobnosti, kterou neměl rád ani Kafka. Jeho strach z hmyzu a špíny pocházel z dětství, kdy se bál svého otce, který urážel Kafkovy nejdražší přátele výrazy jako „vš“ nebo „havěť“. Sám Franz Kafka byl ale puntičkář a rád se oblékal čistě, upozorňuje Robertson. Podle Raulffa z archivu v Marbachu je dopis důležitý i proto, že vlastně popisuje „Kafku v kostce“.

Kafka požádal Broda, aby jeho dopisy, deníky a rukopisy spálil. Brod jeho přání nevyhověl a vydal po Kafkově smrti tři jeho romány – *Zámek*, *Proces* a *Ameriku*. Brod uprchl z Evropy před nacismem v roce 1939 do Palestiny a v kufru odvezl i Kafkovy písemnosti. Odkázal je své sekretářce Esther Hoffové, která pak některé prodala a ostatní odkázala svým dcerám. Panuje přesvědčení, že Kafkův dopis o myších pochází právě z těchto písemností. Kafkologové věděli, že

existuje, a dopis byl dokonce i publikován v jeho korespondenci, ale originál byl vždycky v soukromých rukou. Představuje i méně vážnou stránku autora, jako jeho marnou snahu vycvičit kočku, aby se ve válce proti myším stala jeho spojencem.

„Kočka následkem bití a dalších vysvětlování ví, že kálení je cosi neoblíbeného a že si na ně musí pečlivě najít místo,“ píše Kafka a pokračuje: „Jak to tedy udělá? Najde si kupříkladu místo, jež je tmavé, což dokazuje jistou přichylnost ke mně a samozřejmě to vyhovuje i jí. Pohlédneme-li na to z lidské stránky, je tímto místem čirou náhodou vnitřek mého pantofle.“

Většina Kafkových dopisů a rukopisů se dnes nalézá v Izraelské národní knihovně v Jeruzalémě, v Německém literárním archivu a Bodleyově knihovně v Oxfordu. Vloni německý archiv a Oxford koupily společně více než sto dopisů a pohlednic Kafky sestře Ottle. Kafka nemá svůj literární domov. Narodil se v židovské, německy mluvící rodině v Praze a své dílo napsal německy. Vzhledem k tomu, že jeho tři sestry byly zavražděny nacisty, je však pravděpodobné, že by si nepřál, aby byly jeho písemnosti archivovány právě v Německu, píše Telegraph.

Milovníci Kafky, jako Philip Roth nebo Otto Dov Kulka, který přežil holokaust a znal Ottlu z Terezína, byli vždycky proti německé snaze skoupit všechny Kafkovy rukopisy. Izraelský soud letos rozhodl, že rozsáhlý literární materiál sester Hoffových musí být uložen v Izraelské národní knihovně, která chce všechny písemnosti zpřístupnit na internetu. Média se nezmiňují, jak aukce Kafkova dopisu dopadla. Na stránkách aukční síně Kaupp však lze najít, že byl prodán za 96 000 eur, ale není známo komu.

Gita Zbavitelová

psáno pro pořad Svět viděný internetem

KULTURA

Osudové pozvání na Requiem

Nepamatuji si již, zda jsem viděla Requiem v Terezíně, ale dobře se na ně pamatuji po válce. Po válce, jelikož jsme byli Koliňáci, tak nárok na byt jsme v Praze neměli. Z Koliňáků se skoro nikdo nevrátil a za tři léta nás už nikdo nečekal. Vracet obrazy, šperky a jiné cennosti po těch letech již vůbec nepřicházelo k úvahu. Tak jsme šly do Prahy – já a moje sestra Hana.

Ze začátku jsme bydlely po známých, kteří se též vrátili, jelikož byli Pražáci, tak ti již byt měli. Byla to pro většinu z nás ta nejhorší doba. Bez peněz, rodiny, přátel. Byly jsme opuštěné. Bylo tehdy mnoho sebevražd. Kam jít, co dělat, jak začít nový život. Jednou jsem potkala Helenku Ornsteinovou s bratrem Mirkem. Byli to bratřanci Ortenů. Mírek musel, tak jako jiní chlapci, i přesto že prožili léta hrůzy, jít na vojnu. Měli již byt a ten byl částečně volný, a tak jsme se k Helence nastěhovaly. Jednou jsme šli do kasáren navštívit Mirka a tam jsem poznala ještě několik Tereziňáků. Byla zima, na hlavě jsme měly šátky, teplé kabáty, elegantní jsme jistě moc nebyly.

O několik dnů později jsem dostala pozvánku od vojáka, se kterým jsem tam mluvila. Pozvánka byla na Requiem. Tenkrát jsem kamarádila s přítelem svého

manžela, který se nevrátil, a jelikož nejsem Pražanka, tak jsem ho prosila, aby mě na schůzku doprovodil. Oblečená jsem již byla, jak se patří na holku z Prahy. Na hlavě jsem měla klobouk a hezký kabát, z dálky již vidím toho vojáka, který mě pozval. Můžeš se již vrátit, říkám doprovodu. Už vidím, kdo mě pozval. Zastavím se u vojáka a děkuji za pozvání. Slečno, já vás vůbec neznám, tak si některý z vojáků z nás udělal legraci. Otočím se a běžím za svým doprovodem, než ho dohoním, někdo mě bere za ruku. Slečno, nezlobte se, já jsem vás nepoznal. A tak jsem nakonec skončila se dvěma nápadníky. Byl zde ale problém. Jednoho jsem chtěla, ale jeho maminka, která se vrátila z Malé pevnosti, nechťela mě. Před válkou to byli bohatí Židé, německá výchova, německé školy, německý jazyk. Měla již pro syna

veliké plány a jiná děvčata. Byla zde Editka, neteř Egona E. Kische. Hanička Rychnovská, dcera majitelky židovského starobince, a ještě nějaká slečna Arenková. Já nebyla dobrá partie pro jejího syna. Holku z Kolína, kde tu sebral. Matka druhého nápadníka mě milovala. Byli to sionisté, měli již papíry do Palestiny. Měli příbuzné v Fal Rubínu a on hledal děvče, které by jelo s nimi. Milovala jsem jeho matku a syn nebyl ten, kterého bych chtěla.

A teď jenom krátce, jaký byl konec... špatný... Vzala jsem si toho s matkou, která mě nechťela, a tchyni, se kterou se nedalo žít. Rozvedli jsme se, ale láska šla po celý život, i když to bylo jen v dopisech. Druhý se oženil s milým děvčetem a žili šťastně až do smrti. Naše přátelství pokračovalo celou dobu.

Irena Ravelová

NA VÝCHODĚ HVĚZDA VZPLÁLA

Každé ráno, každý den
když se z okna dívám ven
vidím přírodu a nebe
ptám se v duchu, ptám se sebe

že jsem, zde si v duchu dím,
prozatímně, to já vím,
propůjčený je to čas,
na jak dlouho ptám se Vás.

Je tomu již mnoho let,
že jsem viděl tento svět
svět byl malý, svět byl hezký,
svět, kde mluvilo se česky

byla radost, smích i žal
všechno, co nám život dal
jen si vzít, já toho bral
plnou náruč nahrabal

Najednou se zamračilo
Hromy, blesky, proudem lilo
Bouře, která láme stromy,
kácí lesy, bourá domy

Do dálky, kam oko vidí
bouře lámala i lidi,
matky, otce, stařiny
děti, celé rodiny

Čtyři roky to trvalo
to, co zbylo bylo málo
trosky domů, konec bouří
z popelů se ještě kouří

Po zlé době nastal klid
Z popele se zrodil lid
lid, z kterého zbylo málo
po tom všem co se událo

nad východem hvězda vzplála
lidu cestu ukázala
volala ho, přijdi sem
tady to je Tvoje zem

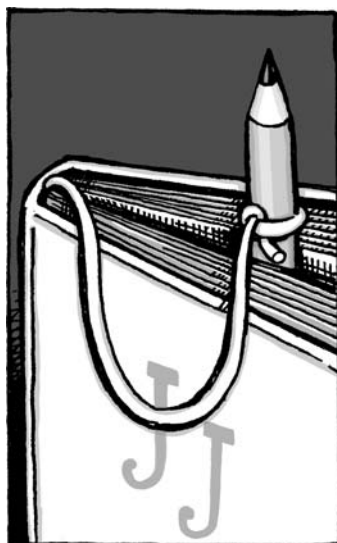
Je to hvězda šesticípá
kdo se dotkne jí, to píchá
ona vede tento lid
na místo, kde bude klid

a když bouří, hvězda z nebe
píchá je, na místo Tebe
odtud nikdy nepůjdeš ven
tady To je Tvoje zem.

Uri Bass

Kfar Saba, 20. 12. 2012

TUŽKA NA PROVÁZKU

Ladislav MUŠKA
ODSTŘEL

nakl. Dauphin, 2011

Krátký obsah novely ODSTŘEL se uvádí na zadní straně obálky útlé 165stránkové knížky s podtitulem SEVEROČESKÝ THRILLER, MADE IN ÚSTÍ N. LABEM: „V krajině lomů a rypadel bojuje stárnoucí intelektuál se slizkou mladoburžoazií i svými milostnými vzplanutími.“

Je to se vším všudy současný příběh o dnešních lidech. A člověku dělá dobře, že není sám se svými kacířskými názory na dramatická či výtvarná díla, údajně vrcholně umělecká či hluboce filozofická, oficiálně, totiž přáteli a kamarády vzájemně uznávaná, prosazovaná a médii prosazovaná. A kdo

z nás nezažil stejný pocit jako Muškův hrdina, který:

„... má chuť vystavit někde holý plátno natřený šepsem a nazvat ho Místo největší smysluplnosti. Nějaký kritický veleduch by o tom napsal desetistránkovou studii jako o novátorským prostorovým řešení.“

A kolik z nás si skoro zoufale a bezmocně, stejně jako hlavní postava knihy, uvědomuje, že:

lži se množí jako vši...

Maxim BILLER
ZEMĚ OTCŮ A ZRÁDCŮ

Z němčiny přeložila Jana Zoubková

Nakl. Labyrint, 2011

Je to maximálně přiléhavý název souboru povídek, které vyprávějí o současných mladých... německých Židech (to velké Ž není náhodou) a odehrávají se v Německu a v Izraeli.

V povídce Smutný syn pro Polloka autor, který se narodil v Praze a do svých deseti let v Praze vyrůstal, píše o svém otci (někteří z nás ho určitě osobně znali – tlumočil ruštinu a později němčinu a v Konferenčním servisu MON mu dost vyčítali ruský přízvuk):

„Můj otec si jako každý správný Žid pěstuje ublíženost jako obzvlášť cennou ctnost. A když je Žid uražen ve svém židovství, nechce toho, kdo ho urazil, opravdu nenávidět, nechce na něj zapomenout, ani ho ignorovat, chce jen jedno: aby se zlo zrušilo, aby se vymazalo omluvou. Možná tento skromný a trpělivý postoj nějak souvisí s tím, že

nesmírně pragmatičtí Židé mají jen jedno jediné přání, aby se Země dál otáčela, ostatní se už nějak vyřeší.“

Omlouvám se za délku uvedeného citátu. Jenže při čtení některých pasáží mi běhal mráz po zádech a dovolím si ještě jeden a delší:

„... celý ten problém nezpůsobila emigrace, ale Německo jako takové. Protože teprve tady, v této zemi, kde se temperament chápá jako dotěrnost a inteligence jako záludnost, se ze mne stal arogantní a slabý, plachý a umírněný člověk...“

nenáviděl jsem zdejší malicherné politiky, blahosklonné povýšené spisovatele, bezduché vzdělance, afektovanou, romantickou posedlost minulostí. Nenáviděl jsem německou kuchyni, nenáviděl jsem německou zábavu, německý humor, německou nezdvořilost... nenáviděl jsem pohrdání, s jakým se Němci staví k těm, které za války léta okupovali, nenáviděl jsem jejich nářky a jejich lakotu, nenáviděl jsem jejich pachtění po idyle a rutině...“ otevřeně přiznává syn rusko-českých židovských emigrantů, nyní významný německý spisovatel, autor kritických a ironických sloupků v Tempo, Der Spiegel, Die Zeit a několika knih, z nichž jednu, román Esra (2003), na základě soudního rozhodnutí z knihkupectví stáhli a zakázali.

Myslím, že bychom si jméno Maxim Biller měli dobře zapamatovat a ještě se k němu v Tužce vrátit.

Jan Johna

Poslové míru v Českém centru Praha

V Českém centru Praha je od 8. února otevřena výstava uměleckých děl ze sbírky „Art for Peace“ Eliho Fischera, která tematizuje touhu po míru na Blízkém východě. Když v roce 1979 uzavřel Egypt s Izraelem mírovou dohodu, přes sto umělců z obou států bylo vyzváno, aby na tuto přelomovou událost re-

agovali. Vznikla tak kolekce dopisních obálek vydaných k této příležitosti a ilustrovaných či přetvořených výtvarníky. Tento soubor se rozšířil zejména po podpisu jordánsko-izraelské mírové smlouvy v roce 1994, na kterou reagovali izraelští a jordánští umělci. Dnes obsahuje kolekce Art For Peace různé umělecké formy včetně obrazů, soch a fotografií, dopisnice však zůstávají jejím jádrem a téma míru jejím úběžníkem.

Izraelští, egyptští i jordánští umělci uchopili téma mnoha různými způsoby. Obyčejná dopisnice se pod jejich rukama mění v báseň, obraz, koláž či objekt. „Vystavení umělecká díla nechtějí přesvědčovat či protestovat, jsou spíše vyjádřením osobního závazku,“ říká kurátorka sbírky Batia Donner. „Nesmíme zapomínat, že součástí zadání byla srozumitelnost díla v daném kontextu. Předchozí tvorba účastníků se umělců se však z většiny nevyznačovala současnou tematikou nebo politickou a sociální ikonografií. Váha okamžiku měnicího jejich svět je však přiměla reagovat.“

Výstava bude pro veřejnost otevřena do 3. března.